

Forord

”Barnevernet og skilsmissebarnet” har hatt en trang fødsel! Jeg startet opp i 2009, og etter en lang pause, avrunder jeg nå arbeidet i 2012. Det har vært en krevende prosess, samtidig som arbeidet med oppgaven har fortonet seg som svært spennende og lærerik. Nå når arbeidet har ledet ut i et ferdig produkt, kjenner jeg på en følelse av tilfredsstillelse. Uten bidrag fra en rekke personer ville dette ikke vært mulig å oppnå.

En stor takk til mine informanter som velvillig har stilt sin verdifulle tid til rådighet. Det er på grunn av deres beskrivelser, tanker og erfaringer denne oppgaven har blitt til.

Takk til min rause og inspirerende veileder Berit Berg. Uten deg hadde veien til målet vært kronglete og tung. Hver gang jeg har møtt deg har du gitt meg et løft og en iver etter å jobbe mer. Du har vært lyttende, bekreftende og bidratt til at jeg har utvidet min horisont betraktelig. Tusen, tusen takk!

Takk til alle mine kollegaer som har vist interesse, og takk til min arbeidsgiver, Trondheim kommune, som har gitt meg rom til å komme i gang igjen i form av permisjon. Spesielt takk til Berit Skauge for gode faglige innspill.

Takk til venner og familie for oppmuntring og støtte. Takk til min kjærer Pål, som har bidratt med språkvask, og som har holdt ut med en til tider fraværende partner. Sist men ikke minst, takk til tålmodige og hensynsfulle unger, Maya, Kristoffer, Andrea og Kristian.

Trondheim, august 2012

Hanne Elisabeth Sørлие

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Abstract	6
1 Innledning.....	8
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	9
1.2 Formål med undersøkelsen og forskningsspørsmål.....	10
1.3 Noen begrepsavklaringer	11
1.4 Oppgavens disposisjon	12
2 Metodisk tilnærming – vitenskapsfilosofisk grunnlag og gjennomføring	13
2.1 Nærmere om valget av kvalitativ metode.....	13
2.2 Et fenomenologisk og et hermeneutisk perspektiv	14
2.2.1 Fenomenologien.....	14
2.2.2 Hermeneutikken.....	15
2.3 Analyseprosessen	16
2.3.1 Utvalg.....	16
2.3.2 Intervjuene – ulike kontekster i tid og form.....	17
2.3.3 Fra tale til tekst.....	20
2.3.4 På leting etter ny kunnskap – analysen.....	20
2.4 Fra et ”utenfraperspektiv” til å forske på egen praksis.....	21
2.5 Overførbarhet.....	23
2.6 Etske betraktninger	23
3 Kunnskapsstatus.....	25
3.1 Hva sier forskningen på feltet?.....	26
3.2 Samlivsbrudd og konflikt	27
3.3 Barnets reaksjoner på samlivsbrudd	29
3.3.1 Skyld, skam og engstelse	30
3.3.2 Sorg , lojalitet og aggressivitet	31
3.4 Samvær og konflikt.....	33
3.5 Samlivsbrudd, konflikt og omsorgssvikt.....	33
4 Det offentlige systemet	35
4.1 Nærmere om barneverntjenesten	35
4.1.1 Mandatet.....	36
4.1.2 De barnevernfaglige vurderingene.....	37

4.1.3	Når barnevernet må forholde seg til barneloven.....	38
4.2	Familievernkontoret.....	39
4.2.1	Familievernets oppgaver.....	40
4.2.2	Om mekling.....	41
4.2.3	Barn i familievernet.....	42
4.3	Domstolene.....	43
4.3.1	Saksbehandling etter barneloven i domstolene.....	44
4.3.2	Fri rettshjelp.....	46
4.3.3	Rettslige perspektiver.....	46
4.4	Barn og familier i gråsonen.....	48
4.5	Samarbeid mellom de profesjonelle aktørene.....	50
5	Barneperspektiv og profesjonell fagutøvelse.....	52
5.1	Hva er et barn?.....	52
5.1.1	En mangfoldig verden.....	53
5.1.2	Barnet og tidsdimensjonen.....	54
5.1.3	Barnet og fenomenologien.....	55
5.1.4	Barnet og barndommen som en sosial konstruksjon.....	56
5.2	Barn som uferdige voksne.....	57
5.2.1	Barnet som en biologisk størrelse.....	57
5.2.2	Barndom som sosialisering.....	58
5.2.3	Barn som minoritetsgruppe.....	60
5.2.4	Barn som prosjekt.....	61
5.3	Barn som handlende subjekter.....	62
5.3.1	Et barneaktørperspektiv.....	62
5.3.2	En individualisering av barn.....	64
5.3.3	Barns rettigheter.....	65
5.3.4	Barns rett til å bli hørt versus barns rett til beskyttelse.....	65
5.4	Forståelse av barn og profesjonell praksis.....	66
6	Praksisfeltets erfaringer.....	68
6.1	Barnevernets befatning med "samværsproblematikk".....	68
6.1.1	Foreldre tar kontakt selv.....	68
6.1.2	Et spørsmål om sjikane eller ønske om å posisjonere seg.....	69
6.1.3	Bekymringsmelding fra andre.....	69
6.1.4	Eksisterende saker som er tatt inn på annet grunnlag.....	70

6.1.5	Når er det en sak for barnevernet?	70
6.1.6	Samværsproblematikkens status som problemområde	71
6.1.7	Å henlegge sak med bekymring.....	72
6.1.8	Når domstolen vurderer annerledes enn barnevernet.....	73
6.1.9	Barnevernet vil ha en spesialisert domstol med barneperspektiv.....	76
6.2	Familievernet og "konfliktfamiliene"	77
6.2.1	Familievernets arbeidsområde.....	77
6.2.2	Foreldre uten fornuft og "barnemage"	77
6.2.3	Om å melde bekymring	78
6.2.4	Utfordringer knyttet til det å melde bekymring.....	79
6.2.5	Samarbeid med domstolene	81
6.3	Foreldrekonflikt som et epidemisk problem	82
6.4	God praksis	82
6.4.1	Barnet i fokus, informant og rettesnor	83
6.4.2	Tydighet og nøytralitet	84
6.4.3	En spisset utredning og oppfølging over tid.....	86
6.4.4	Et minefelt som krever erfaringskompetanse	88
6.4.5	Frivillighet som motivasjon	89
6.4.6	Samarbeid som en suksessfaktor	90
6.4.7	Samarbeid mellom barnevernet og domstolene	92
7	Avsluttende diskusjon	94
7.1	Skilsmissebarnet som selvstendig aktør?.....	94
7.1.1	Hva er barnets beste i barnelovsakene?	95
7.1.2	Er barnets beste forankret i barnets mening?	97
7.1.3	Har skilsmissebarnet rettssikkerhet?	101
7.2	Skilsmissebarnet ut av gråsonen?	106
7.2.1	Terskel. Når er det en sak for barnevernet?	107
7.2.2	Et utydelig og uforutsigbart hjelpeapparat	109
7.2.3	Samarbeid, samordning eller reorganisering?	111
7.3	Barnevernets samfunnsmandat og legitimitet.....	114
7.3.1	Hvor mye skal omsorgsbyråkratiet betjene?	117
7.4	En oppsummerende kommentar	118
	Litteraturliste.....	119

Sammendrag

Tema for denne studien er barnevern i møte med problematikk som har å gjøre med samvær og barnefordeling etter barneloven, nærmere bestemt barn som har foreldre i vedvarende konflikt etter et samlivsbrudd. Selv om de fleste barn klarer seg bra, har samlivsbruddet betydelige negative konsekvenser for et mindretall, hvor grad av konflikt mellom foreldrene har sammenheng med hvordan det går med barna. Et samlivsbrudd kan både utløse og forsterke omsorgssvikt. Barnevernet har historisk sett blitt kritisert for å blande seg for mye inn i disse sakene. Nå er de politiske føringene at barnevernet skal på banen. Både barnevernet, familievernnet og domstolene kan være involvert i familier der barn har skilte foreldre i vedvarende konflikt. Dette er et fagfelt som byr på faglige utfordringer ved at sakene utspiller seg i skjæringspunktet mellom flere lovverk, og at de ulike offentlige instansenes ansvarsområde til en viss grad er overlappende.

Den sentrale målsetningen med undersøkelsen var å få mer kunnskap om hvordan barnevernet arbeider med saker hvor foreldre er i vedvarende konflikt etter et samlivsbrudd. "God praksis" har vært en tilnærming til feltet. Ut fra at barnevernet er en del av et offentlig system er det også interessant å se på hvordan samhandlingen mellom etatene utspiller seg. Derfor er også familievernets perspektiv inkludert. Spørsmål jeg ønsket å få belyst var: Hvilke rammebetingelser har den enkelte fagarbeider å operere innenfor, og hva styrer beslutningene. Hva anser barnevernet og familievernnet som god praksis i disse sakene, og hvilke muligheter sees innenfor eksisterende rammer. Ønsket er å få innblikk i en komplisert arbeidshverdag, belyse dilemmaer og finne gode måter å håndtere denne type problematikk på, hvor eksempler på god praksis kan vise vei og fungere som forslag i dette kompliserte fagfeltet.

Studien har en kvalitativ tilnærming. Jeg har foretatt til sammen ti dybdeintervju og et gruppefokusintervju. Informantene er fra ti ulike kontorer, i fire ulike kommuner. Fem av dybdeintervjuene ble foretatt i 2009, de resterende i 2012. Jeg har intervjuet fagarbeidere både i barnevernet og i familievernnet. Familievernets stemme ble interessant etter at det kom fram at barnevernets praksis i en del sammenhenger så ut til være farget av familievernets praksis. Fokus på det offentlige systemet som skal betjene skilsmisseproblematikk ble vesentlig.

"God praksis" relateres i første rekke til å ha et sterkt barneperspektiv. Noe av det mest framtreddende ved denne studien er imidlertid hvordan de ulike aktørene behandler barneperspektivet og vurderinger omkring barnets beste ulikt. Dette har konsekvenser for praksis og samhandling. Skilsmissebarnet kan sies å være marginalisert, ved at barnet er lite deltakende i sin egen skilsmisseprosess. Dette bestemmes både av juridiske rammer og av faglig skjønn. Når samlivsbruddet blir barnevernets anliggende viser undersøkelsen at barnet i barnevernssaken blir

løftet fram som en selvstendig aktør. Barnevernet opplever ofte å komme på kollisjonskurs med domstolene ved at vurderingene rundt barnets beste er sprikende. Avgjørelser i domstolen krymper barnevernets handlingsrom.

”God praksis” er forbundet med et godt samarbeid mellom barnevernet og familievernnet. Undersøkelsen viser likevel at det er stor variasjon på samhandlingen mellom barnevernet og familievernnet. De store variasjonene gir et uforutsigbart hjelpeapparat for både brukerne og fagarbeiderne. Samtidig betyr dette at det finnes et handlingsrom innenfor eksisterende rammebetingelser. Oppgaven reiser spørsmål ved om det er behov for å organisere samhandlingen mellom de ulike etatene for å forebygge at barn og familier havner i gråsonen. Videre stilles det spørsmål til om dagens system er med på å opprettholde barnevernets stigma.

Samværsproblematikk kan betegnes som en moderne form for omsorgssvikt i barnevernet. Den synes å ha en lavere status enn for eksempel problematikk knyttet til rus, vold eller psykiatri. Selv om barnevernet er gitt føringer om å jobbe i disse sakene, etterspørres ikke arbeidet politisk. Barnevernet fører ikke statistikk på disse sakene. Barnevernet er heller ikke tilført ekstra økonomiske ressurser eller økt kompetanse. Barnevernet beskriver en maktesløshet knyttet til å betjene skilsmisseproblematikk.

Det offentlige systemet som skal betjene skilsmisseproblematikk står under press. Man kan stille spørsmål ved hvor mye omsorgsbyråkratiet skal betjene. Konsekvensene av samlivsbrudd kan betegnes som et folkehelseproblem, hvor det i første rekke er en politisk oppgave å snu den negative utviklingen.

Abstract

The theme of this study is the Child Welfare Service dealing with problems related to parental divorce, specifically children who have parents in an persistent conflict after a breakup. Although most children manage ok after the divorce, it has significant negative consequences for a minority. The child's development is related to the degree of conflict between parents. A divorce can both trigger and enhance child neglect. Historically the Child Welfare Service has been criticized for interfering too much into these cases. Now, the political guidelines says the opposite. Both child welfare, family counseling and the courts may be involved in families where children have divorced parents in persistent conflict. This is a field that offers professional challenges. The cases take place at the intersection of multiple laws, and that the various public agency's responsibility to some extent overlapping.

The main objective of this study was to gain more knowledge about how the child welfare deal with cases where parents are in persistent conflict after a breakup. The approach has been "good practice". Based on that the child welfare is part of a public system, it is also interesting to see how the interaction between agencies takes place. The family counseling perspective is therefore also included. Questions I wanted to get covered were: What are the frameworks the workers have to operate within, what controls the professional decisions. What do the child welfare and family counseling define as good practice, and do they see any opportunities within the existing framework.

I wanted to find out how the child welfare defines cases falling into the category "divorce cases", and how often and how the child welfare get involved with the cases. What does the child welfare considers as good practice in these cases, and what opportunities does the child welfare see within the existing framework. The desire was to gain insight into the complicated work, illuminating dilemmas and find good ways to handle this type of problem, where examples of good practice can lead the way and act as proposed in this complex field.

The study has a qualitative approach. I have made a total of ten depth interviews and one focus group interview, from nine offices in four different communes. Five in-depth interviews were conducted in 2009, remaining in 2012. I have interviewed both workers in child welfare and family counseling. The family counseling caught my interest after it was revealed that child welfare practice in certain contexts seemed to be colored by family counseling practice. Focus on the public system to serve the divorce issues got significant.

"Good practice" is first of all related to having a strong child perspective. One of the most prominent of this study is how the various public actors treat the child perspective and concerns about the child differently. This has implications for practice and interaction. The children of divorced parents are

marginalized in these matters. Their level of participation in the divorce process is fairly low. This is determined by both the legal framework and professional judgment. When the divorce becomes the concern of the child welfare it is different. The study shows that children in child welfare cases are treated as independent actors. The child welfare often find to be on a collision course with the courts by the reviews around the child's best interests are divergent. Decisions of the court limit the child welfare action.

"Good practice" is also associated with a good collaboration between child welfare and family counseling. The study shows that there is considerable variation in the interaction between the different child welfare offices and the different family counseling offices. The large variation provides an unpredictable support system for both users and professionals. At the same time, this means that there are possibilities to develop a better practice within the existing framework. The task raises the question whether there is a need to organize the interaction between the various services to contribute to children and families getting necessary help. Furthermore, it must be questioned whether the current system helps to maintain the stigma of the child welfare.

Custody Problems can be described as a modern form of neglect in child welfare. It seems to have a lower status than, for example, issues related to substance abuse, violence or psychiatry. Although child welfare is given guidelines to go into these cases, the politicians do not demand results. Child Welfare Services are not provided additional financial resources and greater competence. Child Welfare describes a powerlessness related to serving divorce issues.

The public system to serve the divorce issues are under pressure. One can question how much the care bureaucracy is going to serve. The consequences of divorce can be described as a public health problem. To reverse the negative trend is primarily a political.

1 Innledning

Tema for denne studien er barnevern i møte med problematikk som har å gjøre med samvær og barnefordeling etter barneloven, nærmere bestemt barn som har foreldre i vedvarende konflikt etter et samlivsbrudd.

De mange samlivsbruddene og fremveksten av deltidsforeldre er ett av de mest markante trekkene ved det postmoderne samfunnet i den vestlige verden (Thuen F. , 2004). Det er langt fra alle barn som får problemer etter et samlivsbrudd. Forskning viser at de fleste barn klarer seg bra, men at det er en økt risiko for problemer for barn som har opplevd at foreldrene skiller lag. Meningene om hva samlivsbrudd betyr for barn har i de siste tiårene vært mange og motstridende. Man har gått fra å si at samlivsbrudd er skadelig for barn, til å påberope at det ikke var så skadelig som man først hadde trodd. Nå ser man en dreining mot at den rådende meningen er at samlivsbrudd gir betydelige negative konsekvenser for et mindretall. Mot 1990 så flere forskere på grad av foreldrekonflikt som avgjørende betydning for hvordan det går med barna (Haugen, 2007).

En fjerdedel av alle barn i Norge bor sammen med kun en forelder. Det anslås at barn som opplever samlivsbrudd hvert år ligger på 25 000 til 30 000 (ssb.no). Dette gjelder både samlivsbrudd knyttet til skilsmisse og til brudd etter samboerskap. På grunn av den høye forekomsten vil imidlertid selv en liten risiko gjøre at mange barn rammes negativt. Der det tidligere var vanlig at foreldre brøt all kontakt med hverandre når de skilte seg, forventes det i dag samarbeid og en opprettholdelse av felles foreldreskap etter bruddet. Det er stor variasjon på hvordan foreldre evner å leve opp til idealet om et lykkelig foreldreskap (Dalhaug, 2001). Foreldres problemer knyttet til samlivsbrudd kan både utløse og forsterke omsorgssvikt (Killen, 2004). Så mange som 10-20% av familiene sliker med konflikter foreldrene imellom etter et samlivsbrudd, og det anses som skadelig for barn å oppleve foreldre i vedvarende konflikt.

Konflikter der foreldre er uenige om foreldreansvar, fast bosted og samvær, skal løses i henhold til barneloven¹. Barneloven regulerer det familierettslige forholdet mellom barn og foreldre. Familievernkontoret skal bistå foreldre i å bli enige om disse spørsmålene ved mekling, og videre tilby råd og veiledning for å bedre samarbeid om foreldreskapet og barna. Dersom foreldre ikke kan komme fram til løsninger kan de benytte domstolene. Det er ikke innenfor barnevernets mandat å ivareta dette. Samtidig har også barn som har foreldre i konflikt krav på nødvendig hjelp fra barnevernet, som reguleres etter barnevernloven². Barnevernets hovedoppgave er å sikre rett hjelp til rett tid for barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling. Det betyr at selv

---

¹ Lom om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7

² Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

om utgangspunktet for henvendelsen til barnevernet er at foreldrene er i konflikt med hverandre, så er ikke det en ekskluderingsfaktor for at barnets situasjon skal bli vurdert av barnevernet. Noen ganger kan også selve foreldrekonflikten ha en slik intensitet og varighet at denne i seg selv utgjør en omsorgssvikt for barnet. Barnevernet er historisk sett blitt kritisert for å blande seg for mye inn i disse sakene. Sakene har gjerne blitt avvist av barnevernet med en forklaring om at samværsproblematikk er familievernets område. Nå er de politiske føringene endret. Det er nå forventet at barnevernet kommer på banen, også når samværsproblematikk er tema. Tendensen viser også at barnevernet beveger seg i den retning (Rød, 2012).

Både barnevernet, familievernet og domstolene kan være involvert i familier der barn har skilte foreldre i vedvarende konflikt. Dette er et fagfelt som byr på faglige utfordringer ut fra at sakene utspiller seg i skjæringspunktet mellom flere lovverk, og at de ulike offentlige instansenes ansvarsområde til en viss grad vil være overlappende. Familievernkontorene er den primære instansen som har kontakt med familier med bakgrunn i uenigheter omkring samlivsbrudd. Familievernet opplever omfanget av denne type saker som kraftig økende. Også domstolene opplever en økning i barnefordelingsaker i rettssystemet. Barnevernet får relativt sjeldent bekymringsmeldinger fra familievernet eller domstolene, og samarbeidet framstår som beskjedent og varierende (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006, Kvaran, 2008, Barne- og likestillingsdepartementet, 2011, SINTEF, 2011).

1.1 Bakgrunn for valg av tema

2/3 av barna i barnevernet kommer fra hjem der mor og far ikke bor sammen (ssb.no). Helt siden arbeidspraksis i grunnutdanningen har jeg vært opptatt av dette temaet. I møtet med barn som det var uttrykt bekymring for i forhold til blant annet dårlig sosial fungering, depresjon eller utagerende atferd, var det en stor andel som hadde skilte foreldre i konflikt. Barnas beskrivelser vitnet om store problemer knyttet til konflikt mellom foreldrene. De befant seg i alvorlig lojalitetskonflikt, der de strakk seg langt for egen regning for å etterstrebe likevekt mellom foreldrene. Jeg er selv skilsmissebarn, og jeg er forelder til skilsmissebarn. Mine erfaringer sammenliknet med disse barnas fortellinger var svært forskjellige. Det at vanskene til barna kunne ha sammenheng med skilsmisse og foreldrekonflikt ble en vekker for meg både personlig og faglig, og har bidratt til økt nysgjerrighet og engasjement på feltet. Senere i yrkesutøvelsen som barnevernpedagog både i første- og andrelinjen³, har jeg fortsatt og møtt disse barna. De fleste er ikke i barnevernet på grunn av selve

---

³ Førstelinjen er den kommunale barnevernstjenesten, mens andrelinjen kan være en statlig barneverninstitusjon.

foreldrekonflikten, men årsaker enten knyttet til foreldrenes problemer eller problemer knyttet til barnets selv. I mange saker har foreldrekonflikten heller ikke vært et eget tema å jobbe med fra barnevernets side. Dette har jeg undret meg over. Mitt inntrykk før starten av denne studien var at praksis og holdninger til dette temaet er varierende, og at det faglige terrenget var uoversiktelig.

1.2 Formål med undersøkelsen og forskningsspørsmål

Den sentrale målsetningen med undersøkelsen er å få mer kunnskap om hvordan barnevernet arbeider med saker hvor foreldre er i vedvarende konflikt etter et samlivsbrudd. Hvordan defineres saker som kommer inn under kategorien samværsproblematikk, og på hvilken måte kommer barnevernet i møte med det.

Det er familievernnet som skal betjene normalvariasjonene av samlivsbrudd. Domstolen skal bistå familier som ikke blir enig om fast bosted og samvær. Barnevernet er en del av en treenighet, og det er derfor også interessant for barnevernets praksis å se på hvordan samhandlingen mellom etatene utspiller seg. For at beskrivelsen av virkeligheten ikke skal bli for ensidig, har jeg valgt å ta med familievernets perspektiv. Spørsmål jeg ønsker å få belyst er: Hvilke rammebetingelser har den enkelte fagarbeider å operere innenfor, og hva styrer beslutningene. Hva anser barnevernet og familievernnet som god praksis i disse sakene, og hvilke muligheter sees innenfor eksisterende rammer. Ønsket er å få innblikk i en komplisert arbeidshverdag, belyse dilemmaer og finne gode måter å håndtere denne type problematikk på. Forskerspørsmålet mitt er som følger:

Hva anser barnevernet og familievernnet som god praksis i møtet med problematikk relatert til samvær og barnefordeling?

”God praksis” er brukt som en invitasjon og som en tilnærming til feltet. I litteraturen som omfatter barnevern finner man ofte at hovedfokuset har vært på hvordan tjenesten kommer til kort. Fokuset har vært på hva barnevernet ikke gjorde, og på hva de burde gjøre. Jeg har her hatt som utgangspunkt å finne hva barnevernet lykkes med. Hensikten er å snu fokus fra et ensidig ”mangel”-perspektiv til et mulighetsperspektiv. Dette er i tråd med perspektivet ”kritisk beste praksis” utviklet av forskeren Harry Ferguson (2003). Han hevder at det har vært et for sterkt fokus på alt som går galt i sosialt arbeid. Om barnevernet ikke lykkes med å finne gode løsninger, trenger ikke det bety at saksbehandlere gjør en dårlig jobb. Ved å anerkjenne at det er noe å lære av gode praksisformer, kan disse danne konstruktive læringsmodeller for å utvikle enda bedre systemer og mer kompetansebaserte praksisformer. En slik forskningsmessig tilnærming vil også gi en bedre forståelse av makt og en kan oppdage at det foregår mye bra arbeid i et felt som tilsynelatende produserer få

målbare resultater. Det gjelder å vurdere hva som er mulig å oppnå innenfor eksisterende rammebetingelser og de strukturene man arbeider innenfor. Jeg har valgt å bruke definisjonen "god praksis" fremfor "beste praksis". Årsaken til det er at jeg mener begrepet "beste praksis" assosierer til en slags ultimativ løsning, et fasitsvar, noe som vanskelig kan defineres i dette sosialfaglige feltet hvor hvert barn, hver familie og situasjon er unik. Derimot kan eksempler på god praksis vise vei og fungere som forslag i noe som kan betegnes som et komplisert fagfelt.

1.3 Noen begrepsavklaringer

Skilsmisse er en term som trenger nærmere avklaring da den brukes om flere fenomen. For det første brukes skilsmisse ofte som et samlebegrep for prosessen fra en eller begge voksne begynner å tenke på å gå ut av ekteskapet og til de blir etablert i to forskjellige hushold. Levin (2001) kaller denne perioden for skilsmisseprosessen, mens tiden etterpå for livsfasen skilsmisse. Livsfasen skilsmisse karakteriseres ved at alle konflikter og oppdeling er over. Skilsmisse brukes også om en form for samlivsbrudd. Den vesentligste forskjellen på skilsmisse og samboerbrudd er at skilsmisse er lovdefinert og regulert, mens det med få unntak ikke er noen offentlig kontroll eller regulering av samboerbrudd. Forskningsmessig har det også vist seg andre forskjeller mellom disse to typer for samlivsbrudd. Blant annet skjer samboerbrudd oftere enn skilsmisse. Det er derimot ikke forsket mye på samboerbrudd. Det som er likt er at begge typer brudd medfører slutten på et parforhold eller samliv. En kan også gå ut ifra at det sosialt og emosjonelt sett, i de aller fleste tilfellene er liten forskjell på disse to typer samlivsbrudd (Brandt & Moxnes, 2004). Samlivsbrudd er derimot et litt mer omfattende begrep enn skilsmisse, som jeg som hovedregel velger å bruke i denne oppgaven. Jeg bruker likevel skilsmissebegrepet i noen sammenhenger. Ut ifra denne definisjonen ville det vært logisk å snakke om *samlivsbruddsprosessen* framfor *skilsmisseprosessen*. Ut fra at dette er noe tungrodd velger jeg likevel å bruke skilsmisseprosess som begrep. Dette gjelder på samme måte begrepet *skilsmissebarn*. Dette blir av mange sett på som et negativt ladet begrep, men blir her benyttet i mangel på noe bedre. Når jeg bruker ulike begrep i oppgaven betyr det derved ikke at jeg skiller mellom ulike typer brudd.

Det er flere ulike begrep som er knyttet til barneloven eller saker relatert til barneloven. Begrepet *barnelovssaker* brukes om saker som skal løses etter barneloven. Med *barnefordelingssaker* eller *samværsproblematikk* forstår man gjerne saker der to foreldre er uenige om foreldreansvar, fast bosted og samvær. Ofte brukes disse begrepene litt om hverandre. Koch (2008) skiller mellom *samværsaker* og *fastbostedssaker*, hvor *samværsaker* er saker fremmet i retten angående spørsmål om samvær, mens *fastbostedssaker* dreier seg om saker der foreldrene er uenige om hvor barnet

skal bo fast. Derav kommer også begrepene *samværsforelder* og *bostedsforelder*. Fast bosted er det samme som mange betegner som *hovedomsorg* eller *daglig omsorg*.

Foreldreansvar er et annet viktig begrep i barneloven. En eller begge foreldrene kan ha foreldreansvar. Det innebærer en plikt til å sørge for at barnet får nødvendig omsorg, og en rett og en plikt til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold. Den forelder barnet bor fast hos, kan ta avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet. Større avgjørelser må tas i fellesskap. Hvis foreldrene har avtalt at barnet skal bo fast hos begge, *delt bosted*, vil foreldrene ha lik avgjørelsesmyndighet, og må ta avgjørelsene i fellesskap (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006). Begrepet 50/50 – ordning brukes også om delt bosted.

Når saken løses etter barnevernloven snakker man gjerne om en *omsorgssak*. En omsorgssak er når barnevernet fremmer sak eller overtar omsorgen for et barn, en *omsorgsovertakelse*.

1.4 Oppgavens disposisjon

I dette innledningskapittelet presenteres tema for undersøkelsen, bakgrunn for valg av tema og forskerspørsmål. I kapittel 2 vil jeg redegjøre for min metodiske tilnærming til studien. Kapittel 3 har jeg kalt for "kunnskapsstatus". Her vil jeg gjøre rede for forskning på feltet. Dette innbefatter skilsmisens utvikling i det postmoderne samfunnet og barns reaksjoner på samlivsbrudd og konflikt. I Kapittel 4 ser jeg nærmere på det offentlige systemet som skal betjene familier ved samlivsbrudd og konflikt. Jeg vil gjøre rede for ulike mandat og tilnærminger, og se på hvordan samhandlingen til etatene kan gjøre at skilsmisefamiliene havner i en gråsoner. I kapittel 5 viser jeg ulike måter å forstå barn på og hvordan de ulike forståelsene fører til ulik praksis. Det empiriske materialet presenteres i kapittel 6. Første del består av en virkelighetsbeskrivelse av informantenes arbeidshverdag. Den siste delen inneholder beskrivelser av det informantene vurderer som god praksis. I kapittel 7 drøfter jeg de mest sentrale funnene. Hva anser barnevernet som god praksis i møtet med problematikk relatert til samvær og barnefordeling? Jeg ser på dette i forhold til forståelse av barn, samhandling mellom de ulike etatene og på samfunnsnivå.

2 Metodisk tilnærming – vitenskapsfilosofisk grunnlag og gjennomføring

Metode handler om hvordan vi går fram når vi skal hente ut informasjon om virkeligheten og hvordan vi skal analysere informasjonen for å gi ny innsikt. Virkeligheten er sammensatt og består av en uendelighet av faktorer som gjenstander, menneskers samhandlinger, erfaringer, situasjoner og fortolkninger. Samfunnsvitenskapen tar utgangspunkt i denne virkeligheten, som er folks hverdagsvirkelighet (Johannessen, Tufte, & Kristoffersen, 2010).

Jeg har valgt en metodisk og analytisk tilnærming som jeg anså som velegnet til å besvare spørsmålene jeg stilte. Min målsetning var å få fram eksempler på god praksis i saker som omhandler samværsproblematikk og barnefordeling gjennom mitt empiriske materiale. Som følge av målsetningen har jeg valgt en kvalitativ tilnærming. Kvalitative metoder bygger på teorier om menneskelig erfaring (fenomenologi) og fortolkning (hermeneutikk) (Malterud, 2011). I følge Johannessen, Tufte & Kristoffersen (2010) tilstreber fenomenologisk tilnærming å finne mening gjennom andre menneskers beskrivelser, og gir oss mulighet til å få innsikt i menneskets sin erfaring og forståelse av et fenomen som for eksempel handling eller ytring. De hevder videre at hensikten er å bestrebe seg på å finne mening sett gjennom andre menneskers beskrivelser.

Det er viktig å presisere og tydeliggjøre de prosessene som fører til kunnskapen i kvalitativ forskning, da troverdigheten og overførbarheten er avhengig av at grunnlaget som kunnskapen hviler på gjøres synlig. Systematikk og innlevelse er to sentrale aspekter ved kvalitativ forskning. For å oppnå forståelse er det viktig med innlevelse, mens systematikk knyttes til hvordan forskeren forholder seg til fremgangsmåter i forskingsprosessen (Thagaard, 2010). I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de prosessene som har ført til den kunnskapen jeg har kommet fram til, og drøfte ulike forhold som kan ha hatt en innvirkning. Jeg vil også gjøre rede for mitt vitenskapsfilosofiske ståsted. Dette sees vesentlig ut fra at i man i vitenskapsfilosofien undersøker på en systematisk måte de forutsetningene som vitenskapelig aktivitet bygger på (Gilje & Grimen, 2004).

2.1 Nærmere om valget av kvalitativ metode

En kvalitativ tilnærming var en følge av en forståelse av at fenomenet "god praksis" ikke er avgrenset eller definert. En kvalitativ studie sier lite sikkert om frekvens og utbredelse av et fenomen, men gir til gjengjeld innsikt i tenkemåter og praksis. Resultatene fra kvalitative studier ligger på to nivåer, det første kan være snakk om tilstandsbilder og det andre handler om forståelsesmodeller (Andenæs, 2000). Informantene i denne studien forteller om sine erfaringer med å håndtere

samværsproblematikk i ulike kontekster og formidler hva de vurderer som god praksis, og analysen søker å bidra med svar på hvordan vi best kan forstå det de forteller. Forskerens analyse representerer et brudd både med hverdagskunnskapen og den spontane hverdagsforståelsen på en slik måte at det kaster lys over informantens erfaringer (Andenæs, 2000). En vellykket analyse kan resultere i en ny måte og se virkeligheten på. Man kan få nye kategorier for å tenke med. Et fenomen eller en hendelse kan relateres til en sammenheng som gjør at noe som i utgangspunktet er ubegripelig, virker rimelig. Jeg håper studien vil bidra til økt bevissthet om temaet i praksisfeltet og at den vil styrke det utfordrende arbeidet i spenningsfeltet mellom to lovverk og ulike etater.

2.2 Et fenomenologisk og et hermeneutisk perspektiv

Kvalitative metoder bygger på teorier om menneskelig erfaring, også kalt fenomenologi, samt menneskelig fortolkning, som er den hermeneutiske tilnærmingen (Malterud, 2011). Fenomenologi er både en filosofi og en kvalitativ forskningsmetode (Johannesen, Tufte, & Kristoffersen, 2010). Fenomenologisk metode egner seg dersom man ønsker å undersøke flere individers felles eller delte opplevelser knyttet til et fenomen (Creswell, 2007).

2.2.1 Fenomenologien

Fenomenologien retter seg mot det subjektive mennesket og handler om å forsøke å besvare spørsmål av svært generell karakter med utgangspunkt i at vi ikke ser og hører tingene i våre omgivelser slik de er i seg selv. I stedet tillegger vi dem vår egen oppfattelse basert på egne erfaringer fra vår livsverden. Fenomenologiens grunnlegger, Edmund Husserl, hadde fastholdt fenomenologien som en tilbakevending til sakene selv; til den verden som går forut for vår kunnskap om den. Han ber den fenomenologiske etterforsker om å legge til side sine praktiske, vitenskapelige og ontologiske forpliktelser, for reflektivt å kunne åpenbare fenomenologiens basiselementer og underliggende struktur. I følge fenomenologien er realitetene slik folk oppfatter at de er, og realitetene skal forstås på grunnlag av det utforskedes perspektiv (Malterud, 2011). Omverdenen skal derfor beskrives slik den erfarer av folk selv, det finnes ingen objektiv sannhet. Ordet fenomenologi tar altså utgangspunkt i en virkelighetsoppfatning der forståelsen av fenomenene kommer før enhver vitenskapelig forståelse av dem. Ved å beskrive fenomener slik vi ser dem, der og da i en gitt situasjon, oppleves verden før den tematiseres.

Fenomenologiens intensjon er å gå fra *formening* om fenomener til en beskrivelse av fenomener. Sentralt i den fenomenologiske metoden er begrepene *epochè* og *reduksjon*. Epochè vil si at vi setter det vi tar for gitt i en hverdagslig innstilling i parentes. Den fenomenologiske reduksjon er refleksiv bevissthet om fenomenet. Man skal altså legge til side sin forutinntatthet. Epochè forhindrer aksept

av den objektive verden som eksisterende, og derigjennom ekskluderes denne verden fullstendig fra fortolkningsfeltet.

Fenomenologi som metode må forstås med visse modifikasjoner ut fra at man umulig kan legge til side vår forutinntatthet fullstendig. Dersom det er slik at verden kun eksisterer i min livsverden, er det gitt at jeg fortolker. Dermed er ingenting unnlatt fortolkning. Man kan hevde at kategoriseringen i seg selv er resultat av fortolkning. Jeg forstår fenomenologien mer som et ideal. Ved å forholde seg til en fenomenologisk tankegang kan man minimalisere den fortolkning som skjer. På den måten vil jeg holde meg så nært opp til informantens beskrivelse som mulig. For meg vil en fenomenologisk tilnærming si å innta en åpen innstilling til intervjuobjektene og forskningsmaterialet, der jeg forholdt meg til deres beskrivelser av sine oppfatninger og opplevelser.

2.2.2 Hermeneutikken

Alle fenomener vi undersøker innebærer en fortolkning om vi vil eller ikke (Gadamer, 2004).

Metodologien for oppgaven er derfor nært knyttet opp til *hermeneutikken*. Hermeneutikken kommer fra gresk og betyr forklaringskunst (Gilje & Grimen, 2004). Gilje og Grimen sier at hermeneutikken i moderne varianter består av forsøk både på å lage en metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener, og på å beskrive vilkårene for at forståelse skal være mulig. Mening er altså et sentralt begrep. Det er et særtrekk ved mennesker at de tillegger handlinger og fenomener mening.

En grunntanke i hermeneutikken er at vi alltid forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger (Gilje & Grimen, 2004) Gadamer (2004) kaller slike forutsetninger for forforståelse. Ingen lever i et vakuum og er således ikke helt "blanke". Selv i en helt ny situasjon vil våre tidligere erfaringer ha innvirkning på hvordan vi oppfatter ting.

Gadamer tenkte spesielt på to forhold. Det første er at vi alltid har en forforståelse av hvordan et gitt fenomen opptrer, slik det allerede er nevnt. Vi har forventninger, forståelser og erfaringer som på forhånd påvirker oss. Det viktige i følge Gadamer er at man er bevisst sine egne fordommer slik at det som er foran oss, kan presentere seg selv i hele sin annerledeshet og på den måten hevde sin egen sannhet mot våre forforståelser. Implikasjonen av dette er at fortolkning av fenomener er en evigvarende, kontinuerlig prosess. Det andre forholdet har å gjøre med at alt vi tolker skjer i en vekselvirkning mellom forståelse av del og helhet, eller detalj og helhet, som Gadamer kaller det. Vi endrer vår forståelse av delen i takt med vår forståelse av helheten og omvendt. Det samme vil gjelde overfor respondentene i forskningsarbeid. Informasjonen vi får må sees i sammenheng med den konteksten som respondenten står i.

Gadamer sa at vår forståelse av ting avhenger av vår fortolkning ut fra vår egen situasjon og vår forståelseshorisont. Alle fenomener vil følgelig være formet av våre fortolkninger, også min forståelse i oppgaven. Selv om ønsket i oppgaven var å tolke minst mulig og heller forsøke å gjengi hva informantene sa, har det foregått tolkning i alle fasene av forskningsprosessen. Forforståelse må ikke forstås som noe entydig negativt da forforståelse er et nødvendig vilkår for at forståelse overhodet skal være mulig (Gadamer, 2004). Uten forforståelsen ville vi ikke vite hva vi skulle se etter når vi skal fortolke et fenomen. Vår undersøkelse ville ikke ha noen retning.

2.3 Analyseprosessen

Begrepet analyseprosess henspiller på det arbeidet forskeren utfører for å utvikle en forståelse av materialet (Thagaard, 2010). Analysen starter allerede ved intervjutidspunktet, og det finnes ingen standardmetoder for å analysere intervjuer (Kvale, 2006). Analysen skal bygge bro mellom rådata og resultater ved at materialet blir organisert, fortolket og sammenfattet. En gjennomarbeidet og veldokumentert analyse er det som skiller den vitenskapelige tilnærming fra overfladisk "synsing". Analysen skal foregå slik at andre senere kan følge den veien vi har gått, anerkjenne vår systematikk underveis og forstå våre konklusjoner (Malterud, 2011). Fortolkninger vil også være mer eller mindre sannsynlige eller troverdige. For at andre skal kunne vurdere om mine fortolkninger og min forståelse er troverdig, er det viktig å gjøre rede for analysen.

Prosessen med studien startet opp i 2009. Omstendigheter medførte en pause i studien på vel to og et halvt år, og den ferdigstilles nå i 2012. Med bakgrunn i en vannlekkasje på kontoret jeg disponerte, gikk en del av materialet tapt. Jeg vil gjøre rede for de valg jeg har tatt knyttet til dette, både når det gjelder tidsaspektet og det tapte materialet. Videre var utgangspunktet å søke informasjon fra barnevernet alene, men ut fra at det så ut som at barnevernets praksiser så ut til å være farget av en oppfatning av familievernets praksis, fant jeg det både vesentlig og spennende og også få familievernets stemme med i undersøkelsen. Slik sett er undersøkelsen forandret underveis, noe som ikke er uvanlig i kvalitativ metode, da forskningsopplegget også gir mulighet for fleksibilitet.

En annen faktor av betydning er at jeg i 2009 fikk mitt daglige virke i barnevernet. Det vil si at jeg har gått fra å se på temaet fra et "utenfraperspektiv" til å forske på egen praksis. Dette vil jeg gjøre nærmere rede for senere i kapitlet.

2.3.1 Utvalg

Kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg. Det vil si at informantene skal ha kvalifikasjoner eller egenskaper som er strategiske i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2010). I min

undersøkelse vil det si fagarbeidere i barnevernet og familievernet som har erfaring med saker som har omhandlet samværsproblematikk eller barnefordeling, og som derav kunne gi rike beskrivelser av sin praksis (Kvale, 2006). Min strategi var å oppsøke og identifisere elementer av "god praksis" der jeg antok det var stor sjanse for å finne den, slik at utvalget jeg foretok var strategisk. Strategien var å lete etter informanter der jeg forventet størst sjanse for å finne kompetanse. Det er videre viktig at informantene er tilgjengelige i den forstand at de er interessert i å delta i undersøkelsen (Thagaard, 2010). Mulighetsperspektivet fungerte som en god døråpner, for informantene var det bekræftende å bli oppsøkt som fagarbeider med god kompetanse.

Jeg har foretatt til sammen ti dybdeintervju og et gruppefokusintervju. Informantene er fra ni ulike kontorer, i fire ulike kommuner. Fem av dybdeintervjuene ble foretatt i 2009, de resterende i 2012. Jeg har intervjuet fagarbeidere både i barnevernet og i familievernet.

Alle dybdeintervjuene var med informanter med relativ lang erfaring, flere med spesiell interesse for temaet. Noen hadde nære personlige erfaringer med samlivsbrudd, andre hadde ikke. Informantene fra barnevernet fremstod som lett tilgjengelige. Inntrykket var at temaet for studien ble sett på som viktig og relevant i praksisfeltet. Ut fra at jeg selv jobber i feltet, hadde jeg relativ god og bred tilgang på informanter i barnevernet. Også fra familievernet var responsen å betrakte som god.

Informantene fra familievernet som deltok framstod som interesserte og opptatt av temaet.

Det finnes en relativ stor mengde nyere forskning på dette temaet. Jeg har derav også benyttet litteraturstudie som metode.

2.3.2 Intervjuene – ulike kontekster i tid og form

I det vesentligste ble det benyttet dybdeintervju ansikt til ansikt som intervjumetode. Denne formen for intervju gir personlig kontakt med informanten og mulighet til å få fram meninger og holdninger. Hva informanten vurderer som god praksis vil være til gjenstand for tolkning. Jeg opplevde uten unntak informantene som åpne om egen forståelse og praksis, samt at de viste et engasjement for temaet.

Som nevnt tidligere gikk en del av det materialet jeg hadde fra 2009 tapt, noe som innebar at jeg satt igjen med et noe snevert datamateriale og et helhetsinntrykk av det totale materialet. Samtidig opplevde jeg et økende fokus på temaet i forskningssammenheng i perioden, noe som reiste spørsmål om praksis hadde utviklet seg og om jeg burde justere kursen. Jeg befant meg også i en ny forskerposisjon ved at jeg nå forsket på egen praksis med de forhold som kan ha betydning for forskingen. Jeg valgte å gjennomføre et fokusgruppeintervju med barnevernet med utgangspunktet i å verifisere inntrykk jeg hadde fra det tapte materiale og i forhold til tidsdimensjonen vurdere

aktualiteten i forhold til om jeg burde tilpasse opplegget mitt. I tillegg ønsket jeg å prøve meg fram for å finne fordeler og ulemper ved fokusgruppeintervju som metode og vurdere om det var hensiktsmessig å benytte metoden videre i studien. Fokusgruppeintervju kan benyttes alene eller som en tilleggsmetode i metodetriangulering, det vil si kombinasjon av flere metoder. Bjørkelund (2005) fremhever at fokusgruppeintervju er forholdsvis enkle å gjennomføre sammenlignet med andre metoder, siden datainnsamlingen skjer over relativt kort tid, og at resultatene kan rapporteres relativt fort.

Det er gjort lydopptak av alle intervjuene, og jeg brukte intervjuguiden som utgangspunkt for intervjuene. Intervjuguiden er utformet med rot i problemstillingen, inndelt i temaer. Jeg sørget for å lære meg guiden godt på forhånd slik at jeg kunne løsrive meg fra den og følge informantene i det de sa. Informantene kom ofte selv også inn på områder som jeg ville få belyst. Slik forløp intervjuet som en samtale, og jeg fikk jeg utdypende informasjon samtidig som jeg kunne ta igjen spørsmål som ikke hadde blitt besvart. Jeg brukte guiden når jeg oppsummerte intervjuet for informanten for å forsikre at jeg hadde vært innom alle områdene. Informantene samtykket til lydopptak og jeg opplevde at lydopptakeren fort ble glemt.

2.3.2.1 Fokusgruppeintervju for å finne status og kurs

I et fokusgruppeintervju sees det viktig å inkludere deltakere med ulike bakgrunn, og at gruppens størrelse er på seks til tolv deltakere. Deltakerne i denne gruppa bestod av syv barnevernarbeidere bestående av saksbehandlere, mottakskonsulenter og fagledere. Et fokusgruppeintervju er gruppediskusjoner som utforsker bestemte temaer, hvor målet er å frembringe deltakernes oppfatninger, følelser, holdninger og ideer. I fokusgruppeintervju vil man få fram mening i interaksjonen mellom intervjupersonene. Kjerneideen er at to hoder tenker bedre enn ett. Fokusgruppeintervjuet vil som regel generere en rikere skala av ideer enn i personlige intervju. Teorien som ligger bak er at mening dannes kollektivt, og innenfor sosiale interaksjoner mellom mennesker (Bjørklund, 2005).

2.3.2.2 Ledelse og gjennomføring av fokusgruppeintervjuet

Det er avgjørende at den som leder fokusgruppen gjør en god jobb i å rettlede diskusjonen, engasjere deltakerne og lytter til det som blir sagt. Lederen skal sørge for at alle kjernesporsmål blir belyst og at alle deltakerne blir med i diskusjonen. Lederen skal være mest mulig anonym og ikke påvirke synspunktene til gruppen. Det kan være lett å få de svar man ønsker, og poenget er derfor at man må etterstrebe å sette tilside forutinntatte meninger og la gruppen få diskutere fritt innenfor rammen av de ulike temaene. Lederen skal få deltakerne til å føle seg komfortable med situasjonen, ved for eksempel lette oppvarmings spørsmål. Gruppen kan som følge av dårlig ledelse, finne en egen

agenda, slik at når fokusgruppeintervjuet er ferdig kan det vise seg å mangle data om de viktige forskningsspørsmålene (Bjørklund, 2005). I mitt intervju viste det seg at jeg undervurderte verdien av oppvarming. Gruppedeltakerne kjente både meg og hverandre på forhånd, og hadde en oppfatning av at gruppedeltakerne følte trygghet i gruppen slik at man etter en kort introduksjon kunne gå relativt rett inn på de ulike temaene. Det viste seg at kun halve gruppa ble deltakende i prosessen. Engasjementet i gruppa var moderat slik at det var mulig å holde en nøytral posisjon. Gruppa kom med ulike synspunkter og erfaringer, og når hvert tema var uttømt, fikk gruppa et nytt spørsmål å ta stilling til. Fokusgruppa var invitert til å reflektere rundt temaene i et mulighetsperspektiv. Alle spørsmål ble besvart, selv om gruppen ble mer opptatt av begrensninger heller enn muligheter. De kunne likevel skildre flere måter å håndtere disse sakene på. Mulighetsperspektivet skal jo nettopp også kunne avdekke eventuelle begrensninger og eller hindere.

Vinkling på temaer kan også endres underveis i diskusjonen. Individuelle atferdsmønstre i fokusgrupper er påvirkbar av tilstedeværelsen av andre deltakere (Bjørklund, 2005). Det første utsagnet i mitt fokusgruppeintervju var; "Dette er familievernets oppgave!" Den avsluttende refleksjonen som så ut til å ha støtte i gruppa var; "Kanskje skal vi fremme flere slike saker for fylkesnemda...?" Jeg tenker at en fokusgruppe er en god arena til å sette temaer på dagsorden. Gjennom refleksjon skjer det en bevisstgjøring og meningsdannelse i gruppa som helhet, som igjen vil kunne påvirke praksis.

2.3.2.3 Veien videre i prosessen

Analysen i et slikt intervju kan skje på to nivåer; innholdsanalyse og interaksjonsanalyse. Ut fra at jeg var ute etter å finne status for eventuelt å justere kurs, var det innholdsanalysen som først og fremst var interessant. Innholdsanalysen er direkte relatert til spørsmålene som ble diskutert i gruppa og resultatet av innholdsanalysen gir svar på forskningsspørsmålene og hvilke temaer som vakte mest interesse. En slik analyse gir en oversikt over materialet, diskusjonsmønstre, trender og tendenser i diskusjonene. Fokusgruppen bekreftet en del av mine inntrykk fra materialet fra 2009. I tillegg bidro fokusgruppen til å sette søkelys på det offentlige systemet som skal betjene skilsmisseproblematikk. Dette gjorde at jeg fattet interesse også for familievernets rolle. En del av barnevernets praksiser så ut til å være farget av forventninger om, eller forståelse av familievernets mandat. Tidsdimensjonen viste seg mindre viktig med tanke på at forståelse for praksis, og systemene i dag fremsto som tilnærmet lik den som ble formidlet for tre år siden. Min konklusjon ble å inkludere familievernets stemme i studien, men å fastholde det opprinnelige opplegget. I det ligger det en beslutning om å benytte dybdeintervju i den videre prosessen. Bakgrunnen for det er at jeg opplevde å få en mer åpen og nær informasjon, ved at det var anledning til å gå mer i dybden i hva som kunne ligge til grunn for de ulike vurderingene.

2.3.3 Fra tale til tekst

Intervjuene ble transkribert i tidsmessig nærhet til gjennomføringen, gjerne samme dag. Jeg kunne da også ta igjen egne inntrykk, umiddelbare tolkninger og eventuelle nye spørsmål. Overførsel fra tale til tekst gir ikke klippefaste data, men kunstige konstruksjoner av kommunikasjon fra muntlig til skriftlig form (Kvale, 2006). Enhver transkripsjon fra en kontekst til en annen, vil måtte innebære at det er foretatt en rekke vurderinger og beslutninger underveis. Man må spørre seg selv hva som er nyttig transkripsjon for egen forskning. Presisjonsnivået er ikke like høyt når meningsinnholdet står i fokus som ved for eksempel tekstanalyse. Jeg har ikke transkribert helt ned til detaljnivå, men anser transkripsjonen likevel som tilstrekkelig for å få fram meningsinnholdet ut fra at det ikke er en dekonstruksjon av tekst, men informantenes opplevelser og erfaringer som er av interesse.

2.3.4 På leting etter ny kunnskap – analysen

Jeg har i hovedsak valgt å benytte en tverrgående analyse. En tverrgående analyse er en sammenfatning av informasjon og ulik forståelse gitt av flere informanter. Systematisk tekstkondensering er et redskap for tverrgående analyse (Malterud, 2011). Systematisk tekstkondensering krever ikke omfattende kunnskap om fenomenologisk filosofi, selv om den er i henhold til en fenomenologisk tenkemåte. I følge Malterud er systematisk tekstkondensering en metode som er velegnet for nybegynnere. Fenomenologisk kunnskap vil styrke forståelsen av det kunnskapsteoretiske grunnlaget for systematisk tekstkondensering og få bedre fortrolighet med de forutsetningene metoden bygger på.

Hovedstrukturen i systematisk tekstkondensering består av en prosedyre bestående av fire trinn; Å få et helhetsinntrykk, å identifisere meningsbærende enheter, å abstrahere innholdet i de enkelte meningsbærende enhetene, å sammenfatte betydningen.

Jeg leste først gjennom alle intervjuene flere ganger og dannet meg et helhetsinntrykk. Jeg vurderte mulige temaer som på en eller annen måte representerte hva som ble vurdert som god praksis når barn har foreldre som ikke bor sammen og som er i vedvarende konflikt. I tråd med det fenomenologiske perspektivet, forsøkte jeg å legge til side den kunnskapen jeg allerede hadde om temaet, slik at jeg kunne være åpen for andre inntrykk i materialet. Jeg noterte underveis og oppsummerte inntrykkene når alt var lest og lagde foreløpige temaer. Jeg merket meg at en del av temaene sammenfalt med temaene i intervjuguiden, noe som kan være et tegn på at jeg forfulgte min forforståelse heller enn å være våken for nye inntrykk. Jeg gjentok derfor prosessen, og opplevde at jeg fikk fram mer.

Andre trinn var å organisere den delen av materialet som jeg ville studere nærmere. Jeg identifiserte meningsbærende enheter ved å gjennomgå hvert enkelt intervju, hvor jeg merket teksten med ulike

farger ut fra det jeg vurderte som relevant og interessant. Det å definere tekst som enten relevant eller irrelevant innebar at jeg måtte forkaste en del av materialet. Denne utvelgelsesprosessen opplevde jeg som krevende, da teksten som helhet i utgangspunktet framstod som meningsbærende for meg. Jeg klarte likevel å velge ut tekst ved at jeg gikk tilbake til trinn en og reduserte antall tema. Kodingen foregikk ved klipping og liming og ved å farge teksten etter tema. Tekstbitene ble organisert under de ulike temaene. Kodingen gjorde at teksten systematisk ble dekontekstualisert, der den var hentet ut fra sin opprinnelige sammenheng og satt i sammenheng med beslektede tekstelementer.

I det tredje trinnet jobbet jeg med å hente ut mening fra de meningsbærende enhetene som var kodet sammen. Dette gjorde jeg ved å identifisere og kode de meningsbærende enhetene. Jeg redigerte kodegruppene etter mengde meningsbærende enheter. Enkelte kodegrupper inneholdt svært få meningsbærende enheter. Disse ble enten slettet eller slått sammen med en annen gruppe. Jeg tok deretter for meg hver kodegruppe og sorterte innholdet i undergrupper.

Til slutt sammenfattet jeg funnene i form av gjenfortelling. Denne sammenfatningen danner grunnlag for nye beskrivelser eller begreper som kan deles med andre. Jeg har etterstrebet å formidle sammenfatningen på en måte som er lojal i forhold til informantenes stemmer, og samtidig gi leseren innsikt og tillit. Dette kaller Malterud å rekontekstualisere. Rekontekstualiseringen utgjør grunnlaget for presentasjonen av funnene (Malterud, 2011). En rekontekstualisering innebærer også å se om det vi har lest ut fra det dekontekstualiserte materialet fortsatt stemmer overens med den sammenheng den ble hentet fra. Man skal altså validere delene opp mot helheten, noe som er i tråd med hermeneutikken. Når jeg validerte delene oppdaget jeg at det var en informant som det nesten ikke var hentet noen tekstbiter fra. Dette intervjuet var fra 2009. Ved gjennomgang av dette intervjuet på nytt fikk jeg en forståelse av at mye av det hun formidlet virket selvsagt. Dette kan ha sammenheng med at intervjuet var før jeg selv ble ansatt i barnevernet og at de oppfølgende eller utdypende spørsmålene mine var preget av min datids forståelse. Det kan også handle om at det har skjedd en faglig utvikling på disse årene.

2.4 Fra et "utenfraperspektiv" til å forske på egen praksis

Jeg jobber til daglig i barnevernet, og har både synspunkter på og erfaring med temaet i denne undersøkelsen. Denne undersøkelsen ble planlagt og startet på før jeg begynte å jobbe i barnevernet, og var således preget av et "utenfrablikk". Jeg hadde mange spørsmål knyttet til hvordan barnevernet håndterte disse sakene, eller nærmere spørsmål om hvorfor de ikke håndterte dem. På

innsiden fikk jeg etter hvert kjennskap til rammebetingelser, og jeg har selv håndtert mange saker med samværsproblematikk og barnefordeling. "Innenfrablikket" gjorde at en del av de spørsmålene jeg hadde tidligere fikk selvsagte svar, samtidig som jeg fikk en del nye spørsmål. Det er også her viktig å fremheve at jeg i hele studien har hatt et "utenfrablikk" på familievernet. Etter at jeg startet å jobbe i barnevernet opplevde jeg familievernet som en fjern aktør for barnevernet. Min forforståelse ble nok farget av dette .

2.4.1.1 Et viktig supplement til tradisjonell forskning for utvikling av praksis

Det er svært få studier der man forsker på egen praksis, noe som i hovedsak skyldes en tradisjonell skepsis mot å være så nær og involvert i egen praksis, samtidig som man har den som forskningsarena. Denne holdningen ser ut til å ha endret seg. I den senere tid argumenteres det for mer forskning på egen praksis (Hummelvoll, 2003). Det at praktikere forsker på egen praksis bidrar lettere til utvikling av praksis, og det sees således som et viktig supplement til den tradisjonelle forskningen der forskeren kommer utenfra, utfører sine intervjuer og trekker seg tilbake for å skrive en vitenskapelig tekst. Forskning viser at praktikere ikke leser mye forskning (Hummelvoll, 2003). Begrenset tid i en travel arbeidshverdag gjør at det ikke prioriteres, og liten innsikt i forskningsmetode gjør at man heller ikke innehar redskapene til å lese vitenskapelige tekster.

I sosialt arbeid er det ofte slik at praksisfeltet står for handlingsaspektet, mens forskningen "eier" teorien. Læring forutsetter en aktiv aktør, og da må emnet ha interesse og være relevant. Interesse vekkes som regel når kunnskapen berører den det gjelder. Det er avgjørende at forskningen blir formidlet på en måte som gjør at praksisfeltet kan og ønsker å nyttiggjøre seg den. Et annet argument som taler for forskning på egen praksis er at det også er viktig at det kommer kritikk innenfra. Ved å ha et kritisk blikk på egen virksomhet kan man bidra til en kontinuerlig evaluering og utvikling av egen virksomhet.

2.4.1.2 Innenfrablikket kan både hemme og fremme kunnskap

Det er flere forhold som er spesielle eller annerledes ved å forske på egen praksis kontra det å komme utenfra. Innenfrablikket gjør meg forholdsvis "nærsynt", om ikke nærmest blind overfor selvsagtheter, selv om jeg i posisjonen som forsker forsøker å bruke andre briller enn jeg har som barnevernkonsulent. Det at man tar ting for gitt, eller blir blind for enkelte forhold har bakgrunn i at de blir internalisert i den enkelte gjennom praksis. På den andre siden kan man få tak i ting som utenforstående ikke ville fått kjennskap til. Slik sett så kan innenfrablikket både hemme og fremme kunnskap. Nærheten er nødvendig i forhold til å forstå det som skal undersøkes. Å ha grundig kjennskap til feltet man forsker på, kan være med på å sikre at den informasjon man bruker til å komme frem til troverdig kunnskap, er den som er mest relevant. Det kan være med å sikre funnenes

validitet. Andre fordeler med å forske på egen praksis er at man kjenner fagspråket og de lokale forholdene, og at man har kunnskap om både legitime og tabubelagte områder (Hummelvoll, 2003). Innenfrablikket kan imidlertid gjøre at man ikke går dypt nok inn i undersøkelsen, fordi man tror at man kjenner svarene på forhånd. Jeg tenker det er viktig å være seg dette bevisst helt fra starten og etterstrebe at man stiller seg åpen og nysgjerrig gjennom hele prosessen. Samtidig kan evnen til objektivitet og kritisk avstand bli svekket. Gadamer introduserte begrepet forforståelse, og mente vi møter verden med "briller" eller fordommer som hjelper oss til å finne et system, en orden eller rett og slett en mening i det vi står overfor. Som utøver i barnevernet kan egne ubevisste forventninger påvirke prosess og resultat. Min egen forforståelse kan påvirke studien ved bevisste eller ubevisste forventninger om hvordan resultatet skal bli.

2.5 Overførbarhet

Studiens omfang har den begrensning at det kan være lite grunnlag for å trekke generaliserte og omfattende konklusjoner. Denne begrensningen ligger i større grad i kvalitativ tilnærming for øvrig. Det er heller ikke vanlig å bruke begrepet generaliserbarhet om kvalitativt orientert forskning. Heller benyttes begreper som troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet eller gjenkjennelighet (Haavind). Utgangspunktet i denne studien var å få bedre kunnskap om barnevernstjenestens håndtering av saker med "samværsproblematikk". Barnevernet handler i felt der det knapt finnes fasitsvar på gode løsninger ut fra hver enkelt familie sin unike kompleksitet. Siktemålet har ikke her vært å trekke generelle slutninger, men å bidra til å bedre praksis gjennom å fokusere på de muligheter som ligger innenfor de rammene som barnevernet har å bevege seg innenfor.

2.6 Ethiske betraktninger

Kvalitativ forskning innebærer at funnene blir skapt av forskeren i samhandling med informantene. Dette representerer et etisk dilemma ut fra at jeg vil tolke utsagnene ut fra min forståelsesramme. Selv om jeg har forsøkt å sjekke ut med informantene at jeg har forstått de riktig vil jeg etterpå tolke utsagnene med utgangspunkt i min forforståelse. Mitt produkt vil være en av mange måter å forstå verden på ved at jeg vil synliggjøre noen aspekter og plassere andre i skyggen. Lojaliteten til informantene, og barnevernet som jeg også er en del av kan settes under press når jeg tolker det som har blitt sagt i intervjuene. Dette skjer ved at de ulike praksiser tolkes og forståelser identifiseres etter intervjuprosessen, slik at informantene kan stille spørsmål ved om de har uttrykt noe slikt.

Informert samtykke er nødvendig for å kunne bruke data fra informantene. Informantene ble informert om undersøkelsens mål og temaer både skriftlig og muntlig før intervjuene. Videre ble de informert om at deltakelsen var frivillig, at de kunne avbryte når som helst og at materialet ville bli behandlet konfidensielt. Hvor informert et samtykke kan bli, kan diskuteres fordi det ligger nærmest i kvalitative undersøkelsers natur at mål og innhold kan forandres underveis. Likeså kan det skje en endring av samtaletema ut fra at både forsker og kan komme til å forfølge temaer som snakkes fra i intervjusituasjonen som det ikke er informert om på forhånd.

Videre stilles det krav om konfidensialitet. Som forsker har jeg taushetsplikt om informantens identitet og dataene må anonymiseres slik at informantene ikke kan gjenkjennes. Med utgangspunkt i at fagmiljøene kan være både små og gjennomsiktige, kan det fort ryktes om hvilke informanter som deltar. Kvale (2006) peker for øvrig på motsetningsforholdet mellom det etiske behov for konfidensialitet og forskningens grunnprinsipper om intersubjektiv kontroll og muligheten for å reprodusere andre forskeres funn. Når ingen vet hvem som deltok i studien eller hvor og når den fant sted, kan dette bli vanskelig, hevder han.

Det er viktig at en forsker reflekterer over de konsekvenser forskningen har for de som berøres av den. I min måte å fremstille funnene på kan deltakerne oppleve seg godt eller dårlig forstått, og det siste kan oppleves som ubehagelig. Det å reflektere over dette temaet i en intervjusituasjon, kan ha bidratt til at informantene også ble bevisst egen praksis og tenkning rundt det, noe som igjen kan være en plattform til videre utvikling.

3 Kunnskapsstatus

De mange samlivsbruddene og fremveksten av deltidsforeldre er ett av de mest markante trekkene ved det postmoderne samfunnet i den vestlige verden (Thuen F. , 2004). For 20-30 år siden skjedde det en klar forvitring av ideen om ekteskapet som en livslang forpliktelse, og forvitringen er pågående. I følge statistikken vil hvert andre ekteskap som inngås ende i skilsmisse. I tillegg er det en økende andel som organiserer sitt samliv gjennom samboerskap. Samboerskap oppløses tre ganger så ofte som ekteskap .

På 70-tallet var det en sterk økning av skilsmisser. Før dette var det såpass sjeldent med skilsmisser her i landet, at verken skilsmisene eller de skilte foreldrene ble viet særlig stor offentlig oppmerksomhet. I tillegg hadde de fleste fedre en mer perifer rolle i forhold til sine barn. En skilsmisse førte derfor til at fedre forsvant mer eller mindre ut av barnas liv etter skilsmissen. Frode Thuen (2004) fremhever at rollen som deltidsforeldre historisk sett er ny. I løpet av 1970- og 80-årene ble det langt flere skilte fedre. En økende andel av disse hadde tatt aktivt del i omsorgen av sine barn før samlivsbruddet, og ønsket å opprettholde dette etter bruddet. Dette henger sammen med endringene i kjønnsrollene. Kvinner har i løpet av den siste generasjonen kommet inn i utdanningsinstitusjonene og arbeidsmarkedene som tidligere var forbeholdt menn, og menns deltakelse i hjemmet har tiltatt. De utfyllende rollene som tidligere har vært regulert gjennom forventninger til kjønnsrollen, er nå blitt gjenstand for forhandling. Få standarder og verdier er absolutte og allmenne, men er gjenstand for valg preget av det vi foretrekker og det vi tror på. Striden om barna er et annet av vår tids kjennetegn. I Norge behandles det over tusen barnefordelingssaker hvert år i domstolene. Dette anses å være kun en liten del av den totale andelen av foreldre og barn som sliter med alvorlige konflikter etter et samlivsbrudd. Thuen (2004) betegner dette som modernitetens pris. Det er prisen å betale for likestillingen mellom kvinner og menn, og for fedre som ønsker mer ansvar for sine barn etter et samlivsbrudd.

Hvordan man ser på samlivsbrudd i dag og forholder seg til det er annerledes i dag enn hva det var for noen få tiår tilbake. Hvorpå man på sytti – åttitallet kunne betrakte et samlivsbrudd som noe dramatisk og kanskje sensasjonelt, er situasjonen i dag helt motsatt. Thuen mener samlivsbrudd i dag er et undervurdert samfunnsproblem, og at man har tatt for lett på skilsmisser i mange år. Man regner med at det ikke er noe problem fordi det er så vanlig. Når foreldre ikke bor sammen får 84% fast bosted hos mor, 7% får fast bosted hos far, mens 8% av barna får delt bosted hos mor og far (Rød, 2010).

3.1 Hva sier forskningen på feltet?

Temaet skilsmisse spenner over et stort forskningsfelt både nasjonalt og internasjonalt. Jeg har ikke satt meg som mål å ha fullstendig oversikt over det totale feltet, men velger i stor grad å forholde meg til andre forskeres litteraturstudier om skilsmiseforskning, samt nyere forskning her til lands. Målsetningen med undersøkelsen er å finne god praksis i saker med barn som har foreldre som ikke bor sammen, og som er i vedvarende konflikt.

Denne undersøkelsen omfatter det offentlige systemet i Norge. Ut fra at det internasjonalt er ulike sosiale systemer, anser jeg den forskningen som er gjort her til lands som mest interessant. Det er ikke dermed sagt at utenlandske studier er irrelevante, men at de ville måtte tilpasses og vurderes etter de norske forholdene. Samtidig kan grad av foreldrekonflikt og konsekvenser for barna ha relevans utover den kulturelle konteksten (Haugen, 2007).

Meningene om hva skilsmisse betyr og fører til for barn i de siste 40 årene har vært mange og motstridende, samt at det som har framstått som det dominerende syn har vekslet over tid. Bakgrunnen for dette er til dels mangel på forskningsbasert kunnskap, hvor meninger og fri synsing har fått et stort spillerom. En annen årsak har vært at forskningen har vært preget av sin tids syn og offentlige debatt om barn og skilsmisse. Denne debatten har i stor grad vært ledet av religiøse ledere, politikere og andre som har vært bekymret for de økende skilsmissetallene. Ideologi om kjernefamilien som den eneste rette familien har vært begrunnet i politikk og moral fremfor kunnskap om forskning på feltet. Forskningen innenfor feltet ble også misbrukt til å fremme politiske meninger (Moxnes, 2001).

Noe spissformulert kan man si at før 1980 var det dominerende syn at skilsmisse var meget skadelig for barn (Kvaran, 2008). Problemet med undersøkelsene som viste dette var at de i hovedsak var klientbaserte og konsentrerte seg om avviksdefinerte grupper. De tok utgangspunkt i grupper av voksne og barn som var i terapi på grunn av skilsmisserelaterte problemer. Resultatene av denne forskningen ble generalisert til skilsmissen for øvrig. Som en reaksjon på dette forskningsdesignet ble det ble det gjennomført flere store undersøkelser ved bruk av statistiske sannsynlighetsutvalg, som tok utgangspunktet i den gjennomsnittlige skilte befolkningen. Etter hvert ble den dominerende mening om barn og samlivsbrudd, at det ikke er så skadelig som man først hadde trodd (Moxnes, 2001). Mot 1990 så flere forskere på grad av konflikt som avgjørende for barnas utvikling, uavhengig av familiestrukturen (Haugen, 2007).

I de senere år er temaet blitt aktualisert igjen, hvor den rådende meningen på nytt dreier seg mot at skilsmisse er skadelig for barn. Selv om forskningen kan virke forvirrende kan man likevel ikke si at forskningen har vært motsetningsfull. Det man kan si er at de som gjennomlever et samlivsbrudd

som gruppe utsettes for en større risiko for at noe skal gå galt, sammenlignet med de som ikke har det (Moxnes, 2001). Samlivsbruddet gir imidlertid betydelige negative konsekvenser for et mindretall.

Den første studien i Norge som fokuserte på erfaringer knyttet til skilsmisse var Kari Moxnes sin studie av kvinner som krevde skilsmisse i 1981. I takt med stigende frekvens i samlivsbrudd i de senere år er det skjedd en betydelig økning i interessen for hva skilsmissen betyr for barna som blir involvert. Flere forskere har sett betydningen av å gå til barnet som informant for å se på samlivsbruddets betydning for dem (Haugen 2007, Kvaran 2008, Rød, Ekeland, & Thuen 2008, Rød 2010). Et argument for å se direkte til barna var at den eksisterende forskningen ble betraktet som mangelfull ut fra at mange av undersøkelsene var rettet mot foreldre og deres oppfatninger om hvordan barna hadde opplevd og taklet samlivsbruddet, fremfor å betrakte barnet som en selvstendig aktør og viktig informant som er i tråd med det nyere synet på barn.

Kvaran (2008) fremhever at informasjon basert på foreldre eller andre voksne som informanter kan undergrave eller tildekke hva som er barnets virkelighet. Det kan ha sammenheng med at de voksnes problemer og konflikter overskygger deres evne til å oppfatte barnets reelle situasjon. Foreldre kan ha skyldfølelse og/eller nettopp et reelt ønske om at det skal gå bra med barna.

3.2 Samlivsbrudd og konflikt

Kvaran (2008) fant at to forhold hadde særlig stor betydning for barns reaksjoner etter et samlivsbrudd. Den ene var om barna hadde en god relasjon til bostedsforelder nye samboer. Det andre hadde sammenheng med grad av konflikt og manglende samarbeid mellom foreldrene. Konflikter er i seg selv et utbredd fenomen i forbindelse med samlivsbrudd. Disse er ofte knyttet til barna i en eller annen forstand, selv om konflikter i det gamle parforholdet også kan ligge bak. Det typiske er konflikter om hvor barna skal bo fast, omfang av samvær og praktisering av denne, samt barnebidragets størrelse (Rød, Ekeland, & Thuen, 2008). Forskningen er entydig i forhold til at foreldrekonflikt både før og etter et samlivsbrudd er skadelig for barn. Dette gjelder særlig der konfliktene er store og vedvarende og som barna trekkes inn i. Barnet kan være påvirket negativt i flere år før skilsmissen (Koch & Walstad, 2005; Størksen, 2006; Sommer, 2004)

I en undersøkelse blant norske mødre og fedre uten daglig omsorg for sine barn oppga 56 % at de i perioder etter bruddet hadde store konflikter med den andre forelderen om barna. En av tre rapporterte om at de seks år etter bruddet fremdeles hadde konflikter. For 10-15 % av utvalget var disse pågående konfliktene av betydelig intensitet (Thuen 2004). En av grunnene til at konflikten

fremstod som fastlåst var at en av foreldrene hadde alvorlige bekymringer for omsorgen og / eller innlevelsen i deres felles barn, og den andre avviste bekymringene. En annen grunn var at en eller begge strevde med uavklarte spørsmål knyttet til bruddet eller at barnet selv hadde tatt initiativ til endring som ble tolket ulikt av foreldrene. Årsak til konflikt kunne også være at foreldrene hadde ulike livsprosjekter etter bruddet som ikke lot seg forene med et aktivt deltakende foreldreskap for begge to (flytting, nye familieforhold mv.) (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011)

Konflikt krever både energi og oppmerksomhet hos de involverte voksne. Dette er en livssituasjon som ofte vil medføre somatiske reaksjoner, økt negativ affekt, depressive reaksjoner, samt skyld og angstfølelse hos de voksne. Grad og varighet varierer, avhengig av foreldrenes evne til å bearbeide sin situasjon følelsesmessig (Killen, 2000). Foreldrenes vanskelige livssituasjon vil ofte redusere kvaliteten av omsorgen. Enkelte voksne kan holde konflikten gående, selv om de ser barna lider. Dette kan vedvare over år, noe som oppleves som en stor belastning for barna (Haaland 2002). "Barnets beste" kan bli et vikarierende motiv for en maktkamp om dominans og undertrykkelse.

Moxnes i Brandt og Moxnes 1996 sier at foreldre som ikke samarbeider ofte har hatt kontinuerlige konflikter før, under og etter samlivsbruddet. De har i liten grad klart å skille mellom partnerrelasjonen og foreldrerelasjonen, men latt den tidligere negative partnerrelasjonen dominere foreldrerollen. Konflikten gjør at foreldrene blir ute av stand til å se barnet og derav ta tilstrekkelig ansvar for det.

Killen (2000) mener barn og foreldre i skilsmissekriser er en høyrisikogruppe ut fra at både foreldre og barn er i krise. En krise opplever vi når en ytre hendelse setter oss ut av spill slik at vi ikke er i stand til å tenke og handle slik vi vanligvis kan med fornuft og følelser. En krise er en hendelse som overvelder barnet fordi mestringsstrategier ikke fungerer der og da, eller fordi barnet ikke har lært adekvate mestringsstrategier (Raundalen & Schultz, 2006). Krise er preget av indre kaos. Når en opplever krisepregede overgangsfaser i livet er det behov for støtte fra det sosiale nettverket stort. Det er gjerne når den psykososiale støtten svikter at en utvikler unormale sorgreaksjoner. Kraftige konflikter over tid forsterker symptomene hos den som er tilskuer. Et psykisk traume kan følges av overveldende, ukontrollerbare hendelser som innebærer en ekstraordinær psykisk påkjenning for barnet. Dette er hendelser som kan gjenta seg i mer eller mindre identisk form uten at barnet kan hindre dem. Hendelsene medfører at barnet føler seg hjelpeløst og sårbart (Raundalen & Schultz, 2006). Amato (2000) setter skilsmisseprosessen i en forståelsesramme som han kaller "divorce-stress-adjustment", og skiller mellom to modeller. Krisemodellen er når skilsmissen innebærer kortvarige tilpasningsproblemer. Individet fungerer som før etter tilpasningen. Konstant-belastnings-

modellen dreier seg om når problemene vedvarer. Individet kommer ikke tilbake til det samme funksjonsnivået som før. Modellene kan brukes både fra et voksen- og et barneperspektiv.

3.3 Barnets reaksjoner på samlivsbrudd

Barn reagerer ulikt på endringene i relasjonen barn-foreldre etter samlivsbrudd. Forhold som påvirker barnets reaksjoner er alder, kjønn, personlighet, hva slags forhold barnet har til hver av foreldrene, hvordan foreldrene ivaretar barnets behov for å være sammen med begge osv. Kvarans studie viser at det ikke er skilsmissen i seg selv, men forutsetninger som følger av barnas familiehistorie og foreldresamarbeidet som best forklarer barnas sårbarhet og håndtering. Kvaran betegner dette som *familiekarriere*. Han mener at på den ene siden kan foreldrenes håndtering forklares med manglende kunnskap og forståelse for barns behov for omsorg og støtte i forbindelse med skilsmisse. På den annen side kan foreldrenes håndtering og fokus på egne emosjonelle og sosiale problemer på bekostning av barnas behov, forklares med de erfaringer familiekarrieren har påført dem før skilsmissen. Mange av problemene barna hadde, må forstås som et resultat av familiekarrieren og ikke skilsmissen som en separat hendelse (Kvaran, 2008).

Noen barn reagerer med uro, konsentrasjonsproblemer, sosiale problemer, utagerende atferd, tilbaketrekking eller tilsynelatende men ikke reell tilpassing. Andre reagerer lite eller ikke i det hele tatt (Koch & Walstad, 2005). Rød, Ekeland og Thuen (2008) har undersøkt barns reaksjoner ved samlivsbrudd der konflikt mellom foreldre er vedvarende. De påpeker at følelser er de første signaler om hva som er en passende måte å reagere på under usikre omstendigheter, og de har derfor en viktig indikativ funksjon. De fant at barna viste følelsesmessige reaksjoner i form av aggressivitet, engstelse, depresjon og følelser innenfor spekteret skyld og skam. På tvers av de ulike følelsesuttrykkene kom også en opplevelse av å ikke bli hørt.

Wallerstein og Kelly (1980) beskriver alderstypiske reaksjoner i sin undersøkelse. Det at reaksjonene varierer i takt med alder har å gjøre med barnets forståelse av situasjonen. Alder gir en større variasjon i måten barnet reagerer på, enn i styrken på reaksjonene. Jo mer konflikt, jo større reaksjoner (Bunkholdt, 2000).

Små barn opp til fem år blir vanligvis forvirret av separasjonssituasjonen og har en tendens til å fornekte det som skjer, de forstår lite av det som skjer og derfor kan de føler seg hjelpeløse eller avmektige. Små barn har sin egen logikk og kan lett få en basal engstelse for å bli forlatt. Førskolebarn er sine egne midtpunkt, og forklarer hva som skjer ut i fra dem selv. De har dermed lett for å tilskrive foreldrenes stress og samlivsbrudd til seg selv. Små barn og førskolebarn kan få følelse

av, eller fantasier om katastrofer når foreldrene krangler, og kan bli panisk redde. Barn over seks år kan anklage seg selv for at de ikke makter å ordne opp i skilsmissen. Barn i denne aldersgruppen kan ofte ha et nært forhold til egne følelser og en tendens til å forsterke dem.

9-12-åringene har en sterk rettferdighetsans som gjør dem tilbøyelige til å blande seg borti framtidige samværsordninger uten å ivareta egne interesser. Fordi barn i denne aldersgruppen viser seg kompetente, står de også i fare til å bli trukket inn i konflikten. Barna kan bruke mye tid og emosjonelle krefter på internevering i kampen, og gi avkall på vennerelasjoner, som skal være sentrale. Barn i denne alderen føler ofte tristhet og sinne, men er ikke så sårbare fordi de forstår mer enn de yngre barna.

Wallerstein og Kelly (1980) mener at barn i ungdomsalderen har den mest fullstendige og abstrakte forståelsen av samlivsbruddet, og best kan forstå foreldrenes grunner til å skille lag. De er likevel mest tilbøyelige til å reagere sterkt på foreldrenes skilsmisse, noe som kan forklares med at de i egne liv er opptatt av forelskelse og kjærlighet. Ungdom har også en større evne til å ta inn over seg det vonde og smertefulle ved dette, men de kan samtidig få vansker med å integrere disse opplevelsene i forhold til utviklingen av egen identitet. Det vonde de opplever og følelsen av mislykkethet kan de rette mot seg selv istedenfor. Ungdom trenger en stabil hjemmebase mens de tester ut seg selv og sin egen posisjon i verden. Dersom ungdom ikke finner trygghet i denne basen, kan de bli fristet til å søke tilflukt utenfor familiesystemet eller de kan påta seg et overdrevent ansvar ovenfor småsøsken (Haaland, 2002).

Hos de minste barna øker sannsynligheten for å etablere utrygge tilknytningsmønstre hvis det er alvorlig og intens konflikt mellom foreldrene over tid. Det samme gjelder hvis det brukes vold og trusler. Hos eldre barn fører slike belastninger til økt sannsynlighet for utagering og tilbaketrekking. Andre negative effekter er først og fremst modellering av konfliktatferd, manglende sosiale ferdigheter, stressreaksjoner og problemer med affektregulering (Koch & Walstad, 2005).

3.3.1 Skyld, skam og engstelse

Hvis konflikten utspilles med barnet som hovedtema, øker sannsynligheten for at barnet vil plages av skyld, skam og angst (Koch & Walstad, 2005). Å ha skyldfølelse er å være lei seg for handlinger en har gjort tidligere eller her og nå. Handlinger som blir evaluert som negative, blir en lei seg for, og en opplever skyldfølelse. Barn kan ha helt urealistiske og overdrevne følelser av skyld i forhold til foreldrenes problemer. Rød, Ekeland og Thuen (2008) fant at selv om barnet kan være klar over at konflikten om barnefordelingen er foreldrenes ansvar, viste flere av dem at de hadde skyldfølelse for

ulike reaksjoner hos foreldrene som konsekvens av situasjonen. Det sosialt aksepterte er også at familien skal være preget av harmoni. Det kan derfor bli vanskelig å formidle om forhold som avviker fra normalen. Skyld og skam hindrer barnet i å snakke om samlivsbruddet. I tillegg kan barnet ha som prosjekt å skape foreldre som samsvarer med de aksepterte normer for foreldrerollen (Flem, 2001).

Barn med foreldre i vedvarende konflikt blir ofte også bekymret og redde. Barnet kan være bekymret for foreldrene sine og være engstelige for situasjonen generelt eller spesifikt. Noe av engstelsen kan ha karakter av akutt frykt, et intenst ubehag i forbindelse med konkrete konfliktsituasjoner. I undersøkelsen til Rød, Ekeland og Thuen (2008) fortalte flere barn at det emosjonelle ubehaget gjentok seg, noe som resulterte i motløshet og resignasjon hos barnet. Flere av barna i undersøkelsen fortalte at de hadde engstelige reaksjoner utenom konfliktsituasjonene relatert til foreldrenes konflikt. Dette kan indikere at ubehag og usikkerhet i forbindelse med skilsmisse fører til angst og psykiske problemer.

Mange studier finner kjønnsforskjeller på barns reaksjoner på foreldrenes skilsmisse. De yngste guttene reagerer vanligvis med sinne og aggresjon, mens de eldre guttene reagerer med tilbaketrekking. De yngste jentene reagerer vanligvis med angst og fortvilelse, mens de eldre ofte involverer seg i foreldrenes problemer (Kvaran, 2008).

3.3.2 Sorg, lojalitet og aggressivitet

Det vanskeligste med et samlivsbrudd er som oftest at barnet mister den daglige kontakten med ett av de to menneskene som det vanligvis har sterkest tilknytning til (Bunkholdt, 2000). Barnet kan streve med angst for å miste en av sine tilknytningspersoner. Det vil føle sorg på grunn av både reelle og fryktede forandringer og tap. Hvor stort tapet er for den enkelte avhenger av mange ting. Det kan se ut som at for noen kan en sorg etter et samlivsbrudd oppleves verre enn om personen var død. Det har sammenheng med at det kan være vanskeligere å finne ut hva en egentlig skal sørge ut (With, 2004). Rød, Ekeland og Thuen (2008) fant i sin undersøkelse at barna opplevde sorg fordi familien er blitt oppløst, på grunn av tap av konfliktfrihet mellom foreldrene og at de ikke ser noen avslutning på konfliktene.

En skilsmisse preget av konflikt skaper også ofte allianser og fiender. Barnet kan oppleve andre tap som for eksempel sviktende kontakt med besteforeldre, tanter, onkler osv.. Barnet befinner seg da i en kronisk lojalitetskonflikt, der den ene forelderen kan svartmale den andre, og der barnet får press om å velge side. Barnet har ikke lov til å være glad i begge foreldrene, kun den ene som barnet til enhver tid er hos. Barn vil i utgangspunktet etterstrebe en rettferdighet mellom foreldrene. Det blir bekymret for den forelderen som kommer i en utsatt posisjon. Det at barnet forsvarer den ene

forelderen overfor den andre, kan foreldrene oppleve som en avvisning. I realiteten er det barnets forsøk på å skape likevekt (Flem, 2001). Barnet kan oppleve utrygghet og blandede forvirrede følelser. Det opplever tapet av en av foreldrene uten at det får lov til å sørge (Killen, 2004). Barnet er sjelden i stand til å velge side for den ene og mot den andre forelderen. Noen barn løser likevel lojalitetskonflikten ved å velge side, noe som kan føre til at søskenflokker splittes.

I undersøkelsen til Rød, Ekeland og Thuen (2008) framkom det at barnet kan etablere aggressive følelser rettet mot en av foreldrene, der de aggressive følelsene gjerne var et resultat av forelderens påtrengende krav om gjennomføring av en samværsordning de ikke ønsker. Mens flere av barna uttrykte sin støtte til bostedsforelder, ble samværsforelder utdefinert som del av barnets familie. Aggresjonen barna uttrykte, var følelser i intensitet og varighet betydelig ut over det som er å forvente av at mor og far har skilt lag. De aggressive følelsene kan betraktes som reaksjoner på blokkering av grunnleggende psykologisk behov som over tid er til skade for deres utvikling og livskvalitet (Rød, Ekeland, & Thuen, 2008).

Dette fenomenet kan betegnes som foreldrefiendtlighetssyndrom. Syndromet utvikler seg utelukkende i forbindelse med samlivsbrudd hvor foreldrene ikke klarer å samarbeide om barna. Foreldrefiendtlighetssyndrom kan utvikle seg ved at bostedsforelderen er bekymret for samværsforelderens evne til å yte omsorg når denne er alene med barnet. Bekymringene kan ha rot i virkeligheten, men de trenger slett ikke å ha det. Under alle omstendigheter vil den ene forelderens mistillit lett føre til at hendelser og uttalelser som har med den andre forelderen å gjøre, oppfattes på mest mulig negativ måte. Dette vil i neste omgang kunne forsterke uroen for hvordan samværene foregår. Under slike forhold vil bostedsforelderen ofte prøve å begrense samværet, noe som fort fører til mer konflikter mellom foreldrene. I de tilfellene hvor foreldrefiendtlighetssyndrom oppstår, involverer mor barnet direkte eller indirekte, åpent eller subtilt, i sine bekymringer. Barnet på sin side identifiserer seg etter hvert med bostedsforelderens negative oppfatning om samværsforelderen. Denne identifiseringen må betraktes som barnets måte å forholde seg til en uløselig lojalitetskonflikt. Resultatet blir at også barnet begynner å fortolke samværsforelderens atferd og uttalelser negativt. Dette vekselspillet foregår på en slik måte at bostedsforelderen og barn gjensidig forsterker hverandres negative oppfatninger om samværsforelderen.

Når et foreldrefiendtlighetssyndrom foreligger, har både den foretrukne forelderen og barnet utviklet en mer eller mindre paranoid oppfatning av den utstøtte forelderen hvor grensen mellom fantasi og virkelighet blir høyst uklar. Det er ikke kjent hvor hyppig foreldrefiendtlighetssyndrom oppstår, men man antar at det er forholdsvis sjeldent. Det kan være vanskelig å skille mellom hva

som er foreldrefiendtlighetssyndrom og hva som er den reelle virkelighet. Beskrivelser av forelderen knyttet til reelle hendelser vil ofte være ambivalente, mens beskrivelsene av forelderen når syndromet foreligger vil være udelte negative (Thuen F. , 2002).

3.4 Samvær og konflikt

Generelt kan en si at de fleste barn profitterer på mye samvær når samarbeidsforholdene mellom foreldrene er gode, og motsatt når samarbeidsforholdene er dårlige. Delt bosted er en ordning som flere og flere velger. Dette er en ordning som bare fungerer godt når foreldrene og/eller barna har forhandlet seg fram til at det er den beste løsningen og når foreldrene samarbeider godt. Delt omsorg som hovedordning vil skade de barna mest, som har vokst opp i familier preget av konflikter, rusproblemer, psykiske problemer og mishandling (Kvaran, 2008).

Det regnes for skadelig og et alvorlig tap for barnet å miste kontakten med en av foreldrene. Bare i tilfeller hvor det er sannsynliggjort at barns kontakt med en forelder er skadelig for barnet bør kontakten brytes (Brandt & Moxnes, 2004). Jenter og gutter trenger kontakt med begge kjønn for å konstruere sin egen identitet, deriblant forståelsen av kjønnsroller og personlig identitet (Koch & Walstad, 2005). Kombinasjonen av høyt og langvarig konfliktnivå og hyppig kontakt ser ut til å ha en negativ effekt på barns tilpasning. Hyppige samvær under slike omstendigheter betyr at barnet til stadighet utsettes for konflikt og for foreldrenes ulike virkelighetsoppfatninger. I familier som har vært preget av konflikt og vold, fører ikke et samlivsbrudd nødvendigvis til sammenbrudd av voldsrelasjonene eller opphør av konfliktene. Barnet holdes i vedvarende konfliktsituasjoner i forbindelse med samvær (Koch & Walstad, 2005). Dalhaug (2001) fremhever at det viktigste for barn er at kontakten er trygg og forutsigbar, samt at de får hjelp til å forstå hvorfor kontakten er slik som den er. I noen tilfeller vil det imidlertid være til barnets beste at det ikke er noen form for kontakt.

3.5 Samlivsbrudd, konflikt og omsorgssvikt

Foreldres problemer knyttet til samlivsbrudd kan både utløse og forsterke omsorgssvikt. Barnet er ikke nødvendigvis klar over at det blir utsatt for omsorgssvikt, og foreldrene er ikke nødvendigvis klar over sin atferd (Killen, 2004).

Barnelovens § 30 presiserer at foreldreansvaret skal utøves med barnets interesser for øye. Barnet har krav på omsorg og omtanke, og foreldrene skal gi barnet forsvarlig oppdragelse og forsørgelse. Videre er det også uttrykkelig fastsatt at barnet ikke må utsettes for skade eller fare.

Barnevernlovens § 4-12 forteller oss hva som betegnes som omsorgssvikt. Når barnet får liten støtte og oppfølging over tid kan det karakteriseres som alvorlige mangler ved den daglige omsorgen. Barn som har foreldre som stadig krangler opplever ikke den trygghet det trenger og barnet befinner seg i en vedvarende krisesituasjon. Det å leve i spenningsfeltet mellom to sentrale omsorgspersoner i konflikt gir en høy risiko for at barnet blir vesentlig skadelidende.

Killen (2004) mener barn som har foreldre med ubearbeidede separasjons- og skilsmisseprosesser utsettes for psykiske overgrep, hvor det er en rekke prosesser som går inn i denne overgrepssituasjonen. Barnet kan tillegges en aktuell egenskap som den andre forelderens opplever å ha og bli behandlet deretter. Foreldrenes ubearbeidede opplevelse og sorg kan bli aggresjon som flyttes over på barnet og avreageres der, eller den kan føre til tilbaketrekking fra barnet. Andre igjen som opplever sterk angst i forbindelse med en skilsmisse kan knytte barnet sterkt til seg, invadere det for å dekke egne behov. Den psykologiske prosessen som et samlivsbrudd innebærer, gjør at barnet har mulighet til å ta på seg ulike roller. Rolleutforming er nært knyttet sammen med de forventninger barnet fornemmer hos hver av de voksne partene. Noen barn kan veksle mellom en voksenrolle og en barnerolle. Dersom den voksne ikke har noen å dele sine problemer med, kan barnet lett få denne funksjonen. Barnet kan på en side bli brukt til å dekke forelderens behov for nærhet, mens på den andre side bli støttet ut. Dette gjør at forholdet til forelderens blir uforutsigbart (Næss & Undersrud, 1987). Barnet blir dermed behandlet slik det oppfattes, og sees ikke som det er. Dette betyr at det ikke får utviklet seg i kraft av sitt eget potensial (Killen, 2004).

Per Arne Rød (2010) har sett på barns erfaringer etter at rettsapparatet har fattet en beslutning om fast bosted og samvær i barnefordelingsaker, hvor noen av barna fortalte at foreldrenes konflikter vedvarte i årevis etter gjennomført(e) rettssak(er). Flere av dem formidlet at de hadde fått det verre enn før rettssakene, og at de i lang tid hadde emosjonelle reaksjoner. Rød stiller spørsmål ved om barnevernet burde undersøke omsorgssituasjonen til disse barna.

Som det her fremgår er det mange barn og deres familier som kan ha behov for bistand fra det offentlige etter et samlivsbrudd. I denne studien er målsetningen å se på barnevernets praksis relatert til barneloven. Det offentlige systemet som skal betjene denne type problematikk består av flere etater. Dette vil jeg se nærmere på i neste kapittel.

4 Det offentlige systemet

Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at det er foreldre som sørger for og oppdrar sine barn. Offentlige tiltak i en familie er unntak og kan bare iverksettes hvis en lovbestemmelse gir adgang til det. Når barn og deres familier har problemer knyttet til vedvarende konflikt etter et samlivsbrudd, kan det være en sak for både familievernet, barnevernet og domstolene.

4.1 Nærmere om barneverntjenesten

Norge var det første landet i verden som fikk en offentlig barneverntjeneste. Det skjedde i 1896, da loven om "Forsømte børns behandling" ble vedtatt. Denne loven skulle være et uttrykk for et interessefellesskap mellom samfunn og klient, men var i realiteten noe annet. Loven var mer et forsvar for samfunnet, et samfunnsvern. Da den gamle vergeskoleloven ble avløst av barnevernloven i 1953, fikk vi på det ideologiske planet en forskyvning fra kriminal- og til dels skolepolitikk til helse- og sosialpolitikk. "Barnets beste" ble nå lovens fremste målsetning. Den nye loven fra 1992 bærer også preg av den samme målsetningen, men her er man sannsynligvis kommet lenger i å ivareta "barnets beste" og man er mer opptatt av barns rettigheter. Barns rettigheter slås fast i FN's barnekonvensjon som ble ratifisert av Norge i 1991. Barnekonvensjonen uttrykker verdenssamfunnets syn på barn. Grovt sagt kan det se ut som at barnevernets utvikling har gått fra et "samfunnets vern mot barna" til "vern for barna" (Nygren, 2007).

Det at barnevernets arbeid har forandret seg over tid, kommer til syne når vi ser på beslutningene barnevernet foretar, og på omfanget av hvem som mottar tiltak fra barnevernet. Man kan si at utviklingstendensen viser en dreining fra et paternalistisk barnevern for de få, til et samarbeidende barnevern for de mange (Havik, 2004). Barnevernets utvikling er delvis forårsaket av at vi ser annerledes på en del forhold angående barndom og sosialisering, men også de vilkårene sosialt arbeid utøves under påvirker utviklingen (Marthinsen, Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern., 2003). Lover, verdier og fagkunnskap står i et vedvarende samspill. Barnevernloven hviler på sentrale verdier i samfunnet, samtidig som den ønsker å forsterke noen av disse på bekostning av andre. Videre bygger loven på eksisterende fagkunnskap, men særlig fagkunnskap som støtter rådende verdisyn.

Endringene i barnevernets praksis har kommet gradvis. Barnevernloven har i dag tre sentrale føringer; egenverdien for at barn skal vokse opp med sine biologiske foreldre, inngrep skal være mildest mulig, og at barnevernet skal samarbeide med foreldrene. Disse føringene virker alle i retning av et barnevern som er tjenesteytende heller enn inngripende. I tråd med disse føringene har

barnevernets oppgave i økende grad vært å beskytte barna gjennom å støtte familien (Havik m.fl., 2004). Det har vært en sterk økning i hjelpetiltak, mens omsorgstiltak bare har en svak stigning de siste 40 årene. Samtidig har det nyere synet på barn som selvstendige aktører påvirket barnevernets praksis i betydning av at det tilstrebes at barna blir mer synlige i barnevernsaken. Selv om det biologiske prinsipp står sterkt i barnevernet, er prinsippet om barnets beste overordnet. Dilemmaer knyttet til dette prinsippet kommer til uttrykk når barn og foreldre har motstridende interesser.

Man kan si at det biologiske prinsipp i dagens samfunn har kommet under press ved at flere barn har sin oppvekst eller deler av den, hos andre enn sine to biologiske foreldre. En av årsakene er endring i familiestrukturen der stadig flere barn opplever at foreldrene skiller seg, og at de blir del av nye familiekonstellasjoner med halvsøsken og steforeldre. Endringen som barnet opplever ved å gå fra den ene til den andre av disse to konstellasjonene er av en annen type enn den endringen det er snakk om i barnevernssaker. Skal barnet flyttes fra den ene eller den andre konstellasjonen det lever i til en helt ny familie, en fosterfamilie? I samfunnet er det en økende aksept for at en ikke-biologisk forelder kan være "god nok". (NOU 2012:5).

Historisk har barnevernet hatt en tilbaketrukket rolle ved konflikter mellom to foreldre om hvor barnet skal bo fast, foreldreansvar og samvær skal løses i henhold til barnelovens regler. I Ot. Prp. 44 (1991-92) uttales det at barneverntjenesten bør anbefale foreldre å få avklart spørsmålene etter barnelovens regler. I dag er det å forholde seg til barn som har foreldre som ikke bor sammen en helt ordinær del av barnevernets hverdag. Fokuset har derfor i den senere tid vært rettet mot å sikre at barnevernet ivaretar bekymringsmeldinger i familier der konfliktene er dominerende (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

4.1.1 Mandatet

Vurderingstemaet til barnevernet er om foreldrene evner å gi barnet den nødvendige omsorg, eller om det må iverksettes tiltak fra barnevernets side. Barneverntjenesten forvalter et lovverk som har hjemmel i å regulere menneskers privatliv langs et spenn fra "enkle" hjelpetiltak som for eksempel midler til dekning av barnehage, til alvorligere tvangsinngrep som for eksempel å frata foreldrene omsorgen for barna mot deres vilje. Alt barnevernarbeid reguleres etter barnevernloven. Formålet med loven er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Videre har den som formål å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

En barnevernsak starter med en melding. Det vil si at en privatperson eller en offentlig instans melder fra til barnevernstjenesten om sin bekymring for et barns situasjon. Barneverntjenesten skal

vurdere om innholdet i meldingen gir bekymring av en slik art at det etter loven er grunnlag for tiltak etter Lov om barnevernstjenester. Barneverntjenestens undersøkelse avsluttes ved at saken enten henlegges eller at det settes i verk tiltak. De tiltakene barnevernloven gir adgang til er hjelpetiltak i hjemmet med samtykke, hjelpetiltak i hjemmet ved tvang, frivillig omsorg i fosterhjem eller institusjon, tvungen omsorg utenfor hjemmet og tvangsadopsjon. Det er aldri adgang til å iverksette mer inngripende tiltak enn nødvendig. Tvangssaker behandles av de statlige fylkesnemder for barnevern og sosiale saker. Vedtak fattet av fylkesnemda kan ankes til tingretten. Barnevernloven setter bestemte krav til saksbehandlingen. Meldinger skal være avklart innen en uke og en undersøkelse skal være ferdig innen tre måneder.

Barnevernet skal gi riktig hjelp til rett tid. Inngrep i forholdet mellom foreldre og barn vil ofte være omstridt. Som den fremste aktøren til å vurdere og iverksette slike inngrep, er barnevernets samfunnsmandat svært krevende. For å innfri mandatet er barnevernet helt avhengig av legitimitet i samfunnet, og hos de berørte i enkeltsaker, som kan oppleve at deres vurderinger og ønsker blir satt til side. Jevnlige får enkeltsaker stor oppmerksomhet i media hvor det gjerne etterlates et inntrykk av at barnevernet har grepet inn for tidlig eller for sent. Direkte berørte foreldre kan mene at barnevernet griper inn for ofte med for lav terskel og feilaktige vurderinger, mens voksne som var utsatt som barn kan anklage barnevernet for å ha grepet inn for sent. Det er grunn til å anta at barnevernets oppgave er blitt mer krevende enn tidligere. Årsaken til dette er blant annet at samfunnsaktører som praktiserer paternalisme tilskrives stadig større bevisbyrde i et samfunn hvor autonomi og symmetri i alle relasjoner er fremtredende (NOU 2012:5).

Mandatet kan betegnes som tosporet ved at barnevernet både har en hjelperolle og en kontrollrolle. Disse kan være vanskelig å kombinere. På den ene siden skal barnevernet innby til tillit og samarbeid, samtidig har barnevernet et kontrollansvar i forhold til barnets situasjon og en latent mulighet til å bruke tvang ved å fremme sak for fylkesnemda. Det er muligheten for tvangsvedtak, kontroll og elementer av tvang i det frivillige som utgjør barnevernets tvangspotensiale.

4.1.2 De barnevernfaglige vurderingene

Vurderinger i barnevernsaker skjer både innenfor formelle og uformelle rammer. Både de formelle og uformelle rammene gir rom for skjønn. Det utøves juridisk skjønn ved fortolkninger av lovverk, og barnevernfaglig skjønn ved å anvende lovens bestemmelser ut fra barnevernfaglig kunnskap om den enkelte saken. De formelle rammene er barnevernloven, barnekonvensjonen og forvaltningsloven. I tillegg er det yrkesetiske retningslinjer, nedskrevne regler og rutiner som gjelder for den enkelte arbeidsplass. Innenfor de formelle rammene kan ulike uformelle rammer påvirke barnevernsarbeideres vurderinger. Dette kan blant annet være arbeidsplassens ressurser, både

menneskelige og økonomiske, herunder kunnskapsgrunnlag og kulturelle ståsted. Begrepet "terskel" kan være til hjelp for å få forståelse for hvordan de uformelle rammene kan påvirke vurderinger i undersøkelsen. Terskel er en slags grense som definerer når en bekymringsmelding går over til å bli en undersøkelse. Disse tersklene er ofte ubevisste. Tersklene er til enhver tid med og styrer hvilke saker som henlegges, hvilke saker som skal undersøkes, og hvilke saker det skal iverksettes tiltak i (Hærem & Aadnesen, 2004). Det er ikke mulig å utvikle absolutte terskelkriterier for grenseoppgangen mellom iverksettelse av endringstiltak og kompensierende tiltak på den ene siden og omsorgsovertakelse på den andre. Beslutningen forblir skjønnsbasert (NOU 2012:5).

4.1.3 Når barnevernet må forholde seg til barneloven

Barnevernet har et generelt ansvar i forhold til barn som utsettes for omsorgsvikt, derav også for barn som utsettes for omsorgssvikt i forbindelse med foreldrekonflikt i en samlivsbruddperiode eller etter et samlivsbrudd, eller ved samvær.

Hvilket tiltak barnevernet kan iverksette ovenfor den enkelte av foreldrene har sammenheng med den bostedsordningen som er avtalt eller fastsatt etter barneloven. Barnevernloven gir ikke hjemmel til å avgjøre hvem av foreldrene barnet skal bo hos, om det skal være samvær eller omfanget av samværet. Barnevernets undersøkelse vil kunne omfatte begge foreldrenes hjem. Frivillige hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 annet ledd kan iverksettes i samarbeid med familien. Dersom begge foreldrene samtykker, kan også frivillige hjelpetiltak settes inn ovenfor samværsforelder. Fylkesnemda kan kun pålegge hjelpetiltak ved tvang etter barnevernloven § 4-4 fjerde ledd ovenfor bostedsforelder. I de tilfellene der barnevernet overtar omsorgen for barnet etter § 4-12, innebærer det at både det faste bostedet og den myndigheten det innebærer, samt en del av foreldreansvaret går over til barneverntjenesten.

Sak om omsorgsovertakelse kan kun rettes mot den av foreldrene barnet bor fast hos. Et vedtak om omsorgsovertakelse kan i slike tilfeller innebære at barnet ikke blir boende fast sammen med noen av foreldrene. Barnevernet kan imidlertid plassere et barn i fosterhjem hos en biologisk forelder under forutsetning av at forelderens fremmer en etterfølgende sak om barnefordeling for domstolene.

Barnevernets undersøkelse kan munne ut i en anbefaling av at samvær stanses. Endringer i det privatrettslige forholdet mellom barn og foreldre må imidlertid avgjøres etter barneloven.

Barneverntjenesten kan da råde foreldre til å ta skritt i forhold til barneloven for å innlede sak med målsetning om å få begrenset, stanset eller på annen måte regulert eller kontrollert samværsordningen med barnet. Barneverntjenesten kan fatte hastevedtak om midlertidig plassering

jfr § 4-6,2 i akuttsituasjoner. Dette kan også fattes i forbindelse med samvær (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

I tilfeller der barneverntjenesten fremmer sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemda med krav om at omsorgen fratras den av foreldrene barnet bor hos, vil foreldrene kunne avtale at barnet skal bo fast hos den andre. Barneverntjenesten vil da måtte vurdere om avtalen er reell, eller om det er tilstrekkelig holdepunkter for at barnet vil måtte leve under alvorlig omsorgssvikt hos den nye bostedsforelder. Er det ikke slike holdepunkter må barneverntjenesten trekke saken for Fylkesnemda (NOU 2012:5).

4.2 Familievernkontoret

Kirkens familievern ble etablert av Den norske kirke for over 50 år siden og var starten på familievernet i Norge. Familievernet har sin bakgrunn i to ulike tradisjoner; en kirkelig og en offentlig tradisjon.

Det første kirkelige kontoret ble etablert i 1958. Opprettelsen av de kirkelige kontorene var begrunnet ut fra målet om å ”gi kristen veiledning i spørsmål som angår familielivet, særlig i ektefellers samlivsproblemer”. Kirkens engasjement var begrunnet med motivet om å bevare familien som grunnleggende institusjon innstiftet av Gud. Det ble poengtert at det ikke skulle drives sjelesorg, men at nestekjærlighetsprinsippet skulle være grunnlaget for driften, som en ideell målsetting for virksomheten. Det første offentlige kontoret ble etablert som et prøveprosjekt i 1959. Disse var rotfestet i arbeiderbevegelsens tenkning rundt mødrehygiene og seksuell opplysning som prioriterte saker. Det ble lagt vekt på familiens betydning for barnas utvikling, samt husmorens sentrale plass i familien, husmødrenes spesifikke helseproblemer, og deres sosiale, økonomiske og juridiske posisjon (Jonassen & Bratt, 1998). Etter 1965 har utviklingen gått i retning av et mer enhetlig familievern. Fra 1965 fikk de kirkelige kontorene offentlig godkjenning og finansiell støtte.

Etter lov om familievern av 1998, skal de kirkelige kontorene ha driftsavtale med fylkeskommunene, på linje med de kommunale kontorene. Beslutningen om å slå sammen det offentlige og det kirkelige kontoret skapte en viss debatt, særlig var det noen som fryktet at et kirkelig eierskap ville føre til at virksomheten kunne få en livssynsmessig ubalanse. I loven om familievern er det imidlertid understreket at familievernertjenesten skal være livssynsnøytral, og at alle har krav på å få hjelp uavhengig av tro, livsstil og seksuell orientering. I dag må det sies at de kirkelige og offentlige kontorene har en sammenfallende faglig identitet og arbeidsmetodisk tilnærming. Tjenesten, sett

under ett, har utviklet seg fra å være et mer sosialmedisinsk tiltak til et familiebehandlingstiltak med sterk vekt på kommunikasjons – og relasjonsarbeid (Barne- og familiedepartementet, 2003).

Familievernkontorene har siden starten vært opptatt av at arbeidet skulle være solid faglig forankret. I starten var arbeidet inspirert av Carl Rogers "ikke dirigerende metode" og fra sosialt arbeid "case work". Senere fulgte en periode med gestaltterapi og transaksjonsanalyse – kommunikasjonsteori, strukturell familierterapi og systemisk tankegang.

Familievernet har fra starten hatt fokus på forbyggende familiearbeid, både gjennom utadrettet virke og i det kliniske arbeidet. Det er slik sett en målsetning gjennom tidlig intervensjon å hindre at familiens utfordringer utvikler seg til barnevernssaker, psykiatriske problemer, vansker knyttet til rus, psykosomatiske lidelser mv. Familievernets varemerke er parterapi, men det foreligger nå også mye kompetanse på barn og familier i tjenesten (Hareide, 2011). Fra starten av har Familievernkontoret arbeidet med par med samlivsproblemer. En del av ideologien var også å forebygge skilsmisser, og gjennom det sikre familien som en god oppvekstarena for barn. Gjennom de første 30 årene utgjorde parsamtalene vel 70 % av samtalen. De resterende 30 % var samtaler med enkeltpersoner og hele familier (familievernkontoret.no) I 2010 var det størst økning i saker for å bedre samarbeidet om felles barn. De aller fleste, 66 prosent, henvendte seg til familievernkontoret på grunn av noe klienten selv definerte som et gjentakende problem i forholdet til partner, barn, foreldre eller andre personer de har en relasjon til (ssb.no).

4.2.1 Familievernets oppgaver

Dagens familievern er regulert i familievernkontorloven⁴. Årlig gir Familievernkontorene hjelp til ca 12 300 par og gjennomfører ca 4 800 meklinger. Antall henvendelser er økende. Det følger av loven at statlig regional familievernmyndighet (Bufetat) har ansvar for at familievern tjenesten finnes i regionen, og for planlegging, dimensjonering og organisering av tjenesten. Det finnes til sammen 54 familievernkontorer spredt rundt i landet. Familievernet er en statlig finansiert spesialtjeneste med familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene skal gi tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernet skal også foreta mekling etter ekteskaps- og barneloven i forbindelse med separasjon og samlivsbrudd og der foreldrene vurderer å reise sak for domstolen om foreldreansvar, fast bosted og/eller samvær. Formålet med meklingen er å hjelpe foreldrene til å komme fram til en skriftlig avtale om barna. De fleste familievernkontorer driver også utadrettet, forebyggende virksomhet om familierelaterte tema i form av samtalegrupper, samlivskurs, veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum. Et viktig særtrekk ved familievernet er at det er ment å være et gratis

---

⁴ Lov om familievernkontor av 19. Juni 1997 nr 62

lavterskeltilbud på førstelinjenivå, samtidig som kontorene er tverrfaglig bemannet på spesialistnivå. Med unntak for obligatorisk mekling etter ekteskaps- og barneloven, er all kontakt med familievernkontoret basert på frivillighet. Familievernet er også ansvarlig for å iverksette tilsyn der det foreligger et pålegg i form av dom eller midlertidig avgjørelse fra domstolen om tilsyn under samvær (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2011). Familievernet har en opplysningsplikt til barnevernet jfr § 10 i familievernkontorloven. Fagpersonell ved familievernkontoret skal i sitt arbeide være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernet sin side, og gi opplysninger uten hinder av taushetsplikt.

4.2.2 Om mekling

Meklingen var sentral allerede i den gamle ekteskapsloven fra 1918. Da var formålet med meklingen å redde ekteskapet. I dagens ekteskapslov fra 1993 har meklingen som mål å komme fram til gode løsninger vedrørende barnet. Norge har en av de mest omfattende meklingsordningene i Europa, og den skiller seg ut fra andre land fordi den er obligatorisk. I 2007 skjedde en utvidelse av meklingsordningen ved at alle foreldre som har barn under 16 år må til obligatorisk mekling. Videre ble meklingsordningen endret ved at det frivillige tilbudet ble utvidet til 6 timer, samtidig som antallet obligatoriske timer ble redusert fra 3 til 1. I Ot. prp. nr. 103 (2004-2005) Om lov om endringer i barnelova mv. er omleggingen bl.a. begrunnet med at den vil gjøre meklingsordningen mer fleksibel og bedre tilpasset de enkelte sakene, slik at det kan brukes mer tid på foreldre med store konflikter og mindre tid på foreldre som ikke har utbytte av mekling. Ventetiden for mekling ved familievernkontorene skal ikke overstige tre uker fra begjæring til tilbud om første time.

I en evaluering av meklingsordningen i 2011 framkom det at i 12 % av meklingene forekommer det en høy grad av konflikt, primært i barnefordelingssaker der avtale ikke ble oppnådd, men det var også et betydelig konfliktnivå i en del saker der det ble inngått avtale. Det var en høyere forekomst av psykiske vansker hos foreldre og hos barn, samt aggressiv atferd i form av vold, trusler og trakassering i barnefordeling enn i de andre sakstypene. Dette hadde betydning for avtaleinngåelse. 30% av disse opplyste at konflikten var uendret eller høyere åtte måneder senere. Dette gjaldt i hovedsak barnefordelingssaker som ikke oppnådde avtale. Det kan stilles spørsmål til om saker med familier der det også forekommer annen problematikk burde gis et annet tilbud enn mekling. Mange meklere mener at det i en del tilfeller vil være hensiktsmessig med en rettsprosess for å få belyst saken ved sakkyndige. I konfliktsakene tar foreldrekonflikten for stor plass til å komme i posisjon til å inngå avtale. Å nå fram til disse familiene er den største utfordringen meklerne ser i dag.

Familievernkontoret har relativt lav skåre på samarbeid med andre instanser. Mekler tar svært sjeldent kontakt med andre instanser om saken. Foreldre blir heller ikke anbefalt å ta kontakt med andre instanser selv. Det er flere grunner til at samarbeid med andre instanser ikke er sentralt på samme måte som i andre helse- og velferdstjenester. Først og fremst står nøytralitetsprinsippet i mekling sterkt i den praksis som utføres. Nøytralitetsprinsippet kan i praksis også stå i veien for barnets beste ut fra at mekler skal respektere foreldrenes valg i stor grad. Så lenge foreldrene har sammenfallende oppfatninger vil dermed barnet være prisgitt denne private vurderingen. Selv om nøytralitetsprinsippet er et helt fornuftig prinsipp kan det dermed også være problematisk ut fra at foreldre i konfliktsituasjoner kan være helt urimelige både ovenfor hverandre og hva barnets beste angår (Thuen F. , 2004). Imidlertid opplyser meklere ved Familievernkontoret at de vesentlig oftere tar initiativ om å involvere andre instanser når det ikke oppnås avtale i saken. Dette gjelder barnevern, barne- og ungdomspsykiatri, juridisk bistand og domstol (SINTEF, 2011).

4.2.3 Barn i familievern

Familievernkontoret er gitt føringer fra de sentrale myndigheter om å prioritere familier med barn i tilbudene (Hareide, 2011). Dagens meklingsordning skal også ha barnets beste som rettesnor. Den dominerende diskursen har tradisjonelt vært at familievernkontoret i hovedsak jobber for barna via foreldrene (Kopperud, 2007). Statistikken til Familievernkontoret viser at denne diskursen fortsatt er gjeldende. Kun 4 % av barna hadde deltakelse i meklingsamtalene i 2011 (SINTEF, 2011). Helt fra 70-tallet har det eksistert synspunkt om at barn skal ha plass i familierapien, og en del familierapeuter har hatt et engasjement for barneperspektivet. En undersøkelse om bakgrunnen for at barneperspektivet ikke har slått mer gjennom i 2001 handlet om systemteoriens dominans over familierapifeltet i flere tiår. Dette innebar lite fokus på individet i systemet, og heller ikke på barnet. Familievernets rådende diskurs har blitt utfordret de siste årene. Det har vært en økende interesse for det individuelle, og for barn som selvstendige individer. Det har blitt mer vanlig å snakke om utviklingspsykologi og tilknytningsteori, til tross for at fokus på individuell utvikling ikke er forenelig med den systemiske tenkningen (Hareide, 2011).

SINTEFs evaluering av meklingsordningen i 2011 viser at meklerne mente at fokuset på barnets beste i meklingen i stor grad var ivaretatt. En spesiell utfordring er saker med høyt konfliktnivå. Analysene viser at i barnefordelingsaker der avtale ble oppnådd, mente mekleren at det ville vært en fordel å fortsette meklingen ut fra at uenigheten og konfliktnivået fortsatt var høyt. I disse sakene vurderte mekleren at barnets beste i mindre grad ble oppnådd enn i øvrige saker. Meklere anser det som problematisk at de ikke har mandat til å kreve at foreldrene kommer til mekling utover den ene timen som er obligatorisk. Av undersøkelsen kommer det også fram at barnets beste i mindre grad oppnås for barn under to år, der foreldrene avtaler delt bosted, og der avtalen ikke er skriftliggjort.

Barnets uttalelsesrett henger tett sammen med de utfordringer som kan koples til barnets beste i meklingen. Det er ingen retningslinjer verken i lovverk eller rundskriv som knytter barnas uttalelsesrett direkte til meklingsrommet. Dette er foreldrenes ansvar. Mekler skal imidlertid informere foreldrene om dette ansvaret. SINTEFs undersøkelse sier at barn i svært liten grad involveres direkte i meklingen, og at både meklere og foreldre mener det bør være sånn. Samtidig er det stor enighet om at barna skal bli hørt i forbindelse med mekling, men det er en utfordring å finne ut hvordan dette skal ivaretas i praksis (SINTEF, 2011).

Mekleren kan ha forskjellige måter å definere sitt mandat på (Kopperud, 2007). Det er et spenn i tenkningen om hvilket mandat og rolle meklere skal ha til å høre barn og om fokus skal være barnets erfaring eller hva det ønsker. Enkelte meklere tilbyr å høre barn i de fleste saker, mens andre hører barn kun i spesielle tilfeller. Noen hører barn knyttet til foreldrenes juridiske plikt til å ta avgjørelser for barnet, mens andre begrunner høringen i at det er en terapeutisk verdi for barnet (Solberg, 2010).

4.3 Domstolene

Foreldre har anledning til å gå til domstolene for avgjørelse dersom de ikke kommer til enighet etter den obligatoriske meklingstimen hos familievernkontoret. Antall barnefordelingssaker for domstolene har økt. 10 % av foreldre som går fra hverandre får barnefordelingen avgjort i domstolene (Moxnes, 2001). Domstoladministrasjonens Lovisa-statistikk viser et økende antall barnelovssaker som kom inn til domstolen i 2008-2011. De var henholdsvis 2256, 2439, 2690 og 2714. Katrin Koch (2008) fant i sin evaluering av saksbehandlingsreglene at 78 % av alle sakene i 2005, uansett behandlingsmåte, ble avsluttet med et rettsforlik.

Saker der foreldre vurderer å reise sak eller har reist sak for domstolen, vil som regel være saker med særlig høyt konfliktnivå (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011). Som gruppe er disse foreldrene beskrevet til å ha et høyere konfliktnivå og høyere grad av belastningsfaktorer enn foreldre som på andre måter finner fram hvordan de skal håndtere sitt forhold til barna på etter et samlivsbrudd. Skjørten (2010) skiller mellom saker der det skal avgjøres fast bosted og saker der det er spørsmål om samvær. Hun sier at problemfylte foreldre-barn-relasjoner er overrepresentert i samværsrett-saker. Andelen saker med volds- eller overgrepssproblematikk, rusmisbruk og alvorlige psykiske lidelser hos foreldrene er i tillegg langt høyere i disse sakene enn i fast-bosted-sakene.

Barnelovsakene som det mekles i og som kommer inn for retten, omhandler i høy grad konflikter om omfang av samvær. Konflikten om samvær er også overrepresentert blant de gjentatte søksmålene

(Koch, 2008). Enkelte saker betegnes som gjengangersaker ut fra at foreldrene gjentatt går til søksmål. I Kochs evalueringsrapport (2008) svarte ca 1/3 at saken hadde vært behandlet tidligere. I de gjentatte søksmålene var det en overrepresentasjon av tilfeller med bekymring knyttet til samværs- og omsorgssituasjon der også barnevernet eller andre deler av hjelpeapparatet var involvert. Dette var i 1/3 av sakene (Koch, 2008). Barnet har etter barnelovens § 42 rett til samvær med begge foreldrene, og foreldrene har et gjensidig ansvar for at samværsretten skal være oppfylt. § 43 sier videre at den forelder som barnet ikke bor sammen med har rett til samvær med barnet. I barneloven er det presisert at det ikke skal være samvær dersom samvær ikke er til barnets beste. Saker der det er mistanke om overgrep under samvær synliggjør et område hvor ulike hensyn møtes. På den ene siden hensynet til å verne barn mot overgrep i forbindelse med samvær, og på den annen side hensynet til å verne både barnet og samværsforelder mot å miste samvær der barnet ikke er utsatt for overgrep i forbindelse med samvær (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006).

4.3.1 Saksbehandling etter barneloven i domstolene

Avtaler og avgjørelser som gjøres i domstolene etter barneloven skal rette seg etter det som er det beste for barnet, og skal avgjøres etter en konkret helhetsvurdering. Saksbehandlingsreglene for domstolen i barnelovssaker, ble endret med virkning fra 1. april 2004. Også saksbehandlingen skal ha barnets beste som rettesnor, jfr barneloven § 48.

For å få saken behandlet av domstolen, må en av foreldrene sende inn stevning til tingretten der barnet bor. Ved stevningen skal det legges ved meklingsattest fra familievernkontor eller annen godkjent mekler. Domstolen sender stevningen til den andre parten. Den andre parten må svare ved å fylle ut et tilsvarende svar. Når tilsvaret foreligger blir foreldrene innkalt til møte i domstolen. Reglene i barneloven § 61 innebærer blant annet at dommeren på et tidlig stadium i saken kan la seg bistå av en barnefaglig sakkyndig for å medvirke til avtaleløsninger mellom foreldrene, herunder mekle og veilede foreldrene ved praktisering av avtale i en prøveperiode. Målet med tilføring av mer barnefaglig kompetanse til domstolene er å få en bedre prosess og mer gjennomarbeidede og robuste avtaler med fokus på barnets beste. Den sakkyndige oppnevnes av retten som oftest før det første møtet. Dommeren får faglig hjelp av den sakkyndige til å finne ut hva som er til barnets beste og vil delta på møtene. Den sakkyndige har taushetsplikt, bortsett fra til foreldrene og dommeren. Den sakkyndiges mandat etter første saksforberedende møte vil vanligvis være å ha samtaler med hver av foreldrene alene, og med hver av foreldrene sammen med barnet. Innhenting av nødvendige komparentopplysninger fra skole, BUP, barnevern mv. vil normalt også inngå i mandatet. Foreldrene kan også be om at det hentes inn slik informasjon.

Det er en hovedregel i dag at foreldrene innkalles til et saksforberedende møte for blant annet å avklare mulighetene for forliksløsninger, når det er reist sak for domstolene etter barneloven om foreldreansvar, fast bosted eller samvær. På det første møtet prøver dommeren å finne ut hva uenighetene består i. Alle møter skjer i en rettssal hvor foreldrene kan velge å møte sammen med en advokat. Foreldrene vil bli spurt om ulike forhold knyttet til sin livssituasjon og vurderinger knyttet til barnet. Foreldrene blir bedt om å ta stilling til om de skal gå videre med mekling for å sammen komme fram til avtaler. Dersom foreldrene ikke blir enig i et saksforberedende møte, vil spørsmålene bli avgjort i hovedforhandling hvor også vitner vil bli innkalt. Tilslutt blir det avsagt dom.

I meklingen prøver domstolen ut løsninger over tid. Dommeren leder meklingsmøtene og den sakkyndige bidrar også aktivt. Den sakkyndige besøker familien for å se hvordan det går. Det er vanlig å ha inntil tre meklingsmøter. Dersom foreldrene ikke kommer til enighet i meklingsmøtene kan det være en mulighet at dommeren kan avgjøre saken uten en rettssak. Dette kan gjøres dersom dommeren vurderer å ha fått tilstrekkelig informasjon og dersom begge foreldrene samtykker. Foreldrene har mulighet til å anke saken dersom de ikke er enig i domsavsigelsen.

Retten kan også ta stilling til begjæringer om midlertidige avgjørelser når det er nødvendig, jfr. barneloven § 60. Hver av partene i en barnefordelingssak som står for domstolen kan begjære midlertidig avgjørelse om foreldreansvar, fast bosted og/eller samværsrett. Dette gjelder på et hvert trinn av saken, og er praktisk viktig, særlig i saker som trekker ut i tid. Retten vil som hovedregel ikke ta stilling til slike begjæringer uten å høre motparten, og helst først etter et saksforberedende møte. Begjæring om midlertidig avgjørelse kan også fremsettes i en endringssak etter § 39 i barneloven.

Koch (2008) har evaluert saksbehandlingsreglene for domstolene. Hun fant at rettsaktørene i hovedsak var fornøyde med de nye saksbehandlingsreglene. Behandlingen av sakene var raskere og ble opplevd som mer fleksible. Reglene bidro til ansvarliggjøring av foreldrene og satte mer fokus på barnets interesser og behov. Det ble også sett på som positivt at det ble mer rom for utprøving og dialog. Den faktoren som var mest utfordrende var at det opplevdes at saksbehandlingen kunne føre til tilsløring, slik at viktige opplysninger om vold, rus eller personlige forhold ikke kommer fram (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011)

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (2012) har i et høringsnotat om samværsordninger følgende merknad. "Bruk av rettsforlik i saker som gjelder vold, rus eller alvorlige personlighetsavvik må behandles på tradisjonell måte med hovedforhandling og sakkyndig etter barneloven § 61,3." Rettsforlik skal ikke benyttes dersom samværsforelder har alvorlig problematikk knyttet til seg uten at barnets behov for skjerming og beskyttelse er belyst fra domstolens side. Departementet sier at domstolen også på forhånd bør ha sørget for at saken er utredet, herunder ha vurdert hvordan

familien best mulig kan følges opp, og videre vurdert hvorvidt det bør stilles krav til samværsforelder (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

Meldeplikten til barnevernet for profesjonelle aktører i barnefordelingssaker er blant annet regulert i barnelovens § 50. Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har sett på tiltak for å redusere antall barnelovsaker for domstolene. I rapporten framgår det at det synes å herske usikkerhet om dommere har meldeplikt til barnevernet. Arbeidsgruppa har foreslått at dommeres meldeplikt lovfestes i barneloven. Det tilrådes også å heve kompetansen til både dommere og advokater. (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

4.3.2 Fri rettshjelp

Dersom bruttoinntekten er under kr 246 000⁵ og formuen er under kr 100 000 har man krav på fri rettshjelp. Fri rettshjelp innebærer at man har rett til bistand uten kostnad fra advokat. Dette omfatter hjelp fra advokat før saken kommer til domstolen. Videre omfatter den fri rettshjelpen fri sakførsel når saken skal behandles i domstolen. Dersom inntekten er høyere kan man søke Fylkesmannen om å gjøre unntak fra regelen. Alternativt må man selv betale utgiftene til egen advokat.

Så lenge saken er til mekling, betaler staten for den sakkyndiges arbeid. Hvis retten ved hovedforhandling mener det er nødvendig, får en sakkyndig i oppgave å lage en fagkyndig utredning. Det er foreldrene som normalt må betale for dette. Fri sakførsel dekker normalt bare utgifter til egen advokat. Den som taper saken kan bli dømt til å betale for den andre partens utgifter til advokat og den sakkyndiges arbeid (Oslo tingrett, 2012).

Under behandling av St. meld. nr. 26 om offentlig rettshjelp framhever komiteen det som urovekkende at hele 61 % av de behovsprøvde sakene om fri rettshjelp er barnefordelingssaker. I 75% av barnefordelingssakene i retten har en eller begge foreldrene fri rettshjelp (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

4.3.3 Rettslige perspektiver

Lover og regler fastlegger prinsipper for hva som er akseptert i et samfunn. Lovverket utgjør en ramme som fagarbeidere må operere innenfor. Det er en klar sammenheng mellom faglige prinsipper som fagpersoner baserer sitt arbeid på, og de lovene som regulerer arbeidet. Alle barn trenger omsorg og beskyttelse i større eller mindre grad. Barn har en juridisk selvbestemmelsesrett som gradvis øker med alderen. Barn som lever i Norge har fått dekket det mest vesentlige av sine rettigheter gjennom de internasjonale menneskerettighetene, samt norsk lov som retter seg mot

---

⁵ Satsene gjelder per 1. januar 2011.

barns interesser. Eksempler på dette er barnekonvensjonen, menneskerettighetsloven, vergemålsloven, barneloven og barnevernloven (Strøm, 2007).

Lovfestede rettigheter får stadig større betydning på nesten alle områder i samfunnet. Økende rettsliggjøring gjør at domstolene får styrket sin posisjon i forhold til politiske organer. Man kan si at sosiale problemer forskyves fra det politiske til det rettslige feltet og behandles som rettighetskrav. Dette har konsekvenser for profesjonell fagutøvelse. Barnevernet påvirkes av generelle endringsprosesser i samfunnet og nye rettslige perspektiver. Individets rettigheter regulerer mye av barnevernets arbeid. Ved at Fylkesnemda, som er et domstolliknende organ, behandler tvangssakene, sikrer man å ivareta rettsikkerhetskravene til både barna og foreldrene.

Rettsliggjøringen gjør at den juridiske kunnskapen plasseres i en sosialfaglig sammenheng. Spenningen mellom juridisk og en barnevernfaglig logikk tydeliggjøres i særlig grad i Fylkesnemdene. Ut fra at dette først og fremst er juristenes arena, presses andre profesjoner til å bruke juristenes logikk, språk og forståelsesformer. Den juridiske logikken fordrer primært et ja- og nei-svar. Det ligger i juristmåten å ville forenkle prosesser, med en forventning om å finne "riktige" svar (Grinde, 2000). Dette betyr at barneverntjenesten må innrette seg mer etter juristenes perspektiver enn omvendt.

Mens den juridiske forskningen har tradisjon for å befatte seg med spørsmål knyttet til bruk av tvang og rettsikkerhet, er barnevernets perspektiv å undersøke, analysere og styrke barnets stilling. Om nødvendig på bekostning av foreldreværet (Stang, 2007). Ulike perspektiver gjør at det må skje en avveining mellom interesser.

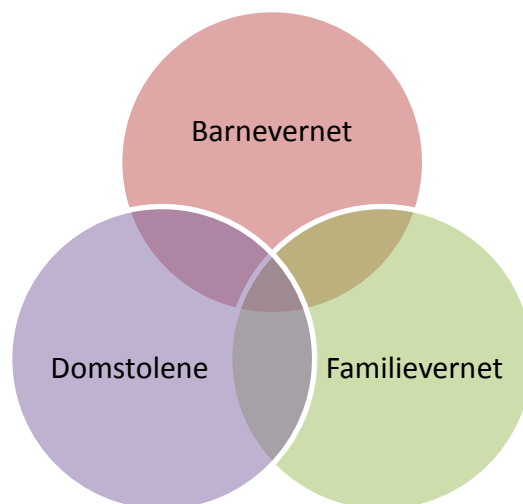
En juridisk løsning og en psykologisk løsning kan også stå i motsetning til hverandre. En psykologisk optimal forståelse og løsning på en situasjon forsøker å integrere de forskjellige aspektene ved en konflikt. En juridisk løsning innebærer ofte å splitte de forskjellige elementer fra hverandre, med noe til den ene siden og noe til den andre. En splitting av barnet for å tilfredsstille de voksnes behov alene er en uakseptabel løsning innenfor en faglig psykologisk referanseramme. En ensidig faglig psykologisk løsning består i å integrere elementer uten at man tar hensyn til juridiske aspekter. Skal barnets genuine behov tas vare på i en slik situasjon, må man kunne integrere og ivareta både det psykologiske og det juridiske perspektivet. En rettssak hvor man både skal framheve sin egen fortrefelighet og motpartens svakheter skaper ikke et bedre forhold mellom partene. I retten blir det bare tatt en avgjørelse, de negative følelsene står fremdeles tilbake. Barnet vil derfor fortsatt befinne seg i spenningsfeltet mellom foreldrene. Ofte forstørrer en rettssak spenningen, bitterheten og konflikten mellom foreldrene. En rettslig avklaring fungerer derfor sjelden godt for barna, selv om den kan føles befriende for foreldrene (Næss & Undersrud, 1987).

4.4 Barn og familier i gråsonen

Betegnelsen *gråson* betegner gjerne noe som er i grenseland eller noe som ikke er opplagt definerbart. Det at et område av noen blir betegnet som en gråson, betyr ikke nødvendigvis at alle er enige i at det er slik. Den norske velferdsstaten preges av store og formelle organisasjoner, hvor det skjer en arbeidsdeling og spesialisering innenfor den offentlige tjenesteytingen. Gråsoner oppstår når ansvaret mellom de tjenesteytende aktørene er uklart, eller når det ikke er avklart hvem som har ansvaret.

Det at barn og familier som har problemer knyttet til samlivsbrudd og langvarig konflikt, kan få bistand både fra barnevernet, familievern og domstolene, gjør at de kan komme i en gråson da grenseoppgangene mellom både lovverk og praksiser kan framstå som diffuse. Det er ikke klart om familiens problemer skal løses etter barneloven eller barnevernloven, om det er familievern eller barnevernet som vil være riktig instans til å bistå, eller om det er domstolenes anliggende. Figuren nedenfor viser hvordan de involverte aktørene kan ha overlappende ansvarsområder, hvor gråsoner kan oppstå i de overlappende områdene.

Overlappende områder kan på en side skape et mulighetsrom og invitere til samhandling. Dersom samhandling er fraværende og ansvaret ikke er avklart kan de overlappende områdene lede til en ansvarsfraskrivelse. Dette kan også føre til dobbeltarbeid ved at flere aktører gjør den samme arbeidsoppgaven (Gjertsen, 2007), eller det kan føre til at barn og deres familier ikke får den hjelpen de trenger. For barn og familier som har behov for tjenester fra de ulike tjenesteytende aktørene, kan dette medføre at de blir en kasseball mellom barnevern, familievern og domstolene. Dette kan skje ved forskyvning av saker mellom for eksempel barnevernet og familievernet. Barnevernet mener saken hører hjemme hos familievernet, mens familievernet på sin side mener barnevernet må se på den.

En barnevernssak og en barnefordelingssak kan føres som parallelle prosesser. Samtidig er det opp til både familievernkontoret, domstolene og barnevernet å vurdere om saken i det hele tatt kan defineres som barnevernsproblematikk. Det at foreldre er uenige om foreldreansvar, fast bosted og samvær er i utgangspunktet ikke en sak for barnevernet, men kan bli det når konflikten er vedvarende.

Spørsmålet kan være hvor skjæringspunktet går for når saken blir en sak for barnevernet. Dette innbefatter terskelen til familievernkontoret og domstolene til å melde, og terskelen til barnevernet for å ta inn sakene. Av NOU 2012:5 fremgår det at dagens system er tosporet for barnevern- og barnelovsaker, og at det derav vurderes som ressurskrevende, konflikt drivende, uoversiktlig og forsinkende, og ikke til barnets beste. Sakene utspiller seg også i skjæringspunktet mellom flere lovverk. For alle de involverte aktører byr således disse sakene på store faglige utfordringer.

De ulike aktørene som skal bistå barn og familier med samlivsbrudd og foreldrekonflikt, representerer ulike profesjoner med ulike mandat og tilnæringsmåter. Ulike metodiske tilnæringer kan føre til at noen, for eksempel barnevernet, foreslår og følger opp konkrete løsninger, mens andre, for eksempel familievernkontoret, fokuserer på at på at familien selv skal komme fram til løsninger uten at konkret råd gis (Koch & Walstad, 2005). Ulike aktører kan også ha forskjellige oppfatninger om hvem som er primærklienten. Å gi bistand til den ene kan i sin tur vanskeliggjøre et nødvendig perspektivskifte når en skal gi råd om for eksempel samvær, som vil berøre hele familiesystemet.

Holdninger man møter konflikten med fører til ulike handlinger. Med en resultatholdning vil man være opptatt av å få konflikten ute av verden, og man vil i større grad gjøre det som er nødvendig for å få dette realisert. Ved en prosessholdning ønsker man å tilstrebe å forstå konfliktens årsaker, utvikling og samspill mellom partene. Denne holdningen gir også mer konkrete og realistiske anvisninger med hensyn til hvordan konflikten håndteres og hvordan konflikter kan forebygges i fremtiden. Disse to holdningene kan være utfyllende i forhold til hverandre (Hovtvedt 1997).

Konflikten mellom foreldre kan håndteres gjennom kommunikasjon som har til hensikt og etablere og utvikle et fungerende samarbeid mellom to tilnærmet likeverdige parter. En annen måte er gjennom å erkjenne og akseptere konflikten og dens konsekvenser, samt finne måter å håndtere den på som skjermer barnet mest mulig. Dersom man skal finne ut hvordan en konflikt kan løses eller håndteres, må man først foreta en konfliktanalyse slik at man får kjennskap til konfliktens struktur og funksjon (Koch & Walstad, Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen, 2005).

4.5 Samarbeid mellom de profesjonelle aktørene

Nasjonale føringer og faglige perspektiver styrer det barnevernfaglige arbeidet. I de senere år har barnevernet vært i betydelig organisatorisk og faglig forandring. Bakgrunnen for endringene finner vi i de ulike offentlige dokumenter. Myndighetene viser blant annet til hvor viktig det er med samarbeid på tvers av profesjoner, etater, sektorer og forvaltningsnivå for å kunne løse de omfattende og komplekse oppgavene som barn og unge strever med. Hovedtanken er at arbeidet skal være preget av helhet, langsiktighet og sammenheng (Gjertsen, 2007).

Barnevernets ansvarsområder utvides, noe som øker betydningen av tverrfaglig og tverretatlig samarbeid. Målsetning om å arbeide for barnets beste vil bety at mange profesjoner kan være delaktige i et slikt arbeid. Av St.mld. nr. 40 (2001-2002:17) framgår det at barnevern ikke kan overlates eller utføres av barnevernet alene. Andre hjelpeinstanser har og ansvar for å ta del i forebyggende arbeid for utsatte barn og unge, både i enkeltsaker og i generelle saker. Barnevernet skal etter § 3-2 i barnevernloven medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer. Videre har barnevernet en plikt til å samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer i den grad slikt samarbeid kan bidra til å løse oppgaver som barnevernet er pålagt etter barnevernloven. Familievernet har ikke en slik lovfestet plikt til samarbeid. I familievernkontorloven § 1-3 fremgår det at sosialtjenesten har rett til å henvise klienter til familievernet.

Faglighet er en forutsetning for tverrfaglig og tverretatlig samarbeid. Tverrfaglig samarbeid mellom forskjellige profesjoner kan forstås slik at hver profesjon har et område som er deres kjernekompetanse. I et samarbeid mellom ulike profesjoner er det viktig at hver profesjon blir anerkjent og verdsatt for sin kjernekompetanse. Ofte vil en del av kompetansen være overlappende. I slike tilfeller må ansvaret fordeles. Det blir viktig å avklare hva som er kjernekompetanse, overlappende kompetanse og felles kompetanse for å sikre et godt samarbeid (Gjertsen, 2007). Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid hviler på mange forutsetninger for at det skal bli vellykket. Det må skapes kultur for samarbeid og det må skapes et felles verdigrunnlag mellom profesjonene. Planlegging er en vesentlig del av samarbeidet.

Det at samarbeidet skjer mellom ulike profesjoner gjør at det blir sentralt hva som er faggruppens identitet, og hva som kjennetegner deres kompetanse. Gjennom grunnutdanning, videreutdanning og yrkespraksis utvikler yrkesutøvere kollektiv yrkesidentitet. Den kollektive yrkesidentiteten er et resultat av yrkesutøverens sin identifisering med praksisfellesskapets oppgaver, metoder, mål, verdier og ideologier. De profesjonelle aktørene er sosialisert inn i den enkelte profesjons tenkningsgrunnlag, hvor samarbeidet med andre profesjoner kan komme på kollisjonskurs dersom man blir for opptatt av sektortenkning og å verne om egen profesjon. Samarbeid krever høy grad av

refleksjon knyttet til hva som kan utvikles av kompetanse, som tar utgangspunkt i barn og unges behov og ikke den enkelte profesjons dyktighet. De overordnede rammene som organisasjonen jobber innenfor, vil være bestemmende for hvordan samarbeidet mellom det tverrfaglige og tverretatlige samarbeidet har mulighet til å utvikle seg (Gjertsen, 2007).

Begrepene samarbeid, samordning og samhandling brukes om hverandre i faglitteraturen og jeg forstår at det legges noen ulikt innhold i dem. Samarbeid kan forstås som noe som skjer som en frivillig, felles innsats fra flere parter. Tverrfaglig og tverretatlig samordning blir brukt om organisatorisk samarbeid. I motsetning til samarbeid blir samordning gjerne sett på som en tvungen koordinering som en tredjepart står for. Organisatorisk samordning har også betydning for samarbeid mellom faggrupper og mellom disse og brukerne (Gjertsen, 2007). Samhandling kan forstås som det profesjonelle samspillet i felles koordinasjon av gjennomføring av tiltak der ingen instans har et totalansvar for prosessen. Gjennomføringen av tiltakene derfor må finne sted mellom aktørene. Inn i denne samhandlingen skjer det mange ulike prosesser som får betydning for hvilke konsekvenser samhandlingen får.

5 Barneperspektiv og profesjonell fagutøvelse

Både barnevernloven og barneloven har barnets beste som overordnet prinsipp. Den profesjonelles barneperspektiv har betydning for den profesjonelles praksis. Hvordan man forstår situasjonen, tilnærmer seg og hvordan man løser den.

Synet på barn har endret seg de siste tiårene. Det har vært hevdet at barn på mange måter har vært sett på som marginaliserte aktører. I et slikt perspektiv har barn vært sett på som "framtidige (uferdige) voksne" og de har blitt møtt med oppdragelse og opplæringstiltak av ulik art. Innenfor samfunnsvitenskapelig forskningstradisjon snakker en om et nytt paradigme når det gjelder synet på barn og barndom. Essensen i dette perspektivskiftet er at man erkjenner at barn har posisjoner, kunnskaper, rettigheter, synspunkter, behov og refleksjoner som er viktige og interessante – i seg selv (Eide & Winger, 2007). I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hvordan forståelse av barn har betydning for profesjonell praksis.

5.1 Hva er et barn?

Det ontologiske spørsmålet "hva er et barn?" er blitt besvart på ulike måter i tidens løp. For mange kan spørsmålet om hva et barn er virke unødvendig. Vi vet da alle hva det vil si å være et barn. Vi har jo selv vært barn. Vår hverdagsforståelse knytter barnet og barndommen til bestemte aldersgrupper. Samtidig kan spørsmålet innby til mange ulike svar. Det kommer an på i hvilket samfunn eller i hvilken tidsepoke spørsmålet rettes til. På hvilke alderstrinn er man for eksempel barn? Når slutter man å være det? Hvorvidt en femtenåring er barn eller voksen, kommer ikke bare an på ham eller henne, men på hvordan omgivelsene fortolker eller forstår en femtenåring. I Norge betrakter man femtenåringer som ungdommer, mens i andre land blir femtenårige kvinner giftet bort.

Et samfunn har sine bestemte forestillinger om sine barn. Bildet vi har av barnet er altså ikke noe som er konstant. Det varierer fra samfunn til samfunn, og det varierer gjennom historien (Frønes, 2007). Barn blir betraktet på ulike måter med utgangspunkt i hvordan voksne forholder seg til og oppfatter barn. Man skiller gjerne mellom barn som mennesker og barndom som visse sett av ideer og forestillinger. Mens barnefokuset er rettet mot barns faktiske virkelighet, eksempelvis å lytte til barnets egen stemme, så er barndomsfokuset rettet mot voksensamfunnets vurderinger og betraktninger rundt barnet. Ideene rundt barndommen trekker opp politiske, kulturelle rammer for barns tilværelse. De kan spenne over internasjonale traktater, som FN's barnekonvensjon, til enkle oppdragelsesråd rettet mot foreldre i deres hverdagssituasjoner med barna (Thuen H. , 2008). Barndom er et komplekst fenomen, og mange ulike fenomener (Johannessen, 2007)

Fra et analytisk synspunkt refererer begrepet barn til mange og ulike forhold, og ulike teorier ser barndommen fra ulike perspektiver (Frønes, 2007). Ut ifra et fenomenologisk ståsted er oppfattelsen av hva barn er subjektiv. Det finnes ingen sannhet som sier hva et barn er. Fra et konstruktivistisk synspunkt spør man hvordan barnet konstrueres, hvem konstruerer bildet av det, ut fra hvilke interesser. Ut fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted er definisjonen av et barn stadig under forhandling. Med vitenskapliggjøringen av barnet, som for alvor tok fart i 1880-årene, kom visse konstruksjoner til å dominere og ble nærmest stående som allmenngyldige sannheter om barnet. Disse konstruksjonene har først og fremst sin bakgrunn i utviklingspsykologier og senere sosialiseringsteorier. Vitenskapens absolutte definisjoner etablerte sannheter man tok for gitt om barn.

5.1.1 En mangfoldig verden

Det grunnleggende synet på barn er fundamentert i all barneoppdragelse. Det er påvirket av tradisjoner, sosiale og økonomiske forhold, og av ideer, tro og overtro. Et barn er skjørt og sårbart, robust og sterkt, til glede eller til besvær, hva kan det klare selv og hva må det ha hjelp til, og hvordan læring foregår er grunnleggende ideer som det ikke alltid settes ord på, men som styrer voksnes forhold til barn. Begrepet "oppdragelse" er sådan ikke kulturnøytralt.

I den vestlige verden innebærer begrepet at foreldre og omsorgspersoner ser på seg selv som aktive i å påvirke barnet, men denne holdningen er ikke en selvfølge overalt. Forskning fra India viser at omsorgspersonene til barnet understreket det gledesfylte i forholdet mellom voksne og barn og at det var lite press mot å forme barnet i en bestemt retning. I Tyrkia snakkes det om at barnet "vokser opp" og ikke om at det blir oppdratt. Når begrepet barneoppdragelse brukes, er det i betydningen å oppdra barna til å vokse opp fysisk (bli større). På noen områder skal barn styres, på andre områder får de stor frihet. I mange afrikanske land, så vel som asiatiske land og i indianersamfunn i Amasonas, er synet på små barn og hvordan de skal oppdras forklaringen på hvorfor de senere blir harmoniske, mener foreldrene. Barna får stor frihet til å utforske på egenhånd. Prinsippet om at de lærer av sine erfaringer mer enn av at voksne griper inn og styrer dem blir praktisert. I Vest-Afrika er det å bli en person noe som skjer gradvis etter hvert som individet lærer seg de forskjellige roller og krav samfunnet stiller. Barn må derfor ledes fra uvitenhet og avhengighet til visdom og uavhengighet i voksenalder. Jo eldre barnet blir, desto mer blir det en riktig person. Det lille barnet er uferdig, men har potensial til å bli menneskelig i framtida. I Norge blir det ofte formånet fra helsesøster om at spedbarnet må lære seg å sove alene så tidlig som mulig. Metoden som anbefales er å la barnet gråte seg i søvn med tett oppfølging noen netter. At barna gråter seg i søvn blir ansett som barnemishandling i Afrika og i mange andre ikke-vestlige kulturer. Barna vokser opp i nær fysisk kontakt med både foreldre, søsken og andre familiemedlemmer og liker ikke å være alene. Foreldre

som ikke lar barna bo hjemme så lenge de vil og gjerne i samme rom, kan ikke elske barna sine så høyt som vi gjør, mener en kinesisk mor.

Det skjer likevel en forenkling når vi snakker om "den afrikanske" kulturen eller asiatiske eller europeiske. Selv om det kan være like store forskjeller mellom afrikanere som mellom europeere fra forskjellige land, kan afrikanere selv være enige i at noe er typisk afrikansk som er forskjellig fra typisk norsk eller typisk asiatisk. Urbanisering og globalisering fører til at mange behersker flere kulturkoder, og noen verken vil eller kan plasseres i en bestemt kulturell bås (Johannessen, 2007).

5.1.2 Barnet og tidsdimensjonen

"Den som sparer på riset, hater sin sønn, den som elsker ham, tukter han tidlig". De fleste kjente dette Salomos ordspråk fra bibelen i middelalderen. Fortellinger om tukt og disiplin, hardt arbeid og bestialske straffemetoder tegner et dystert bilde av barndommen i den førmoderne tiden. Man mente barnet var tilbøyelig til både hor, mord, drukkenskap, grådighet, urene lyster, opprør og splid. Bekymringene sprang gjerne ut fra troen på arvesynden. Barnet ble betraktet som ondt fra fødselen av all den tid det var uvitende og uten oppøvelse i gudsfrykt. I overgangen fra middelaldersamfunnets underdanige barn til opplysningstidens modernitet kvittet man seg etter hvert med arvesyndslæren og anla et mer humant og rasjonelt syn på barnet. I den påfølgende epoken ved overgangen fra 1900-tallet ble barndommen et område for politikken, ansvaret for barna hørte ikke lenger kun foreldrene og det sivile samfunn til, men også stat og offentlighet. Deretter skulle velferdsstaten i ulike faser løfte fram barna som kanskje sitt aller fremste mål for universelle tiltak i omsorg og opplæring. De ulike barndomsepokene har brakt med seg tilskudd i tenkning og ideologi som sammen former bilde av kontinuitet i de endringsprosessene som har funnet sted (Thuen H. , 2008).

Det er først og fremst franskmannen Phillippe Ariès som gjennom boken *Centuries of Childhood* (1962) har fortalt oss historien om at det fantes en tid hvor barndom ikke eksisterte. Frem til, og i middelaldersamfunnet fantes det (bortsett fra størrelsen) ingen kollektiv oppfatning av at barn var noe vesensforskjellig fra voksne. Ariès skapte bred internasjonal interesse for videre studier i barndommens historie. Ariès dramatiske fremstilling er imøtegått og betvilt av mange historikere. Ariès mener at barndommen sprang ut i Europa på midten av det attende århundret. Han knytter fødselen av barndommen til institusjonaliseringen av barn i forhold til skolegang, og mener at det oppstod et aldersbasert hierarki i forholdet mellom voksne og barn (Ariès, 1980). Forestillingen om barndom bør ikke forveksles med det å vise hengivenhet for barn. Det man kan si er at voksne ennå ikke hadde gitt barna en egen livslomme, for straks barna kunne klare seg selv, tilhørte de de voksnes samfunn (Sagberg & Steisholt, 2003).

De ulike måtene en har forstått barn på er lærerike i den forstand at enkelte forståelsesmåter fortsatt gjennomtrenger hverdagens handlinger og praksiser, både når det gjelder analytisk og hverdagslig forståelse (James, Jenks, & Prout, 1999). I dag er de tradisjonelle oppfatningene av både barn og barndom gjenstand for kritikk, først og fremst med sosialkonstruksjonismens økende innflytelse (Sagberg & Steisholt, 2003). Qvortrup (1994) mener at barnet vi til enhver tid bekjenner oss til, uttrykker spesielle vokseninteresser, tradisjoner og ideologier som stadig er i forandring. Det har derfor ikke vært en ensidig forestiling om barnet, men mange forestillinger over tid som reflekterer forandrede holdninger til barn og barndom.

5.1.3 Barnet og fenomenologien

Det grunnleggende ved fenomenologien er som tidligere beskrevet å bestrebe seg på å nå fram til fenomenene i seg selv. Det innebærer at fenomenene gis anledning til å tre frem på egne premisser før man begrepssetter dem. Grunnordet i fenomenologi er derfor å oppdage, i motsetning til å konstruere (Martinsen, 1996).

Ut ifra et fenomenologisk ståsted betraktes barn som uløselig knyttet til den livsverden det beskriver. Med en fenomenologisk innfallsvinkel forsøker man altså å forstå barnet uavhengig av forhåndsbestemte menneskelige konstruksjoner og kategoriseringer. Barn kan ikke forstås på gruppenivå mer enn hva eksempelvis damer på 40 år kan. Det enkelte barnet forstås på dets egne premisser. Dette innebærer at man ser til det enkelte barnet for forståelse, fremfor å påstå sannheter om det basert på alder og utvikling.

Fenomenologien har fått stor betydning for utviklingen av sosial konstruksjonisme. Det vil si at menneskets forklaringer av sosiale fenomen baserer seg på tolkninger som alltid vil være påvirket av den tid og det sted og de situasjoner der de oppstår (Marthinsen, Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern. Dr.polit. avhandling. Rapport nr 9 i skriftserien til Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge, 2003). Å beskrive barn og barndom som sosiale konstruksjoner er å foreta en form for fenomenologisk reduksjon. James, Jenks og Prout (1999) hevder at barndomssosiologiens hensikt er å gå tilbake til fenomenet som en kulturelt fremmed, og vise hvordan det er konstruert på ulike måter i hverdagslivet. Det vil si å reflektivt problematisere hva de allerede vet om fenomenet. Chris Jenks har vært en sentral bidragsyter til den dekonstruktive fenomenologien. Jenks hadde tidlig antatt et radikalt fenomenologisk perspektiv i sin sosiologi. Han konsentrerte sine studier om fenomenet barndom for å vise hvordan nettopp dette fenomenet er et produkt av diskursive praksiser. Han hevdet at tilhørigheten til fenomenologien gjorde han i stand til å innse hvor viktig det er for sosiologien å se på barndom som en ramme som barn blir konstituert som barn innenfor, og som de aktivt konstituerer seg selv innenfor. Barndom er sådan ikke ganske

enkelt en sosialiseringssammenheng. Jenks er ikke opptatt av barnet i seg selv, men retter oppmerksomheten mot de sosiale forestillingene om barndommen og barndommens sosiale betydninger. Gjennom en dekonstruksjon av det hverdagslige barnet ønsker han å vinne frem til en forståelse av flere ulike konstruksjoner av barndom; altså flere måter å tenke om barn på (Sagberg & Steisholt, 2003).

5.1.4 Barnet og barndommen som en sosial konstruksjon

Hovedidéen i sosialkonstruksjonisme, er at menneskene konstruerer den sosiale og kulturelle virkelighet, og visa versa, gjennom hvordan de forstår denne (Egelund, 1999). Sosiale fenomener ansees her verken som gitte, konstante eller nødvendigvis funksjonelle, men snarere som formet og omformet gjennom aktive fortolkninger og definisjoner som fester seg når mennesker samhandler. Menneskene tilegner seg forståelse av virkeligheten gjennom samhandling med andre mennesker. En konstruksjonistisk holdning innebærer å avvise absolutte sannheter om barn og barndom. Selv om vi alle har vært barn, og av den grunn mener at vi vet hva det vil si å være barn, er ikke dette en kunnskap som nødvendigvis er pålitelig. Det sentrale innenfor en sosialkonstruktivistisk ramme blir da å argumentere for at også barn tilhører sosiale strukturer uten at de fullt og helt bestemmes av dem. Det finnes ikke et barn som er bestemt en gang for alle, men det finnes barn som alltid bygges opp gjennom diskursiv praksis. For den **diskursive praksis** som kalles den sosialt konstruerte barndom, blir derfor tidsaspektet en svært kritisk dimensjon (Sagberg & Steisholt, 2003).

Å forstå barn ut fra et slikt perspektiv er relativt nytt. Det var først og fremst gjennom arbeidene til britiske sosialteoretikere på 1980- og 1990-tallet at sosialkonstruksjonismen fant fotfeste innenfor den nye barndomssosiologien. Analyser og kritiske refleksjoner dannet grunnlaget for det som kom til å bli den nye barndomssosiologiens hovedtese: Barndommen er sosialt konstruert og ikke et naturlig eller sosialt trekk ved grupper av mennesker. Innenfor sosialkonstruksjonismen mener man at kunnskapen om barn og barndom kan spores tilbake til et sosialt liv, og må knyttes til hermeneutikken hvor det er snakk om tolkninger heller enn sannheter. Betydningen av det sosialt konstruerte ligger i dens politiske rolle i utforskningen av barndommen. Den gjør krav på barnet som fenomen framfor en biologisk størrelse. Det er imidlertid viktig å understreke at det dreier seg om mer enn en teori, det dreier seg om ideologi. Barn er en gruppe med subjekter, men deres subjektivitet er verken bevisst eller styrt av luner. Den er bestemt av deres samfunn, og dermed blir barndommen et eksempel på et sosialt fenomen (James, Jenks, & Prout, 1999).

Betydningen av hva barndom og barn er, har hele tiden vært gjenstand for forhandlinger og splid, både gjennom den offentlige diskurs og i sosialt samspill med barn. Dette betyr selvsagt ikke at det levende biologiske barnet som vi kollektivt har valgt å kalle "barn", ikke eksisterer, og at vi ikke kan

beskrive det på en eller annen måte. Det betyr imidlertid at en slik navnsetting er et resultat av en sosial og diskursiv prosess. Barn konstrueres først og fremst av voksne, men også av barna selv, som en egen kategori med bestemte egenskaper og begrensninger. Slike konstruksjoner blir så kodifisert gjennom lovverk og politiske dokumenter, og blir innlemmet i bestemte former for institusjonell og sosial praksis. Dette er i neste omgang med på å produsere bestemte former for atferd som kan karakteriseres som typisk "barnslige", men samtidig generer de voksne former for motstand mot dem. De voksne bestemmer kriteriene barn sammenlignes og vurderes ut fra. De har bestemt de atferdsformene som er hensiktsmessige eller høvelige for barn på ulike alderstrinn (Sagberg & Steisholt, 2003).

5.2 Barn som uferdige voksne

5.2.1 Barnet som en biologisk størrelse

Stadieteorier har siden barnpsykologiens fødsel for omkring hundre år siden og fram til slutten av 1960-tallet i særlig grad preget den internasjonale barnepsykologien. Den er blant annet påvirket av så ulike teoretikere som Freud, Erikson og Piaget (Sommer, 2004). Felles for disse teoretikerne var at de så på barndommen som noe utenfor eller som er upåvirket av den sosiale kontekst barnet lever i (James, Jenks, & Prout, 1999). Utviklingspsykologien har framstilt barn som passive individer med behov som voksne må definere og møte, samt bruker biologiske fakta til å forklare sosiale forhold ved barndommen.

Den utviklingspsykologiske teoridannelsen kan betraktes som ett av de dominerende teoretiske perspektiver på barn og barndom. Utviklingspsykologien baseres på to hverdagsantakelser. For det første at barn er naturlige snarere enn sosiale fenomener. For det andre at en del av denne naturligheten omfatter barnets uunngåelige modningsprosess. Troen på barns naturlighet stammer fra den universelle erfaring av å ha vært et barn og den vedvarende, alminnelige erfaring det er å få barn og å forholde seg til barn. Troen på den uunngåelige modningsprosessen utspringer fra en kombinasjon av postdarwinistiske kulturelle utviklingsforhåpninger viklet inn i postopplysningstidens sammenblanding av vekst og fremskritt. Den mest innflytelsesrike enkeltskikkelse innen utviklingspsykologien er Jean Piaget. Hans arbeid om genetisk epistemologi brakte med stor suksess biologien inn i forestillingen om hva et barn er, noe som innebar at barndommen kunne framstå som noe absolutt (James, Jenks, & Prout, 1999). Allerede i kjølvannet av positivismedebatten i slutten av 1970-årene vokste det fram en kritikk mot bruken av den psykologiske teoridannelsen med dens fokus på barndom som helt og holdent upåvirket av et samfunns historiske, økonomiske sosiale og

kulturelle omstendigheter. Det kan imidlertid hevdes at utviklingspsykologien i dag for lengst har forlatt synet på barn som passive (Sandbæk, 2002).

En nyere kritikk av utviklingspsykologien dreier seg om at teorier om utviklingspsykologi henger nøye sammen med den historiske og politiske konteksten de er utviklet innenfor. Barnet blir stadig mer synlig og tydelig i den vestlige psykologien, og parallelt vokser det fram en pedagogikk som legger vekt på likevekt, anerkjennelse og dialog mellom voksne og barn. Som følge av dette, blir noen modeller for hvordan barn utvikler seg og hvordan kommunikasjonen mellom barn og voksne skal foregå, framhevet som de riktige. I praksis betyr det at det er de vestlige forestillingene om barndom og barns utvikling som er rådende og som en "god barndom" og "det høyeste utviklingsstadium" blir vurdert ut fra. Også studenter fra ikke-vestlige land lærer dette når de tar utdanningen sin i vesten. Utviklingspsykologiens generelle modell tar ikke hensyn til kultur, klasse, kjønn og historie. Den er lineær og skjer i stadier, og forskjeller sees derfor på som avvik fra denne normen, og noe som må rettes opp. Modellen kan derfor ikke brukes i ikke-vestlige kulturer. Heller ikke i forhold til å forstå variasjoner innenfor vestlig kultur. Den tradisjonelle utviklingspsykologien konsentrerer seg også om det individuelle barnet. Det er dette barnet som har vært gjenstand for forskning og teoretiseringer. Resultatene er preget av vestlig tenkning. Det som avviker blir nedvurdert og stigmatisert (Johannessen, 2007).

Forestillingen om den globale barndommen er basert på ideen om at barns utvikling er den samme overalt i verden. Utviklingspsykologien har i stor grad støttet seg til vitenskapelig psykologi og underkjent folkelige oppfatninger av barn, som ligger til grunn for barneoppdragelse i de aller fleste kulturer. Den tradisjonelle utviklingspsykologien preger fortsatt i stor grad både den allmenne og den analytiske oppfatningen av hva et barn er i den vestlige verden (Johannessen 2007). I et slikt perspektiv har barn og unge vært ansett å være i en vente- og kvalifiseringsposisjon, som uferdige, ikke produktive og primært interessante som framtidige voksne. Å spørre barn og unge hva de mener om sitt eget erfaringsmiljø eller å be dem uttale seg om sine vurderinger av oppvekstsituasjonen har vært lite aktuelt innenfor dette perspektivet (Eide & Winger, 2007).

5.2.2 Barndom som sosialisering

Sosialisering dreier seg om forming og utvikling. I psykologien er barndommen primært forstått som individuell dannelse eller forming, i sosiologien og antropologien er den samfunnsmessige forming den sentrale. Klassisk sosiologisk sosialiseringsteori har lagt vekt på hvordan vi formes ulikt i og av ulike samfunn, hvordan vi blir trøndere, nordlendinger, kinesere eller franskmenn. Det legges vekt på det allmenne, på hvordan vi lærer oss felles språk og tankeformer. Dette betyr ikke at vi er individer som blir en del av et samfunn; vi dannes som individer samtidig som vi blir del av et samfunn, av

språk og kultur. Mens sosiologiens anliggende har vært hvordan vi blir en del av samfunn og kulturer, er psykologien opptatt av individuell utvikling. Sosiologi og psykologi har ulike innfallsvinkler til forståelsen av det unike individet. Der psykologien fokuserer på personlighetsutvikling, vil sosiologien være opptatt av hvordan kulturen i det enkelte samfunn legger sterk vekt på å utvikle en "unik" personlighet, mens andre samfunn eller historiske perioder ikke gjør dette (Frønes, 2007).

I sosiologisk teori forstås sosialisering primært som den samfunnsmessige formingen av individene. Språket er sentralt i denne prosessen, gjennom språket lærer vi ikke bare å kommunisere, men også en rekke av samfunnets implisitte forestillinger, kultur og sosiale ordninger. Barnet fødes inn i samfunnet, og gjennom primært familien gjør barnet samfunnets verdier, normer, regler og tenkemåter til sine (Frønes, 2007). Sosialisering kan foregå på flere måter, men det skiller gjerne mellom to hovedperspektiver. Den kan foregå gjennom internalisering av sosial tvang eller sosiale grenser, som en form for ytre regulering der det sosiale systemet forsøker å omforme ulikhet (barn) til likhet (voksne). Barnet blir dermed en trussel mot samfunnet, og det må bli trent og formet til å passe inn og bidra til den sosiale orden og balanse i samfunnet gjennom ytre kontroll som gjerne er støttet av et system med belønning og straff. Det blir den voksnes sosiale verden som blir normen og synsvinkelen. Sosialiseringen blir en ensidig prosess hvor barn blir et passivt offer.

I et annet perspektiv betraktes sosialisering mer som en forhandlingsmessig prosess som finner sted når individer strever etter å bli medlemmer av en gruppe. Mennesket utvikler seg i interaksjon med andre. Sommer (2004) mener at med trygge rammer og støttende og ivaretaende relasjoner innholdsmessig sett, kan barnet sosialisere seg selv innenifra. De lærer hva som er riktig og galt, nyttig eller unyttig, klokt eller uklokt. Selv om barn tildeles en mer aktiv rolle gjennom en slik konstruksjon, betraktes barn like fullt som mangelfulle voksenutgaver. Interaksjonell kompetanse er ikke noe barn har, men som utvikles fra barn til voksen. Det vil si at barnet utvikler denne i interaksjon med den voksne. Ut fra slike perspektiver behandles barndom som et stadium i livet som bygger forberedende mekanismer inn i barns atferd slik at det gradvis er utstyrt med den kompetansen som er nødvendig for å delta i voksnes sosiale verdener. Den uunngåelige konsekvens er at barn betraktes som mangelfulle voksenutgaver som nok er sosiale i sitt fremtids potensial, men ikke i deres nåværende eksistens. Poenget er at sosialisering er en voksen sosial konstruksjon som baserer seg på de uuttalte antakelsene om at voksne er kompetente og kunnskapsrike aktører i den sosiale verden, mens barn er ufullkomne, inkompetente og mangler kunnskap. Vi lærer ikke om barns perspektiver, men om voksnes forestillinger om barn og barndom (Sagberg & Steisholt, 2003).

Begrepene "utviklingsstadier" og "sosialisering" summerer opp vår tids ideologi om hva et barn er. Men begrepene om barn er verken entydige eller stillestående gjennom tid. De to nøkkelbegrepene

gir assosiasjoner som står i veien for nye perspektiv for barn (Sandbæk 2002). Sommer hevder at barndomspsykologien kan sees på som en brobygger mellom utviklingspsykologien og den nye barndomssosiologien.

5.2.3 Barn som minoritetsgruppe

Med marginalisering mener en ofte grupper som beveger seg i en gråsoner mellom sosial integrasjon og samfunnsmessig utstøtning. Å være i en marginalisert posisjon handler om å definere seg eller oftest å bli definert i en utkantposisjon i forhold til mer betydningsfulle deltakere i samfunnet. Dette gjelder særlig grupper som av ulike årsaker ikke er ansett som direkte samfunnsproduktive (Eide & Winger, 2007). I vårt vestlige samfunn gjelder dette blant annet innvandrere, etniske minoriteter, enslige mødre og sosialhjelpsmottakere. Men også barn kan klassifiseres som marginaliserte, i følge Qvortrup (1994). Qvortrup fremhever at barn er marginaliserte i relasjonen barn voksen. Barn og unges aktiviteter har ikke økonomisk verdi, voksne blir dermed sett på som viktigere aktører i samfunnet. Når et "barneperspektiv", "kvinneperspektiv", "etnisk perspektiv" etc. trenger seg på, skyldes det ofte at perspektivet har vært undertrykt som minoritetsgruppe (Qvortrup, 1994).

Blant minoritetsgruppene er barn i en særegen situasjon. Flere og flere minoritetsgrupper har via organisering latt deres stemme høres og definert deres perspektiv selv. Barna har imidlertid ingen stemme, de er minoritetsgruppen som andre må tale for. Å være barnslig og umoden er et skjellsord, en mangel som av og til også brukes til å karakterisere andre minoritetsgrupper negativt.

Barndommen er en overgang som anses som noe som skal overstås. Barndom har ikke annen verdi enn at barnet en dag skal bli voksent. "Det voksne" er målestokken for forstandig og moden kompetanse. Barn er ikke blitt fullverdige samfunnsborgere, og deres perspektiv defineres av voksne, som også definerer hvilke områder et barneperspektiv er relevant (Egelund, 1999). De voksne har alltid hatt enerett til å fortelle hva barn og barndom består av. De har bestemt kriteriene barn sammenlignes og vurderes ut fra. De har bestemt de atferdsformene som er hensiktsmessige eller høvelige for barn på ulike alderstrinn. Selv når voksne ønsker å tale ut fra barns egne interesser, har de normative bestemmelser om hva det betyr å være barnslig (Sagberg & Steisholt, 2003).

Ontologiske forskjeller kan bidra til en forståelse om at barn og voksne er forskjellige vesener.

Eksempelvis kan man mene at man kan si mye om et barn ut i fra alder, men denne viten reduseres betraktelig dersom det er snakk om en voksen person i en bestemt alder. Marginalisering av barn kan knyttes til fysiske stadier, der barn ikke har adgang. Dette fordi man kan tenke at omgivelsene kan innebære fare for barna, og at det dermed kan være risiko for at barns psykiske helse og utvikling. Qvortrup (1994) argumenterer videre at barn er marginaliserte i forhold til voksne i den forstand at det ikke er vanlig å ta med barn i statistikker, noe som viser at barn ikke blir sett på som relevante

eller viktige nok. Også i lovverk er barn marginaliserte ved at de er betraktet som umyndige på linje med umyndiggjorte voksne som er senile, psykisk psyke etc..

Ofte framheves det at årsaken til marginaliseringen av barn er at barn har behov for beskyttelse. Man kan ikke betvile at dette argumentet ofte er sterkt relevant, men samtidig innebærer det en risiko for overdrivelse i den grad at det får motsatt virkning. Framfor å beskytte barnet brukes dette argumentet til å beskytte voksenverdenen. Man kan si at marginalisering av barn kan være beskyttende, men på samme tid kan marginalisering knyttes til paternalisme. Voksne vet best! Paternalisme er en type makt som utøves menneskekjærlig med gode intensjoner. Paternalistiske argumenter opprettholder derfor marginaliseringen av de som er marginalisert av paternalistiske grunner, ved at de som marginaliserer også har ansvaret og makten.

Den klassiske definisjonen av en minoritetsgruppe er at den er definert av den underordnede relasjonen til en dominerende gruppe, her voksne. Minoritetsstatusen tilsier ekskludering fra full deltakelse i samfunnet (Qvortrup, 1994). Barns avhengighet av voksne er en del av virkeligheten som definerer barndom. Gjennom å tilskrive barn minoritetsgruppestatus utfordrer man mer enn å bekrefte det eksisterende maktforholdet mellom barn og voksne. Begrepet "minoritet" formidler maktesløshet eller forfølgelse. En slik tilgang til barneforskningen er en anklage mot en sosial struktur med tilhørende dominerende ideologi som berøver noen mennesker frihet for å gi den til andre (James, Jenks, & Prout, 1999).

5.2.4 Barn som prosjekt

Foreldre og lærere samarbeider om å skape gode (og lykkelige) barn. En kan si at dette er et deres felles prosjekt, selv om skolen har en tilbøyelighet til å dominere når prosjektene ikke er forenelige (Ericsson & Larsen, 1999). Voksne kan ha klare sosialiseringsmål for barna. For eksempel med tanke på hvilket yrke de ønsker barnet skal få i framtiden, eller en opptatthet av å videreføre regler for dannet framferd. Samtidig ønsker både foreldrene og lærerne at barna skal læres opp til å bli selvstendige og ta egne beslutninger. I dag sees barnet på som et individ med retten til å skape sitt eget liv, og samtidig et prosjekt som de voksne investerer tid, penger, håp, drømmer og identitet i. Ericsson og Larsen (1999) hevder at dette kan innebære en dobbelthet. Å oppfatte barnet som et prosjekt innebærer at barn vokser seg inn i voksenlivet som en prosess som krever aktivt og bevisst arbeid fra de voksnes side. Resultatet avhenger av både mengden og kvaliteten på det arbeidet som nedlegges. Denne tvetydigheten er en gjenspeiling både av motstridende perspektiver og motstridende sosiale realiteter. Økende autonomi og økende regulering av barnet er to parallelle tendenser i samfunnet. Kombinasjonen av forlenget avhengighet og tidlig modning er den moderne

barndoms paradoks. Både foreldre og samfunn ønsker å gi barna autonomi, men samtidig kontrollere og beskytte dem (Ericsson & Larsen, 1999).

5.3 Barn som handlende subjekter

5.3.1 Et barneaktørperspektiv

Den nye barndomssosiologien framhever barn som handlende subjekt. Det er skjedd en synliggjøring av barnet som en aktiv og skapende deltaker, både i sin utviklingsprosess og i samfunnet rundt seg. James, Jenks og Prout (1999) mener barn er å betrakte som handlende subjekter som konstruerer sin sosiale virkelighet og som er i stand til å ta initiativ og handle. Barnet sosialiseres ved aktivt å ta del i kulturen det lever i. Barn blir forstått som personer som har kompetanse og som er i stand til å forstå og reflektere over sin situasjon. I dette perspektivet forstås barndommen som en sosial konstruksjon. Den kan ikke avleses av de biologiske forskjellene mellom barn og voksne, eks. fysisk størrelse eller seksuell modenhet.

Det har vært en økende oppmerksomhet mot barneperspektivet. Begrepet barneperspektiv er derimot mangetydig. De voksnes perspektiver på barn har en spennvidde fra en voksen definisjon av hva barnets beste er, til barns rettigheter, til en advokatur for barns egne formuleringer av deres perspektiv (Egelund 1999). Det er derfor nødvendig å være klar over distinksjonen mellom barneperspektiv og barnets perspektiv. Her ligger forskjellen i hvem som formulerer perspektivet (Juil 2004). Man kan anvende barneperspektivet på ulike nivåer. Haugen (2001) sier at det å anvende et barneperspektiv betyr å studere barn og barns virkelighet på barnas premisser, lytte til barn og prøve å se verden slik den ser ut for dem. Men barneperspektivet innebærer også noe mer enn å favne barns perspektiver på sine liv. Det betyr også å arbeide for barnets beste og forbedre barns vilkår. Å legge et slikt barneperspektiv til grunn behøver ikke å innebære at barna selv er blitt hørt i intervjuer, skriftlige kilder eller på annen måte. Det handler ikke bare om å løfte fram barn som informanter, men også å knytte barn og barndom til samfunnsmessige forhold. Strandbu (2007) beskriver barneperspektivet fra et individuelt og et strukturelt nivå. Dette ut fra en forståelse av at tilnærmingen til barneperspektivet ligger i forholdet mellom barnets erfaringer og meninger, og den voksne barnet interagerer med når barnet skal innrømmes status som deltaker. Nivåene består av tre komponenter. Den første komponenten beskriver barneperspektiv på samfunns og strukturnivå: den historiske og kulturelle forståelsen av barns posisjon og barns rettigheter slik denne er nedfelt i konvensjoner og samfunnets lover. Den andre komponenten er voksne i barnets kontekst som ser barnet i henhold til det rådende kollektive syn på barn som er beskrevet i den første komponenten i barneperspektivet. Den tredje komponenten er barnets

eget perspektiv. Dette tredelte barneperspektiv inkluderer voksnes forståelse for dette barnet, hva barnet ønsker og hva som er til beste for dette barnet sett fra de voksne, samt hva barnet selv ønsker og mener.

Også brukernes perspektiver har vært i fokus i den senere tid både i Norge og internasjonalt. Aktørperspektivet i forskning har en lang tradisjon innen sosiologien. Begrunnelsen for å trekke inn aktørens eget perspektiv kan uttrykkes så enkelt som at man ikke skal gjette seg til hva andre mennesker mener når man kan spørre dem. Selv om aktørens perspektiv trekkes inn, er det ikke gitt hvilken status deres egen forståelse skal ha (Sandborg, 2002). Mattsson (2006) snakker om et barneaktørperspektiv med utgangspunkt i et barneperspektiv og et aktørperspektiv. Hun mener både barneperspektivet og aktørperspektivet har utgangspunkt i individet og samfunnsborgeres selvbestemmelse og likeverd, men at perspektivene har ulike innfallsvinkler. Mens barneperspektivet innretter seg mot subjektet (barn), utgår aktørperspektivet fra individets selvbestemmelse og handlingsfrihet. Mattsson (2006) argumenterer for at i et aktørperspektiv betraktes barnet som et fritt individ der handlingsfrihet står i fokus, mens subjektet barn er knyttet til barnets eksistens og ikke til dets handlinger. Å betrakte barn som subjekt innebærer blant annet krav på å oppfatte barnet som en aktør. Barnet som aktør grunnes i den oppfatningen at barnet er et subjekt. Uten synet på barnet som et eget individ med egne behov og interesser får aktørrollen et veldig begrenset innhold.

Skauge (2010) skiller mellom et barneperspektiv med og uten barnets perspektiv. Et barneperspektiv som innbefatter barnets perspektiv, vil gi synlige barn i prosessen, der man ikke bare snakker om, men med barnet, og at barnas perspektiv tas med i vurderingsgrunnlaget. Et slikt barneperspektiv forutsetter som barnekonvensjonen sier, at barnet er aktivt med i prosessen. Ikke bare er informert, snakket med, men der tilbakemelding om hva som ble tatt med av barnets meninger, hva som ikke er tatt med og hvorfor, er like naturlig del av prosessen. Han mener at et barneperspektiv uten barnets perspektiv bidrar til å objektivisere barnet.

For å klargjøre det nye perspektiv på barn som aktør og som et helt individ som er og ikke bare skal bli, gjør (James, Jenks, & Prout, 1999) en sammenligning med kvinner: Man kan si at barn historisk er i begynnelsen av en prosess mot individualisering, hvor menn lenge har hatt en etablert posisjon, og kvinner har oppnådd en i slutten av forrige århundre og gjør det i økende grad. På lignende vis er det en bevegelse i retning av selvstendige, det som gjerne kalles autonome, barn. Dette er en del av den moderne prosess hvor menneskets sosiale karakter endrer seg.

5.3.2 En individualisering av barn

Med økende grad av institusjonalisering har barn fått en mer selvstendig posisjon i det "offentlige liv". Mange barn er i barnehage, skole og i skolefritidsordningen uten familie eller andre nære omsorgspersoner store deler av dagen. Det har skjedd en individualiseringsprosess, hvor barn stadig oftere må fungere som selvstendige aktører. Selvstendigjøringen medfører også individuelle rettigheter og mulighet til å bli sett og anerkjent som et individ. Det er blitt hevdet at endringer i barns posisjon fra marginalisering og problematisering til deltaking representerer en ny verdighetsbeskrivelse av barn. Nyorienteringen i forståelse av barn har på mange måter ført til et oppgjør med en gammel forståelseshorisont, slik at barn nå i mye større grad enn før anerkjennes som fullverdige deltakere. Dette er på mange måter en gjennomgripende positiv utvikling, men den skaper også utfordringer. Grunnlaget for samhandling mellom voksne og barn utvikles i stadig større grad gjennom forhandlinger og diskusjoner. Meninger og sannheter skapes mer gjennom interaktiv meningskonstruksjon og subjektiv refleksjon enn gjennom internalisering av allerede fortolkede regler og normer. Barn argumenterer gjerne for sine synspunkter med samme suverenitet som voksne. I en diskursiv praksis kan individer utvikle seg både i samsvar med og i opposisjon til rådende væremåter eller praksis.

Det er mange tegn i tiden på økende lydhørhet og respekt for barn som viser et perspektiv på dem som sosiale og ansvarlige aktører. Større frihet og flere valg medfører individuelt ansvar og stiller større krav til barn. Sosiale prosesser går ofte i flere retninger og kan være på kollisjonskurs med hverandre. En retning i den moderne prosess er at individet i økende grad utsettes for sosial kontroll, statlig regulering og medisinsk kategorisering, samtidig som barns stemmer blir mer og mer hørbar. Det tegner seg som et tydeligere individ med sin egen kompetanse. Samtidig bygges det en stadig tettere innhenting av beskyttelse og overvåkningsstrategier som skal hindre det i å skade seg eller falle utenfor det etablerte. Det er dette presset, og de krav som både direkte og indirekte stilles til barn, som også betinger at deres stemmer må høres. Forholdet mellom voksne og barn kan sies å være i en brytningstid, og det pågår i dag diskusjoner om oppdragelsespraksis og autoritetsforhold både i den allmenne samfunnsdebatten og på den faglige arenaen. Fra en slik synsvinkel blir fokus på barns rettigheter nødvendig, men ikke helt uproblematisk i forholdet mellom barn og voksne (Eide & Winger, 2007). Det er flere forhold som har vært medvirkende til denne utviklingen. Det har vært en økende erkjennelse av at barn ikke alltid er beskyttet i sine egne familier. Foreldre er i stand til å skade og mishandle barna sine. De store endringene i familiemønsteret har ført til at man ikke kan ta som en selvfølge at barn ivaretas innefor en stabil familiesituasjon. Det er også erkjent at familien ikke er alene om å ha ansvaret for barna, men at samfunnet også bør komme inn. Dette synliggjøres gjennom at barn gis selvstendige rettigheter (Sandborg, 2002).

5.3.3 Barns rettigheter

Barn har rett til sin nye posisjon, både i juridisk og i ideologisk forstand. Alle barn i Norge har i henhold til barneloven krav på omsorg og omtanke fra dem som har foreldreansvaret, også de som har foreldre som ikke bor sammen.

At barns rett til deltakelse er sterkere vektlagt og uttalt enn før, forankres gjerne i deres lovmessige rett til deltakelse. Barns rettigheter slås fast i FNs barnekonvensjon i 1989, og ble ratifisert av Norge i 1991. Barnekonvensjonen uttrykker verdenssamfunnets felles syn på barn. Konvensjonen sier at alle barn har rett til liv og helse, skolegang og utvikling, deltakelse og innflytelse samt omsorg og beskyttelse. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som angår barn. Barnekonvensjonen forplikter voksne til å ta barn på alvor. Dette innebærer at vi forholder oss til dem som subjekter, som selvstendige aktører på den sosiale arena (Juil, 2004). Barns rett til deltakelse og innflytelse gjenspeiles i lover og forskrifter som gjelder på primærarenaene barn ferdes i, som blant annet barnehage og skole. Prinsippet om barnets beste er en av hjørnesteinene i barnekonvensjonen. Barnets beste skal komme i fremste rekke ved alle avgjørelser som gjelder barn. Begrepet barnets beste har også en overordnet stilling i norsk lovverk.

Barnets beste er et sentralt bedømmingsgrunnlag ved beslutninger som gjelder barn. Hva som er barnets beste fremgår ikke. Det henvises til at begrepet er relativt og innebærer ulike saker for ulike personer, avhengig av hva man oppfatter som barns behov. Hva som er barnets beste forandrer seg dermed over tid og i takt med verden og ny kunnskap i samfunnet (Mattsson, 2006). Barn får i dag muligheter til å si sin mening, men de får sjelden formidle sin stemme i det offentlige rom, selv i konkrete situasjoner som angår dem direkte. Hvor og i hvilke sammenhenger barn kan få uttale seg bestemmes av voksne stort sett. Barns muligheter til å uttrykke alternative barndomskonstruksjoner er derfor sterkt begrenset. I det store og det hele utelukkes barn fra retten til å bestemme selv; de må stole på at voksne kan representere deres interesser og argumentere ut fra deres eget beste. Selv argumenter for barns rettigheter har stort sett blitt presentert av voksne (Sagberg & Steisholt, 2003). I følge Sandberg (2008) er barns rett til å høres helt sentral i anerkjennelsen av barn som "selvstendige aktører" og betegnelsen "bli hørt" viser at noen har ansvaret for å sørge for dette, og videre at de skal lytte til det barna sier.

5.3.4 Barns rett til å bli hørt versus barns rett til beskyttelse

Oppfatningen av at barn har rett til informasjon og rett til å bli hørt er etter hvert blitt lovfestet og allment akseptert. Praktiseringen av reglene har derimot flere sider. En for ensidig framheving av barns rettigheter beskriver rettighetstankegangen som knyttet til forestillingen om uavhengige selvstendige individer. Forkjempere for barns rettigheter ønsker å befri barn fra voksnes undertrykking og fremme et syn på barn som selvbestemmende og uavhengige mennesker. Denne

måten å konstruere barn på kan underkommunisere at barn i tillegg til å ha rett til å bli betraktet som selvstendige individer har rett til tilhørighet, til å være avhengige og til å motta omsorg. I tillegg kan en for ensidig vektlegging av rettigheter knyttet til individer bidra til å skille barn fra sine familier. Dette ved at hvert familiemedlem får sine rettigheter som stilles opp imot hverandre. I den europeiske menneskerettekonvensjonen fremgår det en rett til et familieliv. Avbrytelsen av kontakt mellom foreldre og barn regnes som et inngrep. Et inngrep kan likevel legitimeres dersom den nasjonale rett finner hjemmel for det. Slik må man foreta en avveining av på den ene siden foreldrenes rett til familieliv med barnet, og på den andre siden barnets rett til å bli beskyttet mot overgrep med mer. Barnekonvensjonen gir barn et særlig menneskerettsvern, og inneholder både bestemmelser om alminnelige menneskerettigheter og særlige rettigheter for barn. Barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep går foran andre rettigheter i konvensjonen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

Det er likevel ikke nødvendigvis mellom foreldre og barns rettigheter hoveddilemmaet ligger, men mellom barns rett til å bli beskyttet og barns rett til å bli hørt. I den vestlige verden er det en utbredt oppfatning at barndommen skal være en lykkelig og beskyttet fase i menneskenes liv. Dette har blitt eksponert til resten av verden gjennom rettighetstankegangen. I dette perspektivet sees voksensamfunnet som noe som underminerer barns uskyld. Barn har derfor rett til å atskilles og beskyttes fra den tøffe virkeligheten. Barn som virkelig er elsket hører til i den hjemlige ikke-produktive verden. Det at det har vokst fram en aksept av barn som aktører, skaper nye dilemmaer om blant annet praktiseringen av barns rettigheter og avveiningene mellom beskyttelse og deltakelse (Sandbæk, 2002). Barn må beskyttes mot å ta beslutninger eller føle press om å uttrykke meninger i vonde eller kontroversielle forhold. Forståelse av at for mye ansvar og involvering kan være skadelig skaper spenning mellom deltakelse og beskyttelse.

5.4 Forståelse av barn og profesjonell praksis

I møtet med barn er vår væremåte den uttrykkende og formildende instans. Menneskesyn, holdninger og virkelighetsforståelser formidles gjennom det vi gjør og hvordan vi gjør det. Dette gjør den profesjonelle væremåten essensiell i møtet med barn. Den profesjonelles barneperspektiv har betydning for den profesjonelle praksis. Hvordan skal verden omkring oss og barns behov defineres? Er det for eksempel tradisjonelle utviklingspsykologiske regimer som skal prege vår forståelse, eller bør vi innta et mer fenomenologisk ståsted, hvor barnet betraktes som uløselig knyttet til den livsverden det beskriver (Juil, 2004).

Ved å betrakte barnet som en uferdig voksen er fagarbeideren tilbøyelig til å møte barnet med en paternalistisk holdning, hvor fagarbeideren vet best hva det trenger basert på utviklingsteoretiske aspekter eller erfaringsbasert kunnskap. Fagarbeideren vil kunne henvende seg til andre involverte voksenpersoner for å få informasjon om barnet. I et slikt perspektiv vil sannheter om barnet og dets virkelighet konstrueres av voksne. Selv om barnets stemme er hørt vil ikke barnets formidlinger tillegges vekt. Barnet objektiviseres.

Når man ser på barnet som en selvstendig aktør, et subjekt, innebærer det at man går til barnet for forståelse for å konstruere virkelighetsbildet. Det er barnets fortellinger som gir grunnlaget for hvordan fagarbeideren vurderer saken videre. Det å oppfatte barnet som en aktør forplikter. Det er slik ikke tilstrekkelig å kun lytte til barnets stemme. Det stiller krav til å invitere barnet til deltakelse og medbestemmelse. Barnekonvensjonen skiller mellom barns rett til informasjon, rett til å bli hørt og at barnets stemme skal tillegges vekt.

Når man ikke går direkte til barnet kan det også henge sammen med at den profesjonelle kan ha ønsket å beskytte barnet mot å bli pålagt for mye ansvar ved å avkreve det en mening i saken, slik det henvises til i loven. Man ønsker å frita barnet fra å ta stilling i et sakskompleks som i stor grad kan være "skyldfordelende". Vern og ivaretagelse av barnet kan komme i konflikt med forventningene om kompetanse og kravet om deltakelse. Juul (2004) mener ikke man verner barnet ved ikke å snakke med det. Når den profesjonelle velger å ikke forholde seg direkte til barna får hun ikke tak i hva det strever med og hvilke kompetanser det har, og det blir vanskelig å vurdere hva som vil være riktig tilnærming til barnet og til familien.

I de senere år er det reist kritikk mot både barnevernet og familievernnet for at de i liten grad har forholdt seg direkte til barnet i saker som angår det. Berit Skauge (2010) har i sin studie sett på hvordan barnets stemme kommer til uttrykk i barnevernets dokumenter. Hun fant at barnets stemme var mindre fremtredende i 2009, sammenlignet med 2000. Skauge fant at det eksisterer et rådende voksenperspektiv på barn, der barneperspektivet ivaretas som de voksnes vurdering av barns behov, og til beste for dette barnet. Ella Kopperud (2007) fant i sin undersøkelse om hvordan barneperspektivet håndteres på familiekontor når foreldre ber om hjelp etter samlivsbrudd og skilsmisse, at det eksisterte to tilsynelatende konkurrerende diskurser. Den ene diskursen konstruerer barn som sårbare mottakere av voksnes handlinger, og innebærer at barn ikke blir invitert til samtaler om samlivsbrudd og familieomforming. Den andre diskursen konstruerer barn som kompetente og legitime deltakere i slike samtaler.

6 Praksisfeltets erfaringer

Den empiriske framstillingen er todelt. Første del omfatter en virkelighetsbeskrivelse fra både barnevernet og familievernet. Her belyses også utfordringer og dilemmaer knyttet til det profesjonelle arbeidet. Den andre delen omhandler hva barnevernet og familievernet vurderer som god praksis i denne type saker.

6.1 Barnevernets befatning med "samværsproblematikk"

Barnevernet⁶ kommer i møte med saker som betegnes som samværsproblematikk på ulike måter. Det kan være ved at noen henvender seg til barnevernet med bekymring for et barn som er utsatt for denne problematikken. Dette kan være foreldre, andre privatpersoner eller ulike offentlige instanser. Samværsproblematikk kommer også til uttrykk i eksisterende barnevernssaker som er tatt inn på grunn av andre forhold.

6.1.1 Foreldre tar kontakt selv

Barnevernet mottar daglig henvendelser fra foreldre som er uenige om foreldresamarbeidet.

"En typisk sak kan jo være at en av foreldrene ringer og melder bekymring i forhold til den andre. Situasjonen blir framstilt svart-hvitt, hvor alt gjerne bunner i en konflikt og bitterhet knyttet til at de har gått fra hverandre. Resultatet er ofte at den ene eller den andre trener samvær eller lar være å sende på samvær, eller bruker ungen i konflikten..." Ansatt i barnevernet

En del foreldre kontakter barnevernet for å få en vurdering på om det er grunnlag for å stoppe samvær ut fra at de er bekymret for hva barnet blir utsatt for på når de er på samvær hos den andre forelderen. Foreldre kan framstå som dypt fortvilet over situasjonen de befinner seg i og at de blir sendt fra instans til instans uten å oppleve å få noe hjelp. Foreldre kan ta kontakt i etterkant av en rettssak der for eksempel far har fått samvær uten tilsyn hvor mor har mistanke om vold eller andre former for overgrep.

Barnevernet har plikt til å bistå med råd og veiledning til foreldre som tar kontakt. Foreldre som henvender seg kan få råd om hvordan de skal bevege seg videre i det offentlige landskapet. Det vil si kontakte familievernkontoret og /eller få juridiske råd hos en advokat. Barnevernet kan også gi andre type generelle råd når foreldre ringer. Flere informanter problematiserte dette ut fra at de kun snakker med den ene parten og at det har vist seg at rådene som er blitt gitt på et generelt grunnlag, har blitt brukt spesifikt og vridd til den enes fordel, for så å bli tatt med som et nytt moment inn i

---

⁶ I denne empiriske delen fremgår det ofte at "barnevernet mener..", "familievernet sier.." etc.. Det henvises da til informantene i studien og ikke tjenestene som helhet.

konflikten. Det å gi råd etter kun å ha hørt den ene parten kan gjøre at barnevernet kan havne i en kryssild slik at konflikten tilspisses.

6.1.2 Et spørsmål om sjikane eller ønske om å posisjonere seg

Informantene fra barnevernet beskriver at det kan være svært vanskelig å skille ut hva som er realiteten fordi historiene som fortelles er så motsetningsfulle. Den ene forelderen beskylder den andre for omsorgssvikt og beskyldningene kan ofte være av alvorlig karakter. For eksempel at barnet blir seksuelt misbrukt eller utsatt for vold hos den andre. Noen ganger ser barnevernet at meldingen er åpenbart sjikanøs, der den ene forsøker og "dytte" barnevernet på den andre. For barnevernet fortøner det seg ofte som uklart om meldingen er reel eller om det er et forsøk på å ramme den andre. Barnevernet får en versjon fra den forelderen som tar kontakt, og dersom det opprettes undersøkelse skjer det ikke sjelden at den andre forelderen gir en helt annen versjon.

"I en sak hadde mor tatt med seg barna på krisesenteret og fortalt at far til barna hadde mishandlet henne og barna over flere år. Saken ble tatt inn til undersøkelse hos barnevernet fordi mor fortsatte å sende barna på samvær samtidig som hun formidlet at far utsatte dem for vold. Mor stilte seg uforstående til at barnevernets undersøkelse var rettet mot henne. I undersøkelsen kom det fram at barna viste en trygg tilknytning til far. De framstod som forvirret fordi mor hadde sagt at far var slem. De formidlet til barnevernet at de aldri hadde sett far være slem." Ansatt i barnevernet

Noen ganger får barnevernet et inntrykk av at foreldre ønsker å posisjonere seg i en kommende barnefordelingssak. De ønsker å styrke sin sak. Noen foreldre prøver å stoppe samvær med mål om å stå sterkere inn i en eventuell rettssak. De kan ta kontakt med ønske om å få barnevernet med på lag og bestrebe å få barnevernet til å bekrefte at det den andre gjør ikke er bra. Barnevernet etterstreber å ta høyde for at de bare får den ene forelderens sin versjon, men noen av meldingene er likevel så alvorlige at de blir tatt inn til undersøkelse.

6.1.3 Bekymringsmelding fra andre

Barnevernet mottar bekymringsmeldinger fra privatpersoner og offentlige instanser når det gjelder barn som har foreldre som ikke bor sammen og som er i vedvarende konflikt. Terskelen for å gå inn i disse sakene kan være lavere enn når det kommer fra foreldrene selv. Privatpersoner kan være naboer, slekt eller noen i vennenettverket med kjennskap til familieforholdene. Offentlige instanser som melder kan være barnehage eller skole, som enten kan oppleve å bli dratt inn i konflikten eller som ser at barn blir symptombærere. Pp-tjenesten og barne- og ungdomspsykiatrien kan melde ut fra at de har sett at det kan være forhold ved omsorgssituasjonen som forårsaker symptomene barnet i utgangspunktet var henvist for. Politiet kan melde ut fra at de kan ha kjennskap til familievold osv. Barnevernet kan også motta bekymringsmeldinger fra Barnevernvakta, som kort sagt

er barnevernets akuttberedskap, et barneverntiltak som kan være tilgjengelig på kveld og helg. Barnevernvakta får hyppige henvendelser fra foreldre i forbindelse med at den ene holder tilbake fra samvær eller ikke kommer hjem med barna som avtalt. Barnevernet kan også motta bekymringsmelding fra Familievernkontoret eller domstolene, selv om dette oppfattes til å skje i varierende og redusert grad.

6.1.4 Eksisterende saker som er tatt inn på annet grunnlag

Det er et relativt høyt antall eksisterende saker i barnevernet, der man i utgangspunktet er inne og jobber av andre grunner som også har denne problematikken. Foreldrekonflikt foreligger ikke bare hos foreldre som har hatt et samlivsbrudd. Barnevernet treffer også en god del foreldre i konflikt som aldri har bodd sammen.

Inngangen til barnevernet kan være bekymringsmelding knyttet til foreldres manglende omsorgsevne eller atferdsproblematikk til ungdom. Når barnevernet ser nærmere på saken kan det komme fram informasjon om at det også foreligger foreldrekonflikt, eller at det er forhold ved den ene forelderen som gjør at barnevernet vurderer at det er behov for å endre fast bosted eller samværsavtale ut fra at barnet blir skadelidende i den eksisterende ordningen. Barnevernet anmoder da den forelderen som er utredet til å ha adekvat omsorgskompetanse om å sørge for å beskytte barna gjennom å endre eksisterende avtale etter barneloven. Et eksempel kan være at det avdekkes rusmisbruk, mishandling, seksuelle overgrep eller andre alvorlige mangler i foreldrefunksjonen hos den ene forelderen. Foreldre kan i slike saker bli henvist til å kontakte familievernnet eller advokat for å ta de privatrettslige grep som barnevernet vurderer som nødvendig for å beskytte barnet.

6.1.5 Når er det en sak for barnevernet?

Det er relativt bred enighet om at barnevernet ikke skal jobbe med normalreaksjonene etter et samlivsbrudd. Samlivsbruddet blir betegnet som en livskrise og konflikter mellom foreldrene en periode anses som normalt. Barnevernet skal jobbe i de familiene der krisen er vedvarende.

”Det skal ikke bli en barnevernsak bare fordi du har skilt deg. Du skal kunne få hjelp på annet nivå og komme deg gjennom det på en god måte. Barnevernet skal ta de sakene der det blir så alvorlig at det blir omsorgssvikt utav det. De foreldrene som er i konflikt i år etter år etter år etter år...” Ansatt i barnevernet

Av materialet framkommer det også at det ligger en forventning hos barnevernet at familievernnet uten barnevernets innblanding skal håndtere disse sakene til et visst nivå. Hva som er innslagspunktet for når sakene har nådd denne alvorlighetsgraden fremstår som mer usikkert. Flere av informantene i barnevernet sier at de finner det vanskelig å vurdere når saken er av en slik karakter at barnevernet bør se på den.

Inntrykket til barnevernet er at i de fleste undersøkelsessakene der foreldrekonflikt er hovedtema, så fremstår konflikten som fastlåst. Imidlertid kan det at det blir en barnevernssak på grunn av foreldrekonflikten bli en vekker for noen foreldre. Foreldrene kan da framstå som litt flaue over at det har gått så langt. Barnevernet har erfaring med at disse som regel klarer å ta seg sammen og flytte fokus over på barnet. Barnevernet mener disse foreldrene kunne fått hjelp på et lavere nivå. Imidlertid ser barnevernet at størstedelen av foreldrene som kommer i barnevernets søkelys med bakgrunn i denne problematikken, ikke uten videre klarer å endre situasjonen til det bedre for barna selv, men er i behov for hjelpetiltak og kontroll. Barnevernet definerer et slikt utgangspunkt som en sak for barnevernet. Ofte blir denne type saker komplekse fordi at bakgrunnen for at konflikten opprettholdes gjerne handler om foreldrenes egne forutsetninger. Foreldrene har liten evne til å løse konflikter, se sin egen rolle i konflikten eller til å legge til rette for og holde fokus på barnet.

".. mange av disse foreldrene har diagnoser, og da blir frivilligheten og samarbeidet på andre vilkår.. for de som er innstilt på å finne en løsning, de finner en løsning. De som ikke ønsker noen løsning, de sørger for at det er en konflikt, og det er der den alvorlige bekymringen ligger" Ansatt i barnevernet

Det opplyses at det ikke alltid lykkes barnevernet i å motivere foreldrene til å ta i mot hjelp, eller at de ikke klarer å nyttiggjøre seg den hjelpen som blir tilbudt. Det kan også være at foreldrene ikke i det hele tatt ønsker å samarbeide med barnevernet om en utredning eller hjelpetiltak. Konflikten vedvarer til tross for barnevernets intervensjon. Barnevernet vurderer da at situasjonen for barnet er alvorlig.

6.1.6 Samværsproblematikkens status som problemområde

Det flere av informantene fra barnevernet formidler at de umiddelbart assosierer med temaet "barnevern og samværsproblematikk", er at dette er et tema barnevernet ikke uten videre skal jobbe med. Det henvises til at dette er spørsmål knyttet til barneloven og at det er familievernets sitt område. Flere forteller om erfaringer der barnevernet har fått påpekning fra Fylkesmannen for å ha lagt seg for mye borti samværsaker og at det er lagt vekt på at konflikten mellom foreldrene gjerne eskalerer med barnevernets innblanding.

I mitt materiale er det også gjennomgående at saker sjelden blir tatt inn med bakgrunn i foreldrekonflikt alene, eller at samværsproblematikk er hovedtema. Det fremheves at dersom det er annen problematikk i bunn, blir det en tydeligere barnevernssak.

Barnevernet kategoriserer sakene som det jobbes med etter hovedtema både til statistiske formål og i dagligtale. Kategori kan være rus, psykisk eller fysisk mishandling, vannskjøtsel, atferdsproblemer etc.. I følge informantene eksisterer det ingen egen kategori for "samværsproblematikk" eller andre

betegnelser som viser til at det omhandler barnelovssaker i fagprogrammene. Omfanget av foreldre som tar kontakt med barnevernet ser også ut til å være stort og voksende. Det oppgis at det ikke føres statistikker på dette arbeidet, selv om det oppleves å være svært ressurskrevende.

”Det er nesten et skyggearkiv det her når det gjelder barneloven, det føres ikke i noe fagprogram og vises ikke noe sted. Da blir det ofte haket av for enten ”forholdene i hjemmet” eller ”annet..” Ansatt i barnevernet

Flere av informantene forklarte dette ved at foreldrekonflikter relatert til barnefordeling og samvær ikke tradisjonelt er regnet som barnevernarbeid. Noen mente at årsaken til at samværsproblematikk vurderes til å ha lavere status som problemområde er fordi det er så vanlig, selv om det eksisterer kunnskap om hva konflikt gjør med barn. Det oppleves at konflikten lett blir bagatellisert og at det ligger en forventning om at det skal gå seg til.

”..vi er ikke drillet til å se barnevernproblematikken i det..og v har ikke kapasitet til å jobbe med det, det er jo så ufattelig mye av det. ...i” Ansatt i barnevernet

Det å ikke ha en egen kategori for samværsproblematikk ble sett på som problematisk med hensyn til at det ikke blir tydelig for barnevernet at dette er et tema å jobbe med og i forhold til ressursfordeling. Barnevernet viser til knapphet på ressurser og at man må gjøre prioriteringer blant mange alvorlige bekymringsmeldinger. Omfanget av henvendelser i denne type saker gjør også at terskelen kan bli høy. Det er imidlertid også viktig å merke seg at terskelen i sakene generelt i barnevernet anses som høy. Barnevernet opplever allerede å være under høyt press og ser at en lavere terskel på disse sakene ikke er gjennomførbar med de ressursene som er til rådighet.

Det formidles at inntrykket likevel er at terskelen for å ta inn disse sakene er blitt lavere den siste tiden. Dette relateres til at fokuset i større grad er blitt skjøvet bort fra foreldrene og over til barnet, samtidig som økt kjennskap til at det nå ligger føringer om at barnevernet skal jobbe med samværsproblematikk. Det beskrives for øvrig en følelse av maktesløshet relatert til disse føringene. Barnevernet opplever ikke å ha tilstrekkelige virkemidler for å håndtere denne type saker. Det ble påpekt at det er behov for endringer på systemnivå for at barnevernet skal ha mulighet til å lykkes i disse sakene, både med tanke på omfang og allerede knapphet på ressurser i barnevernet samt lovverk.

6.1.7 Å henlegge sak med bekymring

Barnevernet kan gi råd og veiledning til foreldre i saker der det er samværsproblematikk. I de fleste tilfeller oppleves det at minst en av foreldrene forholder seg til de råd de får av barnevernstjenesten. Når barnevernet ikke kommer noen vei med foreldrene og konflikten vedvarer kan det være en

mulighet å iverksette kompenserende tiltak for barnet. Man kan vurdere den helhetlige situasjonen til barnet, og ser på konflikten som en risikofaktor og sørger for tilstrekkelige beskyttende faktor som gjør at barnet kan komme greit ut av det. I hvilken grad barnevernet kan tenke kompenserende tiltak avhenger av alder på barnet, og er mer aktuelt og akseptert tenkemåte det eldre barnet er. For de største ungdommene kan barnevernet avhjelpe situasjonen med å iverksette hjelpetiltak i form av hybel med oppfølging, slik at ungdommen på den måten skjermes fra konflikten. Barnevernet beskriver kompensering som en slags siste utvei, og betraktes synonymt med at barnet får signaler om at det må lære seg å leve med den skadelige situasjonen.

"... det nytter ikke, foreldrene klarer ikke å samarbeide om den minste ting... da må vi se på om vi kan foreta andre grep for å gi barna støtte... for barna kan også få støtte på andre vis enn at man prøver å løse opp i konflikten. Selv om vi også har hatt foreldre som har sabotert hjelpetiltak for barnet, og da er man like langt.." Ansatt i barnevernet

Dersom foreldrene ikke tar grep og omsorgssituasjonen vurderes som skadelig for barnet, kan barnevernet gripe inn og fremme sak for Fylkesnemda om å plassere barnet i fosterhjem. Ingen av informantene hadde erfaring med å fremme sak i Fylkesnemda dersom saken i hovedsak gjaldt konflikten mellom foreldrene. Ut fra at terskelen for å fremme omsorgssak anses som høy og ressurskrevende, opplever barnevernet å måtte henlegge saker med bekymring der hjelpetiltak ikke nytter eller at foreldrene ikke ønsker innblanding fra barnevernet. Å henlegge en sak med bekymring betyr at terskelen blir lavere for å vurdere tvangstiltak dersom barnevernet mottar en ny bekymringsmelding.

6.1.8 Når domstolen vurderer annerledes enn barnevernet

Flere av informantene i barnevernet vurderte de juridiske rammene som ikke gode nok. Barnevernet opplever å ha liten innflytelse på saker som behandles i domstolene. Barnevernet kan ha en klar oppfatning av hva som ville være best for barnet, men har ingen myndighet til å ta beslutninger i barnelovssakene. Omsorgssituasjoner der dette kommer spesielt til uttrykk er når barnevernet vurderer at en av foreldrene er adekvat, mens den andre er konflikt drivende eller har andre forhold ved seg som barnet må skjermes for. Med en adekvat forelder menes en som klarer å ha fokus på barnet og som viser fleksibilitet og interesse for å løse konflikten.

Barnevernet råder den adekvate forelder til å ta privatrettslige grep i domstolen for eksempelvis å få endret en samværsavtale som barnevernet har vurdert som skadelig for barnet. Når saken behandles i retten kan barnevernet bli innkalt som vitne dersom barnevernet også har kjennskap til familien. Da er det foreldrene som opplyser retten om dette. Oppnevnte sakkyndig fra retten kan også be barnevernet om informasjon i saken. Barnevernet blir ofte bedt om å uttale seg om hva som

er bakgrunn for kontakt med familien, hva som har vært prøvd av hjelpetiltak og hva ungene formidler om sin egen situasjon. Barnevernet opplever å ha en birolle i barnelovsakene der det er tingretten som utformer mandatet til sakkyndig. Barnevernet viser til flere erfaringer der barnevernets vurderinger ikke har blitt tillagt vekt. Dette beskrives som en vesentlig forskjell fra rollen som part i sak når barnevernsaker behandles i Fylkesnemda.

"..vi blir intervjuet i forbindelse med saken som regel, men vi bekker jo ikke lasset.." Ansatt i barnevernet

Det framkom at barnevernet kan oppleve å miste kontroll over saken når den kommer til retten og at man ofte ser at retten vurderer saken annerledes enn barnevernet. Barnevernet får heller ikke uten videre tilgang til opplysningene som er fremkommet i retten. Praxis er å be foreldre fremlegge kjennelsen. Barnevernet viser til flere saker der de sitter på informasjon som rettsystemet ikke tillegger vekt. Eksempelvis om seksuelle overgrep, ikke i form av fysiske bevis, men informasjon som kan være fremkommet i samtale med barnet. Barnevernet opplever at tingretten likevel kan gi ubeskyttet samvær til tross for dette.

"Vi blir litt kneblet av tingretten enkelte ganger.. Vi ba mor om å gå til tingretten for å for å stoppe samvær hos en voldelig samværs pappa. Far ender opp med å få ukentlige samvæ uten noen form for beskyttelser. Ungene ble slått og det var masse... så jeg følte rett og slett at vi ikke ble hørt." Ansatt i barnevernet

".. faren er tidligere er dømt for seksuelle overgrep. Mor har gjort alt hun kan gjøre slik at far ikke skal ha ubeskyttet samvær. Tingretten ga likevel far samvær uten noen form for tilsyn med begrunnelse av at det barnet som det ble begått overgrep mot var mye eldre enn dette barnet. Faren stakk også av med ungen i fjor sommer.." Ansatt i barnevernet

Barnevernet opplever disse situasjonene som svært vanskelige. Barnevernet blir ikke hørt i retten og står igjen uten å ha mulighet til å beskytte barnet.

Det er også erfaringer med at foreldrene kan ende opp med forlik 50/50 etter rettsmøter, selv om konflikten mellom foreldrene er høy og vedvarende og anses av barnevernet som skadelig for barnet.

"Jeg opplever noen ganger at de foreldrene som samarbeider dårligst har 50/50 løsning. Det er akkurat som de på en måte har et kompromiss med barn som skal bo en uke hos mor og en uke til far.." Ansatt i barnevernet

Barnevernet blir vitne til at det gjøres avtaler eller ilegges kjennelser som barnevernet vurderer som skadelig for barnet og har følgelig ikke anledning til å overprøve dette. Barnevernet må anmode

foreldre om å anke saken eller vurdere å fremme sak om omsorgsovertakelse. Det å anke saken viser seg ofte å være et vanskelig ut fra økonomiske begrensninger, og det er ikke sjelden at den forelderen som anses som konfliktdrivende har fri rettshjelp og slik sett kan kjøre sak på sak.

"... det er gråtende foreldre som sier at de ikke har råd til en ny runde i retten og da er det bordet som fanger. Foreldre vet at barnet ikke profitterer på omsorgssituasjonen, men har av økonomiske årsaker ikke mulighet til å gå inn å endre på det her..." Ansatt i barnevernet

Det kan gjentakende vise seg at den adekvate forelderen ikke lykkes i å beskytte barnet fra den andre forelderen. Dette kan være på grunn av at forelderen ikke har fått medhold i barnefordelingssaken og manglende økonomisk mulighet til ankebehandling. Det kan også være at den andre forelderen ikke respekterer og aksepterer rettens bestemmelser slik at barna fortsetter å befinne seg i en skadelig omsorgssituasjon med vedvarende konflikt. Presset på den adekvate forelderen kan bli så massivt at barnevernet har sett at foreldre går med på 50/50-løsninger bare for å få fred.

"..den ene parten føler seg maktesløs opp mot den andre, som kan ha vansker som gjør at det ikke hjelper hva den andre gjør fordi at denne stadig vekk lager til bråk og konflikter og gjerne bruker barna som middel." Ansatt i barnevernet

Foreldre må forholde seg til rettlige kjennelser. For eksempel betyr det at en mor må sende barn på samvær til far, selv om det er risiko for at barnet kan bli utsatt for seksuelle overgrep, vold eller andre former for overgrep under samværet. Alternativet er at barnevernet fremmer sak om omsorgsovertakelse for barnet. Det beskrives ikke som noen god løsning å måtte flytte et barn fra en adekvat forelder fordi denne ikke makter å beskytte barnet fra en skadelig samværsordning som blir opprettholdt av retten, eller på grunn av mangel på virkemidler for øvrig for å beskytte barnet. Det fremstår som meningsløst at barnet skal miste en god forelder på grunn av at den andre forelderen stadig skaper eller opprettholder en skadelig situasjon. Det vurderes som en tapssituasjon for barnet å måtte flytte fra en god forelder, selv om dette beskytter fra en skadelig samværsordning. Dette beskriver barnevernet som et juridisk hull, hvor barnet blir skadelidende uansett hvilken løsning man velger.

Barnevernet formidler at det i slike tilfeller også er prøvd å løse saken etter barnevernloven, uten å vinne fram.

"Vi prøvde en akutt plassering fra far til mor, men fikk ikke medhold i Fylkesnemda ut fra at det var for en barnelovssak å regne" Ansatt i barnevernet

Barnevernet viser til eksempler der det er prøvd saker for Fylkesnemda der barnevernet ikke er gitt medhold, eller til der barnevernet har fått påpekning fra Fylkesmannen for å støtte foreldre til å holde tilbake barn fra samvær når retten har vurdert saken annerledes enn barnevernet.

6.1.9 Barnevernet vil ha en spesialisert domstol med barneperspektiv

Barnevernet stiller spørsmålstegn om domstolene innehar et barneperspektiv eller om det legges mer vekt på foreldres rettigheter til å se barna og det biologiske prinsipp. Det er et inntrykk at det dømmes ut fra allmenn kompetanse fremfor spesialkompetanse. Det vises til at dommere håndterer et svært bredt spekter av saker og at det tenkes at barnefordeling er tilbøyelig til å bli vurdert ut fra allmenn synsing ut fra at skilsmisse er så vanlig. Det er også et inntrykk at det dømmes tilfeldig ut fra hvem det er som er dommer.

"..for det jeg tenker at dommere og har jo ulik kompetanse, og de har ulikt syn. Det var jo nettopp et stykke i avisa som sa at får du en litt eldre mann som dommer, så har mor større sjanse til å få omsorgen enn far, enn om du får en yngre dommer.." Ansatt i barnevernet

Man ser at foreldre som er i alvorlig vedvarende konflikt ikke sjelden kommer tilbake etter rettsforberedende møte i domstolen med en avtale om delt bosted 50/50. Det stilles også spørsmål til om domstolen i dag har et bevisst fokus på barnets beste gjennom likevekt mellom foreldrene og ut fra en tankegang om at deling av barnet er konfliktdepende eller om det er mangel på kunnskap om at en slik deling ved konflikt anses som direkte skadelig for barn.

"Føler at domstolen sympatiserer veldig med foreldre.. de har på en måte ikke samme forståelse av barnet sine behov som vi har.." Ansatt i barnevernet

Barnevernet viste til flere eksempler der det ble synlig at tingretten og fylkesnemda vurderer forskjellig. Blant annet hvor en mor hadde fått omsorgen for barnet sitt etter barnelovssak i tingretten. Samværet med far var noe redusert ut fra at det var vurdert at han ikke hadde tilstrekkelig omsorgskompetanse, men tilkjent med overnatting uten tilsyn, 18 samvær i året. Det var barnevernet som hadde anmodet henne om å ta grep etter barneloven etter en utredning av barnas omsorgssituasjon hjemme hos far, og barnevernet vitnet også i barnelovssaken. Fars andre barn, mors stedatter, ble plassert i fosterhjem hos henne etter lov om barneverntjenester med samme begrunnelse. Fylkesnemda vedtok et begrenset samvær uten overnatting og med tilsyn, fire samvær i året. Tingretten vurderte dermed et betydelig mer omfattende samvær uten beskyttelse for barna enn hva fylkesnemda gjorde. De ulike vurderingene som er gjort er vanskelig for foreldrene og ikke minst for barna å forstå. Det at de parallelle prosessene i rettsystemet etter de ulike lovverkene kan

gi ulike resultat oppleves som krevende på et generelt grunnlag. Ikke bare for familiene som blir utsatt for det, men også ressurskrevende i et samfunnsøkonomisk perspektiv.

Flere barnevernsarbeidere pekte på at barnelovsakene burde håndteres i fylkesnemda eller at det burde vært en egen barnedomstol, slik at man får sikret barneperspektivet. Fylkesnemda oppfattes til å være spesialisert på saker som omfatter barn hvor man oppfatter at barneperspektivet står sterkest.

6.2 Familievernet og "konfliktfamiliene"

6.2.1 Familievernets arbeidsområde

"Vi jobber jo ikke bare med å få skilt folk..." Ansatt i familievernet

Informantene fra familievernet beskriver familievernet som en spesialisttjeneste innen familierapi som tar i mot folk på et lavterskelnivå. Familievernet jobber med mange flere tema enn samværskonflikt. Utgangspunktet for bistand fra familievernet er den bestillingen den som tar kontakt gjør. Flere av disse temaene er de samme temaene barnevernet jobber med. Eksempelvis foreldreveiledning og jobbing med ungdommer med atferdsproblemer. Informantene i familievernet ga en forståelse av at tilbudet i familievernet er av mer forebyggende karakter, mens når sakene er i barnevernet er det mer alvorlig.

Tilbudet er hovedsakelig kontorbasert. Det er et lavterskeltilbud i den forstand at det ikke er behov for noen henvisning, hvem som helst kan ta kontakt. Noen av informantene i familievernet har erfaring med at barnevernet har henvist familier, barn eller ungdommer, slik at utgangspunktet er bestillingen fra barnevernet. Det er flest voksne som tar kontakt, men familievernet mottar også henvendelser fra barn og ungdom. Alle over 15 år kan henvende seg selv uten at foreldrene vet det. Ungdom kan ha blitt rådet til å kontakte familievernet fra skolen ut fra at de har vansker i familien.

Selv om familievernet har et bredt tilbud, oppleves det at meklingsakene og "samarbeid-om-barnsakene" øker betraktelig. Ut fra at mekling er lovpålagt og innehar en frist på tre uker prioriteres disse foran andre saker. Videre formidles det at familievernet er gitt føringer om å prioritere høykonfliktsaker. Høykonfliktsakene anses som ressurskrevende. De tar mye plass og de oppleves som krevende å jobbe med.

6.2.2 Foreldre uten fornuft og "barnemage"

Familievernet kommer i kontakt med "høykonfliktfamiliene" gjennom den obligatoriske meklingen, der de vil endre på eksisterende avtaler eller i saker der foreldre ber om hjelp til foreldresamarbeid.

Det har også hendt at familievernet har kommet i kontakt med disse familiene ved at barn har tatt kontakt. Familievernet forholder seg i første rekke til foreldre. Dersom foreldrene ikke kommer fram til en avtale vedrørende barna kan Familievernet tilby samtale med barnet. Familievernet er avhengig av foreldrenes samtykke for å få lov til å snakke med barna, og opplever ikke sjeldent at foreldre ikke ønsker at barna skal snakkes med. Dette har som oftest en bakgrunn i at foreldrene gir uttrykk for at de vil skåne barna.

Familievernet kan kjennetegne konfliktfamiliene ved at det kan komme fram veldig steile motsetninger mellom foreldrene og det er lite forhandlingsrom. Saken blir lite bevegelig og det er vanskelig å få til en løsning. Noen foreldre har holdt det gående og vært i konflikt lenge, foreldrene klarer ikke helt å samle seg eller gripe tak i ting og ungene fremstår som slitne. Foreldrene kan komme til flere avtaler, men er ikke som de fleste andre mottakelig for fornuft eller evner å se det fra barnets perspektiv. Terapeuten kan appellere til fornuft eller "barnemagen" dersom konflikten eskalerer og opplever dette som svært virkningsfullt for de fleste foreldre. "Barnemagen" beskrives som foreldrenes evne til å klare å fokusere på barnet slik at de roer seg og skjønner at de må inngå kompromisser.

"Dersom gutten deres sitter i stolen der og hører på dere nå, hvordan tror dere det er for han?" Ansatt i familievernet

Når familievernet får frem barnets opplevelser og ønsker, har familievernet erfaringer med at foreldre fra tid til annen ikke anerkjenner og møter dette. Dette oppfatter terapeuten som vanskelig ut fra at det oppleves et svik mot barnet, og relateres til manglende "barnemage".

6.2.3 Om å melde bekymring

"Vi prøver jo.. og vi vet jo veldig godt hvilken plikt vi har" Ansatt i familievernet

Familievernet viste til en tydelig forståelse for at vedvarende konflikt mellom foreldre er skadelig for barn og at de mener barnevernet må iverksette tiltak når familievernet ikke kommer noen vei. Terskelen for å melde bekymring til barnevernet beskrives imidlertid til å være relativ høy. Samtidig varierer terskelen fra terapeut til terapeut. Bekymringen blir gjerne drøftet i fellesskap og det oppleves på et generelt grunnlag at det blir gitt støtte på å melde bekymring. Imidlertid er det opp til hver enkelt terapeut å bringe inn disse tankene til drøfting, hvorav det varierer med terapeutenes perspektiv og tenkemåter. Familievernet kan melde bekymring når foreldrene ikke blir enige og det kommer fram at det har vært konflikt over lang tid. Dette ble omtalt som "Nå er nok nok-prinsippet." Det anslås at 10-15 % av sakene er høykonfliktsaker.

”Foreldrene har ikke klart å få roet ned og kontrollert høye stemmer, og det er mange harde ord og kritikk i ungenes påhør. Det kan komme fram at det har vært voldsbruk som ungene har vært vitne til... eller at vi skjønner at foreldrene bruker vold mot ungene eller har kjørt hardt på verbalt. De fleste meldingene går på varige tøffe konflikter. Vi skjønner at de har holdt på og vært i det lenge, ungene er slitne og foreldrene klarer ikke helt å samle seg eller gripe tak i ting..” Ansatt i familievernnet

Familievernnet kan også melde bekymring når det avtales 50/50-løsning på små barn og babyer. Dette til tross for at foreldrene er enige om avtalen. Det meldes da ut ifra en forståelse om at denne løsningen ikke er til det beste for barnet.

I noen tilfeller ønsker ikke begge foreldrene å fortsette å mekle etter den obligatoriske meklingstimen, selv om de ikke har kommet fram til noen avtale. Familievernnet opplever da et begrenset kjennskap til situasjonen til familien og innehar dermed ikke tilstrekkelig informasjon til å melde bekymring til tross for at barnet i prinsippet står der uten avtale. Her har gjerne en av foreldrene allerede gitt opp samarbeidet med den andre og ønsker å gå rettens vei framfor å jobbe videre for å få til et samarbeid med den andre forelder.

I noen få tilfeller kan terapeuten likevel få fram tilstrekkelig informasjon slik at det gir grunnlag for å melde bekymring til barnevernet. Dette avhenger av i hvilken grad det lykkes i å få fram historikk, hvordan foreldrene reflekterer rundt barna eller reagerer på dårlig atmosfære mellom foreldrene.

”..hvis de slipper det helt løst her på et offentlig kontor så tenker i alle fall jeg fort at da merker jo ungene det..” Ansatt i familievernnet

Familievernnet kan oppleve at foreldrene krangler høylydt under mekling og mener det er bekymringsverdig at de ikke klarer å kontrollere dette på et offentlig kontor. De mener da at sannsynligheten for at foreldre klarer dette med barna til stede er svært liten og at dette er grunnlag for å melde bekymring til barnevernet.

6.2.4 Utfordringer knyttet til det å melde bekymring

Familievernnet jobber for å holde på familiene så lenge som mulig før bekymringsmelding til barnevernet. Unntakene er hvis det kommer fram informasjon som gjør bekymringen akutt. Dette kan for eksempel være informasjon om vold. Tendensen med å holde på familiene lenge kan ses i sammenheng med terskeltenkning. Familievernnet etterstreber også å ha en dialog med familiene om bekymringen. Noen ganger kan foreldre gi uttrykk for lettelse over at det blir meldt bekymring eller at det kan gi motivasjon til å komme igjen. Andre ganger kan dialogen låse seg helt.

Flere av informantene ga uttrykk for at det er flere forhold som kan bidra til at terskelen blir høy. For det første blir terapeutens nøytralitet utfordret. Det formidles at familievernet relativt sjelden tar stilling til samværsavtalen foreldrene blir enige om ut fra at utgangspunktet er at terapeuten skal være nøytral og hjelpe begge partene. På denne måten etableres det en samarbeidsrelasjon til foreldrene. Familievernet håndterer sakene med en positiv vinkel. Dersom man oppdager forhold som ikke er bra for barna kan det være utfordrende å håndtere saken videre dersom opplysningene går i "favør" av en av foreldrene. Når nøytraliteten ikke opprettholdes opplever terapeutene ofte å "miste" minst en av partene og relasjonen som bygd på nøytralitet står i fare for å bli ødelagt.

I høykonfliktsaker kan terapeutene likevel ende opp med å vise tydelighet. Denne kan i noen tilfeller bli understreket med en bekymringsmelding til barnevernet. Parallelt med bekymringsmeldingen til barnevernet prøver familievernet fortsatt å holde på familiene. Det oppleves at det i de fleste tilfeller blir vanskelig.

"..det er jo klart at da kommer vi gjerne i dårlig relasjon til en av partene. I det her er det far som er sint på oss fordi vi melder. Han er ikke enig, men mor synes at det er ok. Men om det da er aktuelt igjen å jobbe med deres relasjon fra vår side.. vi er jo åpen for det, men om de vil det er en annen sak.." Ansatt i familievernet

En annen faktor som er med på å påvirke terskelen er usikkerhet på hva terskelen er. Når blir bekymringen så alvorlig at barnevernet oppretter undersøkelse? Ut fra at hjelperelasjonen står i fare for å bli ødelagt ved en bekymringsmelding, blir det fra familievernet sin side meningsløst dersom meldingen blir henlagt hos barnevernet, eller om barnevernet ikke iverksetter tiltak som endrer situasjonen. Da er allerede familien orientert om at bekymringsmeldingen er sendt. Dette oppleves spesielt vanskelig dersom større barn eller ungdom er informert.

"... er det større unger så informerer vi dem og snakker med dem når vi sender melding. Og da er det noe hvis vi sier til en fjortenåring at det her er vi bekymret for og det her skal vi melde til barnevernet, også gjør ikke barnevernet noe med det.. da blir jo det en trøkk for den fjortenåringen... det ble ikke gjort noe med det likevel.." Ansatt i familievernet

Når saken blir meldt har som oftest bekymringen vedvart en tid og den meldes ut fra at familievernet vurderer at de ikke har flere virkemidler for å løse problemene. Familievernet har inntrykk av at barnevernet ikke vil ha disse sakene og opplever at barnevernet sender dem i retur. Når barnevernet ikke griper fatt i sakene, blir resultatet gjerne at familien blir overlatt til seg selv ut fra at hjelperelasjonen blir brutt. Dette gjør at familievernet opplever å holde for lenge på sakene før de blir meldt. Familievernet gir uttrykk for at det er ønskelig med en tydelighet fra barnevernet i disse

sakene. Familievernet ønsker at barnevernet tydelig skal erkjenne at foreldrekonflikt er skadelig for barn og være handlekraftig.

I en del tilfeller har også familiene fått beskjed fra barnevernet om å henvende seg til familievernkontoret. Dette kan familievernet forstå som at barnevernet ikke ser grunnlag for å ta inn saken og at en bekymringsmelding dermed ville være poengløs. Et annet aspekt som var vesentlig var at familievernet i større grad opplevde det vanskelig å ikke få informasjon fra barnevernet om hvordan saken gikk videre etter at den var tatt inn til undersøkelse.

En terapeut satte søkelyset på at det å melde bidro til å legge fra seg ansvaret og at det slik sett opplevdes som nyttig selv om saken ble henlagt hos barnevernet. Barnevernet hadde vurdert saken. En annen terapeut opplevde at saken ble tatt inn, men at samtaler i familievernet var det eneste tiltaket.

6.2.5 Samarbeid med domstolene

Familievernet i min undersøkelse viser erfaringsmessig til lite eller intet samarbeid med domstolene. En del foreldre gir allerede i den første meklingstimen beskjed om at de ikke ønsker mer mekling ut fra at de mener det ikke er noe poeng og at man finner det umulig å få til et samarbeid med den andre. Ut fra føringer og kjennskap til at sakene i domstolene ikke er konfliktdepende, men tvert om, jobber familievernet med å holde familiene så lenge som mulig før de går rettens vei. Det kommer fram at det nylig er opprettet et samarbeid mellom domstolene og familievernet der siktemålet er å redusere antall barnelovsaker i domstolene. Her er også advokatene representert. Dette samarbeidet ble initiert etter at man har sett at det er en økende andel foreldre som ønsker å gå rettens vei om barnefordelingen, gjerne uten at de har prøvd å løse saken med bistand fra familievernet. I dette samarbeidet ser man nærmere på hva som kan gjøres for eventuelt å heve terskelen for at foreldre går til søksmål mot hverandre. Familievernet opplever at det ligger en forventning fra domstolene om at familievernet skal vise mer tydelighet i mekling, noe familievernet mener ikke er formålstjenelig ut fra at barnet er tjent med en avtale som foreldrene eier, slik at den blir fulgt opp.

Imidlertid ser familievernet ut til å være påvirket av domstolens terskler eller praksis. Det opplyses at det at lages samværsavtaler i familier der det er kjent at det har vært familievold, og at dette gjøres ut fra kjennskap til at domstolens praksis om tilkjenning av ordinære samvær i slike saker.

6.3 Foreldrekonflikt som et epidemisk problem

Flere av informantene i både barnevernet og familievernnet pekte på at omfanget av foreldrekonflikt er blitt større og at intensiteten har tiltatt. Det beskrives som epidemisk og en stor undervurdert samfunnsutfordring. Informantene beskrev også en maktesløshet knyttet til å møte utfordringene innenfor de rammene som eksisterer i dag.

Mange mente at omfanget av denne problematikken har vokst fram som et produkt av individualiseringen og tempoet i samfunnet vi lever i. Flere så på individualiseringen som et motstykke til barneperspektivet, ut fra at foreldre får mer og mer fokus på egne behov og på å realisere seg selv, slik at barnets behov blir sekundært. Det ble vist til at barn blir eksponert for gjentakende samlivsbrudd, flere steforeldre og mange får barn uten at de bor sammen. Det var også rettet bekymring til hvilke modeller for samliv og samlivsbrudd barna sendes ut i verden med og som de tar i bruk når de skal leve sitt eget voksenliv. Både barnevernet og familievernnet satte søkelyset på nødvendigheten av opplysningsplikt til foreldre og befolkningen for øvrig om at vedvarende foreldrekonflikt er skadelig for barn og hva det innebærer for barnet. Dette for å skape holdninger og forebygge at barn lever i en vedvarende dårlig situasjon.

En annen årsak til at omfanget av foreldrekonflikt har økt ble knyttet til risiko for tap av verdighet. I dag hvor likestilling mellom kjønnene og forventning om at begge foreldre skal delta aktivt i kontakt med ungene, risikerer man å tape verdighet dersom man ikke klarer å leve opp til dette.

".. for 20 år siden var det greit for fedre å ha et og annet samvær i helgene, faren kunne kjenne seg vel med det.. men det er liksom ikke godt nok lenger. Samfunnet krever at begge kjønn skal ha mye og god kontakt med ungene og du skjemmes hvis du ikke har det ...altså det er ikke bare penger men æren og verdigheten til folk som det blir forhandlet med..." Ansatt familievernnet

Familievernnet jobber mye med at foreldre skal føler seg vel når de skal finne løsninger hvor den ene forelderens får en større andel av barnet enn den andre. Siktemålet er å redusere konflikt som gjerne oppstår når foreldre fremstår som ufravikelige fra ideen om å dele barna likt mellom seg.

6.4 God praksis

En inngang for å få tak i hva den enkelte profesjonelle vurderte som god praksis var å be om eksempler på saker de følte de hadde lyktes med. "Lyktes for hvem?", var den umiddelbare responsen fra flere av informantene.

6.4.1 Barnet i fokus, informant og rettesnor

Både barnevernet og familievernet gir uttrykk for at de har barnets beste i fokus, og formidler lik forståelse for hvor skadelig foreldrekonflikt er for barn. "Vi i familievernet har like godt barneperspektiv som barnevernet", var det en terapeut fra familievernet som sa. Alle informantene viste en oppriktig interesse for barnet og dets behov for beskyttelse fra foreldrekonflikten.

Det barnevernet i første rekke betegner som god praksis i disse sakene er at man har et tydelig barneperspektiv og at barnet er i fokus i undersøkelsen og med tanke på eventuelle tiltak videre.

"Å ta utgangspunkt i barnet er helt sentralt, barnets behov og opplevelse. Hvordan påvirker konflikten det enkelte barn og hva trenger det.." Ansatt i barnevernet

Barnets opplevelse og forståelse av konflikten kan være en helt annen enn foreldrenes. Barnevernet opplever også at det er nyttig i samarbeidet med foreldrene å holde fokus på barnet fremfor konflikten. Det å få tak i barnets opplevelse anser barnevernet som selve nøkkelen i vurderingsgrunnlaget videre, hvor spørsmålet er hvordan omsorgssituasjonen til barnet er og hva barnet eventuelt trenger for å ha tilstrekkelig utviklingsstøtte. I dette kan det være av vesentlig betydning hvor barnet bor fast og hvordan samværsordningen er. Barnevernet er opptatt av hvordan det enkelte barnet opplever situasjonen, da opplevelsene til søsken kan være forskjellig. De har ulike sårbarheter ved at de kan ha forskjellig toleranse for foreldrekonflikten, og de kan være eksponert for konflikten på ulikt vis.

Barnevernet formidler at de betegner barn og unge som svært viktige informanter, og etterstreber at deres erfaringer og synspunkter tillegges vekt. Dette gjelder særlig i barnelovsakene der foreldrenes historier og vurderinger som oftest er sprikende. Også andre etater som bistår familien på en eller annen måte kan ha ulike oppfatninger av saken. Man kan ofte se at foreldrene allierer seg med hjelpere i andre etater som også gjerne bringer inn vurderinger de har gjort med bakgrunn i dette. Uten barnets stemme anses det som vanskelig og nærmest umulig å konkludere i saken. Både når den er på undersøkelsesstadiet, når det iverksettes tiltak og når den etter hvert skal evalueres.

"..for målestokken i slike saker er ungene... sammenhengen mellom uttrykket, atferden og hva de sier.." Ansatt i barnevernet

Barnevernet ser det også som mentalhygienisk for barnet når det føler seg hørt og når barnet er aktivt deltakende i prosessen, og kan vise til flere eksempler på dette. Barnevernet snakker med barnet med jevne mellomrom for å måle om de opplever endring i situasjonen. Slik ser man om foreldrene har nyttiggjort seg hjelp som har blitt tilbudt for å dempe konflikten. Barnevernet ber også samtidig skole eller barnehage om informasjon om barnets fungering parallelt.

Familievernet mener det er en stor fordel med tanke på "barnets beste" å få tillatelse fra foreldrene til å snakke med barna saken gjelder. Når familievernet har snakket med barna er erfaringen at barneperspektivet blir mye tydeligere inn i forhandlingene videre. Familievernet har også barnegrupper for barn i to hjem som de samarbeider med foreldrene om. Familievernet viste til gode erfaringer med å snakke med barna og melde tilbake til foreldrene, og opplever at foreldrene stort sett forholder seg til det barna formidler når de lager avtaler om bosted og samvær. En terapeut formidlet at ved en misforståelse så hadde hele familien møtt til den obligatoriske meklingen. Dette opplevdes som en god erfaring. Terapeuten snakket først litt med foreldrene, så hele familien samlet, og opplevde at løsningene de kom fram til var noe alle hadde vært i dialog om, og som de mer eller mindre var enig om.

Både familievernet og barnevernet viser til gode erfaringer med å sette søkelyset på barnet og be foreldrene reflektere over hvordan konflikten påvirker barnet. Familievernet opplever at dette som konfliktdempende i de fleste tilfeller. Dersom foreldrene ikke evner å innta barnets perspektiv vurderer familievernet at det er grunn til bekymring.

6.4.2 Tydelighet og nøytralitet

Barnevernet ansvarliggjør foreldrene for barnas situasjon og endring av situasjonen. Likestilling eller likevekt mellom foreldre er ikke et tema som barnevernet er opptatt av. Suksessfaktoren er når foreldrene klarer å tilpasse seg barnas behov, ikke omvendt.

"...mens de voksne opplever ikke nødvendigvis at det har blitt slik som de ville. Noen ganger kan de oppleve å ikke bli hørt i det hele tatt. Konflikten blir kanskje ikke løst, men ungene blir skjermet for den og får det bedre.." Ansatt i barnevernet

Barnevernet har i første rekke fokus på skjerming fra konflikten fremfor innhold i konflikten. Selv om konflikten mellom foreldrene ikke blir løst, får ungene det lettere ut fra at de ikke er vitne til krangling og eller at foreldrene prøver å dra de inn i konflikten ved å eksempelvis snakke stygt om hverandre. Barnevernet etterstreber å ikke gå inn i konfliktene, men å ta utgangspunktet i barnet. Det vises til god erfaring med å sette tydelige premisser for foreldrene. Barnevernet ber foreldre se bort fra de negative følelsene de har for hverandre, og krever at de skal oppføre seg som trygge foreldre.

Selv om klimaet i møter med begge foreldre til stede kan bli dårlig og at man risikerer høy temperatur, har barnevernet god erfaring med å innkalle begge samtidig helt fra første henvendelse. Dette slik at begge hører det samme. Det forebygger misforståelser og mulighet til å vri på ting til

egen fordel og bruke det videre i konflikten. Det anses som viktig med en streng møteledelse hvor det ikke er rom for foreldrene å spille hverandre ut.

".. de sitter rett og slett og krangler i møtet med barnevernet..noen ganger har vi vært nødt til å avbryte møtet.. og noen ganger har vi måttet sagt at nå er det hennes tur å snakke, nå er det hans tur å snakke. Klar struktur og ikke la noen få slippe til med sitt negative fokus. Den ene vil så gjerne fortelle om hvor fryktelig den andre er. Fokuset i møtene skal være barnet og hva dette gjør det her med barnet ditt.. Ikke alle møtene ender med krasj. Det kan også ende med at man faktisk kan klare å få i gang en dialog mellom foreldrene. Nettopp fordi det blir belyst ut fra barneperspektivet og det at de ikke får rom til å spille ut hverandre.." Ansatt i barnevernet

Barnevernet ser det som viktig med både åpenhet og tydelighet til foreldrene, og sørge for at foreldrene har tilstrekkelig informasjon til å foreta sine valg for å endre situasjonen. Hvordan foreldrene forholder seg gir barnevernet informasjon om deres kompetanser. Dersom de ikke klarer å roe ned og fokusere på barnet må barnevernet jobbe tettere med dem og finne mer utav hva det er som kan være årsaken til dette. Barnevernet utreder hva det er ved foreldrene som gjør at konflikten opprettholdes og stiller krav til dem om å ta grep for å endre dette. Det kan være at barnevernet anbefaler foreldre å få bistand fra familievernkontoret for å jobbe med konflikten, psykiatrien for å jobbe med egen psykisk helse eller andre hjelpeinstanser som kan bistå med hva akkurat disse foreldrene strever med.

Familievernet på sin side holder høyt en nøytralitet ift løsninger. Familievernere ser på nøytralitet som en forutsetning for at muligheten til å hjelpe foreldrene til å løse opp i konflikten. Nøytraliteten kan forstås av mangel på mandat til å bestemme eller "sette ned foten", da familievernet er avhengig av foreldrenes motivasjon til å komme tilbake og jobbe med uenighetene. Men i første rekke forstås den som viktig fordi en har en tro på at avtalene foreldrene kommer fram til vil være mer gjennomførbare dersom det er deres eget produkt. De skal ha kommet fram til den selv og de skal være enige i den.

"... noen kan tenke at meklerin er for vag og mener vi skal gå inn og produsere avtalen og sette mer foten ned, men vi har tro på at det må være foreldrenes egen avtale. Vi kan ikke lage den for dem. Det er de som skal leve med den. Vi tenker at hvis det er deres eget så er det større sjanse for at de klarer å stå for det.. enn om det blir tredd nedover dem en løsning som de ikke har kontroll på selv..."
Ansatt i familievernet

I tillegg bidrar nøytraliteten til motivasjon for å fortsette å komme til familievernnet for å kunne komme til en løsning. Familievernnet formidler at de er avhengig av at foreldrene samtykker i å komme tilbake.

”Dersom de merker at meklerin eller terapeuten prøver å få dem til å bli enig i noe som mer går i retning av den ene sine ideer og løsningsforslag, eller har veldig sterke føringer for hvordan resultatet skal bli... så kan det oppfattes at terapeuten er på den andre sin side, forstår den ene mye bedre, da kommer denne ikke tilbake igjen..” Ansatt i familievernnet

Det å være nøytral kan innebære å finne gode spørsmål eller innledning til tema som terapeuten tror det er viktig for familien å snakke om, og la familien selv ta stilling til det som blir brakt på bane. Noen ganger opplever terapeutene det som vanskelig ut fra at det er lett å mene noe om hva som er best for familien og for ungene, og må derav anstrenge seg for ikke å trekke i en bestemt retning.

Barnevernet mener familiene har behov for tydelighet i barnefordelingen når det er konflikt. Med tydelighet menes at noen tar stilling til saken og grensesetter foreldrene. Barnevernet mener det er problematisk at familievernnet holder seg nøytral fordi de mener at barnets beste ikke nødvendigvis blir ivaretatt. Også foreldre har formidlet til barnevernet at de har savnet tydelighet i familievernnet. De har savnet noen som har kunnet gi tilbakemelding når de har gått over streken og som har vist vei. Barnevernet opplever at noen foreldre uttrykker lettelse for at situasjonen skal bli utredet. Det at noen utenfra skal mene noe om situasjonen gjør at foreldrene kan komme seg videre, framfor å fortsette å vurdere hverandre mistenksomt. Flere av informantene ga uttrykk for at disse foreldrene burde fått hjelp i familievernnet uten barnevernets innblanding. Det betyr ikke at de ikke har behov for bistand til å redusere konflikt, men at disse foreldrene ville kunne nyttiggjøre seg hjelp på et lavere nivå. Barnevernet mener at dersom familievernnet hadde vært mer tydelig og har hjulpet til å vurdert hva som er det beste for barnet så ville en bekymringsmelding til barnevernet vært unødvendig.

6.4.3 En spisset utredning og oppfølging over tid

En god innfallsvinkel for å utrede saker med foreldrekonflikt er for det første å utrede barnets totale omsorgssituasjon. Altså både hjemme hos mor og hjemme hos far. Man utreder både barnets og foreldrenes kompetanser og sårbarheter og ser på hvordan barnet blir skadelidende i konflikten. Barnevernet ser nærmere på hva det er som gjør at konflikten er fastlåst, og utreder om en eller begge foreldrene er konflikt drivende, vilje og evne til samarbeid, og eventuelt endringspotensiale. Klarer foreldrene å ta barneperspektivet og har de evne til å sette barnets behov foran egne behov? Barnevernet må ta stilling til om omsorgskompetansen til foreldrene er god nok, alene og sammen.

Barnevernet mener det er viktig å bruke tid både på utredningen og på å følge utviklingen i saken over tid. Dette både fordi disse sakene fremstår som omskiftelige og fordi man må tenke prosess.

”Vi skal aldri skal trekke noen raske konklusjoner for foreldrene ser så ulikt på det, og vi vet egentlig ikke.. sakene er ofte omskiftelige.. vi begynner en undersøkelse ut fra en bekymringsmelding kanskje fra den ene forelderens, men så skjer det endringer fordi foreldrene kommer med forskjellig innspill.. så man må være forberedt på at ting kan endre seg.” Ansatt i barnevernet

Prosesstenkning er viktig ut fra at det kan være krevende for foreldre å omstille seg, og det kan være lett å falle tilbake i gamle spor. Barnevernet ser at tid er nødvendig for påse at foreldre klarer å gå de rette prosessene slik at situasjonen faktisk blir endret til det bedre for barna.

Rollen til barnevernet kan da i hovedsak være å koordinere saken, og evaluere med jevne mellom. Eventuelt å bistå med hjelpetiltak som råd og veiledning inn i mot foreldrerollen, avhengig av hva det er behov for bistand til. Det viktigste er å ikke slippe saken for tidlig. I saker med vedvarende konflikt vurderer barnevernet ofte behov for tverretattlig tilnærming. Både barnet og foreldrene har gjerne behov for tiltak rettet mot seg. Barnevernet viser til god erfaring med å koordinere saken og samarbeide med andre instanser til det beste for barnet. Foruten familievern og domstolene kan dette være skole, barne- og ungdomspsykiatri, voksenpsykiatri, politi eller andre. Barnevernet koordinerer en helhetlig bistand til familien, både med tanke på støttende tiltak for barna og endringstiltak for foreldrene for å redusere konflikten. Barnevernet følger familien tett ved å ha hyppige evalueringer. Dette krever dog frivillighet som ikke finnes i alle tilfeller.

Som en del av tilnærmingen ble kontakt med øvrig familienettverk beskrevet som en suksessfaktor. Familienettverket kan være en beskyttende faktor for barnet dersom det trekkes inn, og det motsatte dersom man unnlater å forholde seg til det. Både familievern og barnevernet viser til viktigheten av og gode erfaringer med å trekke inn øvrig familienettverk. Utgangspunktet for dette er at man ser at mors slekt er tilbøyelig til å ta hennes parti og fars slekt det samme for han. Erfaring tilsier da at konflikten næres og eskaleres, og at barnet dermed risikerer å streve med lojalitetskonflikt på flere arenaer. Det å trekke inn utvidet familie i arbeidet reduserer denne risikoen ved at de får fokus på barnet. Dette kan gjøres på flere måter. Foreldrene kan ha med sine foreldre eller søsken som støttepersoner inn i møter. Slik blir de informert om den helhetlige situasjonen for barnet, og derved mulighet til å få et mer nyansert bilde av konflikten. En annen mulighet er at man kan bli enige med foreldrene om at det innkalles til et familieråd⁷ for å lete etter ressurser for barnet.

---

⁷ Familier som er i en vanskelig situasjon kan få hjelp til å gjennomføre et familieråd. Et familieråd er et møte hvor familien samles med slekt og andre betydningsfulle personer for barnet. Møtet skal komme fram til en

Fokuset blir flyttet fra konflikten til barnet også for familienettverket, og familienettverket bidrar med løsninger og ansvarliggjøres.

6.4.4 Et minefelt som krever erfaringskompetanse

Flere av informantene i barnevernet ga uttrykk for at disse sakene vurderes som krevende å jobbe med. Dette ut fra kompleksiteten og de ulike historiene som fortelles og tilbøyeligheten til å bli dratt inn i konflikten. Det er derfor viktig med erfaringskompetanse eller tett veiledning når man skal håndtere sakene. Det er viktig at man holder fokus på barnet, er tydelig og har en nyansert tenkning. Det sees på som en fordel å være to i utredningene for å forebygge tilbøyeligheten til å bli dratt inn i foreldrekonflikten. De gangene man har blitt med inn i konflikten har man sett at konfliktnivået i saken har økt. Barnevernet har blitt en ekstra part i konflikten, der det blir ytterligere aktualisert å bruke barnevernet til egen fordel og overbevise om hvor trasig den andre av foreldrene er. Noen foreldre kan opptre som svært manipulerende inn i kommunikasjonen med barnevernet, noe som kan være vanskelig å fange opp uten videre.

” Det er så lett å tro på den ene parten som framstiller den andre parten som grusom, også begynner du å tenke og handle ut ifra det også viser det seg at virkeligheten ikke er slik.. det hjelper å ha vært inn i samme type saker før, for det er ofte høyt konfliktnivå og du må være litt sånn ryddig selv, fordi at mange av de her foreldrene er nettopp slik at de vil få oss på sin side.. de vil på en måte verve oss til å støtte deres sak .. og det er farlig, det skal vi ikke. Vi skal ta barnets parti” Ansatt i barnevernet

Det at det er forhold ved en eller begge foreldrene som gjør at de blir konfliktdrivende, bidrar også til at disse sakene er utfordrende å jobbe med. Foreldre kan ha personlighetstrekk som kan bli trigget i slike typer situasjoner, som ikke nødvendigvis handler om at de har noen diagnose av noen slag, men at det er noe i personligheten deres som enten er kontrollerende, eller unnvikende. Noen foreldre har problemer knyttet til sin psykiske helse eller andre belastninger, for eksempel rusmisbruk. Dette er med og påvirker hvordan prosessen blir. Dette innebærer at foreldrene som regel viser mye motstand, noe som er krevende å jobbe med.

”Den innvirkning du klarer å ha på dem kan variere og noen er ikke lydhøre i det hele tatt. Forsvarsverket til noen blir veldig høyt, og det å jobbe med forsvarsverk det er også tungt.. man jobber i konstant motstand. Det krever en del av de som skal jobbe med det..” Ansatt i barnevernet

Det sees viktig å opptre på en slik måte som hindrer konflikten i stedet for å få den til å eskalere. For eksempel må man være bevisst på hva man skriver i dokumentene for at konflikten ikke skal

---

plan som skal bedre barnets og familiens situasjon. Familieråd er en modell som ble utviklet på New Zealand på 1980-tallet. I dag benyttes metoden i mange steder i verden både innenfor og utenfor barnevernet.

eskalere. Man skal være forsiktig med å skrive ned hva mor eller far eller ungene sier direkte, for når det blir lest så vil det i neste omgang risikere å ramme ungene ved at konflikten næres. Barnevernet formidler at de i stor grad løser saker i team eller med veiledning, og peker på at det er spesielt viktig i disse sakene når barnevernarbeideren som har ansvar for saken ikke har den nødvendige erfaringskompetanse.

Informantene i familievernet pekte på ulikheter i familievernet og barnevernet når det gjelder erfaringskompetanse. Familievernet har ansatte med lang erfaring og svært liten "gjennomtrekk" av ansatte. Når man først er ansatt i familievernet så blir man der. Familievernet formidler at de opplever at det er et langt lavere aldersnitt som jobber i barnevernet sammenlignet med familievernet. Det er en oppfatning at de ansatte i førstelinjen i barnevernet er unge og relativt nyutdannede samtidig som de ser en stadig utskifting av ansatte. Dette mente familievernet er et paradoks ut fra at det er barnevernet som får de tøffeste og de vanskeligste sakene.

6.4.5 Frivillighet som motivasjon

Familievernet mener det er av stor betydning for motivasjon til å motta hjelp at tilbudet er frivillig, og at det er familiene selv som definerer problemet. Frivilligheten settes sammen med tillit, hvorpå det framgår at det er mange som har behov et hjelpetilbud der ingen kan komme inn og bestemme hva som skal skje videre.

".. her er det ikke noe som kan bestemmes, men du har det frivillige aspektet hele tiden.. du kommer ikke fordi du må eller at noen har sagt at du skal komme, men de kommer hit fordi at de på en eller annen måte har meldt opp behovet selv da.. " Ansatt i familievernet

Familievernet kan få henvendelser fra barnevernet med forespørsel om bistand i en eksisterende barnevernssak, og ser at det noen ganger er nødvendig å pålegge foreldrene tiltak. Hos en del foreldre opplever familievernet at de må bruke en god del tid på å jobbe med motivasjon før de kommer i en god hjelpeposisjon. Det går ikke alltid. Det oppleves at det ligger store sperrer i rollen til barnevernet på grunn av at det er barnevernet som har definert problemet og krevd at de tar imot hjelp for det, selv om det i noen tilfeller opplyses å skje med positivt fortegn og motivasjon.

"Litt sånn frivillighet i hermetegn, litt sånn halvveis presset til at de skal gjøre det nå, mens at andre har jo tenkt på det en stund og er litt overmoden på det.. de kan ha hatt gode samtaler i barnevernet som har gjort at når de kommer så er det her for å arbeide begge to... eller en også kommer den andre etter.. men det er litt mer dropout på det også enn når folk henvender seg selv ja, men det ligger jo i det... det er ikke alltid det går" Ansatt i familievernet

Familievernet har gitt uttrykk for at de mener det er viktig å beholde skillelinjene mellom familievern og barnevern, sett ut fra en antakelse om at mange som har behov for hjelp ikke ville etterspørre hjelpen dersom tjenestene ble blandet sammen, og at motivasjon for å motta hjelp også vil reduseres. Selv om familievernet ga uttrykk for at de har tro på motivasjon gjennom frivillighet, ser de at makt er nødvendig i de sakene der familievernet ikke lykkes i å hjelpe foreldrene til å komme til enighet.

Familievernet gir uttrykk for et ønske om samarbeid med barnevernet. Barnevernet på sin side har gitt uttrykk for et ønske om og et behov for å ha familievernet som en integrert del av tiltakskjeden. Barnevernet ser at det er et økende behov for familieterapeutiske tiltak inn i sakene, og opplever på et generelt grunnlag det som vanskelig å komme i en samarbeidsrelasjon til familievernet og få tilgang på disse tiltakene.

6.4.6 Samarbeid som en suksessfaktor

En faktor som var gjentakende i sakene informantene følte at de hadde lyktes med var når samarbeidet med andre etater fungerte.

”..der var det meldt om konflikter og vold mellom de voksne.. der var det faktisk folk fra sinnemestringen som meldte. Vi fulgte opp ift barnehuset og ungene, familievernkontoret jobbet med foreldrene og der hadde vi noen jevnlig evalueringer sammen med ungene Det er slutt mellom foreldrene nå, men det ble egentlig et greit brudd, det var ikke noe styr...” Ansatt i barnevernet

Flere av informantene betegner ”samværsproblematikk-sakene” som et stort gråsonerområde og oppfatter at det er flere ”hull” mellom barnevernet, familievernet og domstolene, som resulterer i at fortvilte foreldre blir sendt fra instans til instans. Familievernet sender foreldre til barnevernet og barnevernet sender foreldre til familievernet. Familiene har i de fleste tilfeller selv blitt ansvarliggjort til å ta kontakt med familievernet av barnevernet, og familier har kontaktet barnevernet på eget initiativ etter anmodning fra familievernet.

6.4.6.1 Samarbeid med familievernet

I denne undersøkelsen viste det seg å være stor variasjon på om det eksisterte et samarbeid mellom barnevernet og familievernet. De fleste informantene formidlet at de hadde liten erfaring i samarbeid mellom barnevern og familievern. Der det var samarbeid kunne de vise til både gode og dårlige erfaringer. Der samarbeid var fullstendig fraværende, forelå det et ønske om å etablere samarbeid.

Kunnskap om hverandre og hva det enkelte kontor kan bidra med så ut til å være mangelfull der det ikke var samarbeid, og holdningene til hverandre var fremtredende negativ. Det kom fram at det

foreligger misnøye og liten forståelse med hverandres måter å jobbe på. Barnevernet beskrev familievernnet som unnvikende og mente at mye kunne vært løst dersom familievernnet turde å være mer tydelig til foreldrene. Barnevernet omtalte også familievernnet som en eksklusiv tjeneste ut fra erfaringer om at familievernnet har lange ventelister og også i enkelte perioder har hatt inntaksstopp. Familievernnet mente erfaringskompetansen i barnevernet er lav sett i forhold til den problematikk som skal betjenes, og ga uttrykk for uenighet knyttet til en del beslutninger og praksis i barnevernet. Familievernnet savnet også handlekraft fra barnevernet. Familievernnet formidlet erfaringer med at situasjonen ikke ble endret til det bedre for barna ved barnevernets innblanding, og ikke alle kunne vise til eksempler på god praksis. Både barnevernet og familievernnet opplevde det vanskelig å få den andre tjeneste i tale og beskrev en oppgitthet i forhold til at den andre ikke tok tak.

6.4.6.2 Former for samarbeid

Der samarbeidet var etablert ble det vist til gode erfaringer med å ha et fast forum der barnevern og familievern møtes. Her legges det fram saker med problemstillinger både fra barnevernet og familievernnet sin side. Dette vurderes som et godt tiltak for å forebygge at familier blir sendt fra instans til instans, eller at familievernnet melder bekymring på et lavere nivå enn hva barnevernets terskel for å ta inn sakene er. Sakene drøftes anonymt eller med foreldres samtykke. Noen ganger kan foreldrene selv delta for å informere om egen situasjon og hva de ønsker hjelp til. Slik etablerer man også kjennskap til hverandre og har dialog rundt det nivået sakene skal løses på, og hvilken etat som kan bidra med hva.

Ved et etablert samarbeid ble inngangen til familievernnet lettere for familier som har sak i barnevernet. Barnevernet viser til god erfaring med å bestille bistand fra familievernnet på vegne av foreldrene, med foreldrenes samtykke. Slike henvendelser kan barnevernet også gjøre når det ikke er barnevernssak. Når foreldre henvender seg til barnevernet og beskriver problematikken, kan barnevernet hjelpe dem med å etterspørre riktig type hjelp i familievernnet. Dette kan være avveininger mellom bistand i form av mekling eller i form av familierterapi. Slik får man sikret at familien får tilbud om riktig type hjelp. Barnevernet har erfaring med at foreldrene har dratt på mekling, der det har vært behov for terapi til å bearbeide tidligere historie og bruddet, og slik sett ikke kommet seg videre.

I eksisterende barnevernssak kan familievernnet bli med inn som del av barnevernets videre arbeid og evalueringsprosesser. Familievernnet gir da en tilbakemelding om hvordan foreldre benytter seg av hjelpen som er tilbudt.

Det kom også fram gode erfaringer der barnevernet deltar i meklingsprosessen på familievernkontoret der foreldrene skal avtale fast bostedsordning og samvær. Da kunne

barnevernet holde fokus på barnet og barnets beste, mens familievernet meklet. Dette krever samtykke fra foreldrene. Barnevernet viste også til erfaringer der barnevernet hadde bistått foreldrene med å lage samværsavtale, uten at familievernet var involvert. Dette i eksisterende saker der det ble sett på som tungrodd å involvere ny instans.

".. barnevernet gikk inn og laget en ny samværsavtale sammen med familien, hvor samværet med far var begrenset og mor heller fikk avlastning (besøkshjem) og råd og veiledning fra barnevernets side. Familievernkontoret kunne jo også ha laget samværsavtale, men det var jo såpass alvorlig barnevernproblematikk og familien synes det var greit. Far protesterte litt mot redusert samvær, men det har gått bra. Dette handlet om mors slitasje og fars psykiske helse. De var ikke i stand til å gå i retten." Ansatt i barnevernet

Der hvor det forelå et samarbeid ble det sett på som en suksessfaktor å utnytte de ulike mandatene til barnevernet og familievernet. Der familievernet er hjelper og barnevernet er kontrollinstans. Familievernet så muligheter i samarbeidet med barnevernet ut fra at barnevernet har et mandat i form av makt som familievernet ikke har. Det lå heller ikke et ønske om å ha et sterkere mandat i familievernet. Barnevernet ser også at den makten som forvaltes, bidrar til å komme i hjelpeposisjon til barnet, ikke ved at den utøves direkte, men på grunn av foreldrenes kjennskap til at muligheten for å benytte makt er tilstede. Barnevernet opplever at det ligger en forventning fra familievernet om at barnevernet skal gjøre inngripen ved tvang, mens barnevernet ikke opplever å ha direkte mulighet til dette dersom foreldrene ikke ønsker å samarbeide med barnevernet og barnevernet ikke vurderer saken av en slik alvorlighetsgrad at tvangstiltak kan benyttes.

6.4.7 Samarbeid mellom barnevernet og domstolene

Barnevernet formidler at de har få erfaringer knyttet til samarbeid med domstolene, og at familiene blir utsatt for en dobbel utredningsprosess når de har sak både hos barnevernet og i domstolene En i barnevernet og en av sakkyndig oppnevnt av domstolene. En barneverntjeneste hadde nye erfaringer knyttet til samarbeid med den sakkyndige hvor det foregikk en deling av utredningsoppgavene mellom barnevernet og sakkyndig. Dette kunne gjelde innhenting av informasjon eller samtaler med de involverte. Den sakkyndige kunne også basere seg på barnevernets utredning. Eksempelvis snakker ikke sakkyndig med barnet dersom barnevernet har gjort det. Barnevernet opplyste at de også hadde erfaring med å bli kontaktet fra retten med forespørsel om barnevernet kunne bidra med å føre tilsyn i hjemmet til mor og / eller far som del av rettens utredning, selv om det ikke i utgangspunktet var barnevernssak. Dette da en av foreldrene hadde hevdet bekymringsfulle forhold som for eksempel rus hos den andre. Barnevernet observerte foreldre og barn sammen og rapporterte tilbake til retten om hva som var kommet fram av

informasjon ved tilsynene. Dette forutsatte et samtykke fra foreldrene. Den samme barneverntjenesten hadde et inntrykk av at deres kompetanse også ble etterspurt og tillagt vekt i økende grad.

7 Avsluttende diskusjon

Tilnærmingen i denne studien har vært et mulighetsperspektiv. Fokuset har vært å finne ut hva barnevernet anser som god praksis i saker der barn har foreldre som ikke bor sammen og som er i vedvarende konflikt. Informantene ga flere eksempler på god praksis. God praksis relateres til barneperspektivet, hvordan man går fram i sakene og til samhandling med andre etater. Jakten på god praksis har også bidratt til å synliggjøre rammebetingelser, maktstrukturer og dilemmaer fagarbeiderne står ovenfor både hos barnevernet og i familievernnet.

I intervju situasjonen var det barrierene som ble mest fremtredende. Informantene i barnevernet beskriver en maktesløshet knyttet til nye politiske føringer om at barnevernet skal inn i skilsmissegakene. Barrierene som beskrives omhandler lovverk, ressursfordeling og organisatoriske forhold. Noe er knyttet til ulike perspektiver, kompetanse, holdninger og forventninger, og noe har å gjøre med de ulike etatenes samhandling rundt utfordringene.

Jeg har valgt å drøfte mine empiriske funn på tre nivåer. Jeg vil først se på hvordan barnet blir løftet fram i sakene, og hvordan ulike forståelser av barnet kan bidra til ulike vurderinger omkring barnets beste. Er skilsmissebarnet å betrakte som en selvstendig aktør med egne rettigheter? Eller har det en mer marginal stilling i det norske systemet? Deretter vil jeg se nærmere på det jeg tidligere har betegnet som gråsonen. Dette innbefatter å se nærmere på det offentlige systemet som skal betjene skilsmissegfamilier i konflikt. Hva er det som forårsaker at barnet kommer i gråsonen, og hva kan gjøres? Til slutt vil jeg se på skilsmisseproblematikk i et samfunnsperspektiv og barnevernet som offentlig instans.

7.1 Skilsmissebarnet som selvstendig aktør?

Hvordan vi forstår barn bestemmer hvordan vi møter dem. Økt fokus på barns deltakelse i profesjonell praksis har sammenheng med nytt syn på barn og barndom, hvor barn betraktes som subjekter som skal delta i utforming av sitt eget liv. Endringen i barneperspektivet har ført til at barn har en annen posisjon og rettslig beskyttelse i samfunnet. Barn er likevel er tilbøyelig til å bli redusert og kategorisert inn i allerede ferdigkonstruerte forståelsesformer. Barns rettigheter lovfestes, og praksisfeltet fokuserer på barnet som et selvstendig individ. Ideer og verdier om likeverd, respekt og anerkjennelse blir forsøkt definert inn i institusjonaliserte virksomheter der barn tilbringer store deler av sine første leveår. Man hører stadig om målsetninger og debatter vedrørende uttrykk som "gi barn medbestemmelse", "gi barn definisjonsmakt", "hør barns stemmer" eller "ta hensyn til barnets beste".

Både barnevernet og familievernnet gir tydelig uttrykk for å være opptatt av barnet. God praksis relateres til et godt barneperspektiv. Man kan stille spørsmål om hva det vil si å ha et godt

barneperspektiv ut fra at undersøkelsen viser at barnevernet og familievernet forholder seg til barnet ulikt. Slik det framgår i denne undersøkelsen viser også domstolen en annen holdning til barnet enn barnevernet. Hvordan forstås skilsmissebarnet i det politiske og det tverretatlige landskapet? Er det en aktiv, medbestemmende deltaker, eller er de voksnes vurderinger og beslutninger førende? I mitt materiale kommer det fram flere aspekter knyttet til praksis som jeg her vil se nærmere på i tilknytning til forståelse av barn.

7.1.1 Hva er barnets beste i barnelovsakene?

I denne studien gir flere informanter i barnevernet eksempler på saker der barnevernet og domstolene gjør ulike vurderinger. Vurderingene oppfattes også til å være sprikende. Det som er gjennomgående er at barnevernet vurderer sakene som mer alvorlig for barna og at barna har behov for beskyttelse. Barnevernet formidler at de oppfordrer foreldre til å gå rettens vei for å eksempelvis stoppe samvær med en voldelig samværsforelder, men at det oppleves at retten opprettholder eksisterende samværsordning. Det er ikke bare mellom barnevern og domstol man ser ulike vurderinger. Skjørten og Paul (2001) viser også til ulik rettspraksis på området i domstolene. Hvordan kan dette forstås?

Barnets beste er styrende for både barnevernet, familievernet og domstolene. Barnets beste er imidlertid et vidt begrep. Hva som er «barnets beste» er ikke noe entydig gitt. Dette er tvert imot et stridsspørsmål der blant annet forskjellige faginstanser har ulike vurderinger (NOU 2012:5). Hvordan barnets beste skal operasjonaliseres og blant annet legges til grunn for beslutninger, er et komplisert spørsmål som krever et godt faglig skjønn.

I de fleste barnelovssaker i retten blir det oppnevnt en sakkyndig som skal bistå i form av faglig kompetanse. Det er likevel dommeren som til slutt avgir kjennelsen. Ut fra den ulike rettspraksisen stiller Skjørten og Paul (2001) i enkelte tilfeller spørsmål ved om domstolen har tatt voksenperspektivet fremfor barnets, eller om dommeren rett og slett har hatt for dårlig kunnskap på området. Barnevernet stiller spørsmål ved kunnskapsgrunnlaget i mange av sakene. Inntrykket er at det dømmes ut fra allmenn syning fremfor spesialkompetanse, noe som kan være tilbøyelig ut fra at samlivsbrudd er så vanlig at de fleste kan relatere seg til det på en eller annen måte. Det var kun en av informantene fra barnevernet som hadde kjennskap til at domstolen hadde meldt bekymring. Dette kan både ha sammenheng med hvordan man forstår barnets situasjon og med kjennskapet til at meldeplikten er unntatt taushetsplikten til domstolen. Departementet foreslår at meldeplikten uttrykkelig skal settes inn i barneloven (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

Hvordan man forstår barn vil som beskrevet være med å bestemme hva man vurderer som barnets beste. Begrepet "barneperspektiv" fremstår som positivt ladet. Både barnevernet og familievernet i

denne studien hevder å ha et sterkt barneperspektiv. Alle informantene viste et tydelig engasjement for barnet og dets behov for beskyttelse fra foreldrekonflikten. Slik som en terapeut sa det: "Vi i familievernet har et like sterkt barneperspektiv som barnevernet!" Dette utsagnet ville ved første øyekast fremstå som beskrivende nok. Men ut fra at begrepet barneperspektiv er mangetydig ser man at det er behov for en nærmere avklaring. Det er ulike forståelser av hva et barneperspektiv innebærer, fra hva de kollektivt rådende oppfatninger i samfunnet om hva som er bra for barn, hva voksne mener er bra for barn, og hva barnet selv mener. Informantene formidler at det å ha et tydelig barneperspektiv innebærer å ha barnet i fokus.

Man snakker også om styrken på barneperspektivet. Når barneperspektivet er svakt kan det være fordi andre perspektiver dominerer. For eksempel perspektiver om likestilling. Når foreldre i vedvarende konflikt etter rettsforberedende møter kommer ut med en avtale om en deling av barnet, 50/50, stiller barnevernet spørsmål ved om domstolen ikke har et barneperspektiv og heller dømmer med tanke på foreldrenes rett til barnet eller bruker barnet for å roe konflikten. Dette kan forstås som at domstolen har fokus på barnets beste gjennom likevekt mellom foreldrene. Qvortrup (1994) mener at barnet vi til enhver tid bekjenner oss til, uttrykker spesielle vokseninteresser. Når barnet blir brukt som redskap til å roe foreldrenes konflikt, kan det være et tydelig uttrykk for nettopp dette. I saker med høyt konfliktnivå er det ofte et sterkt voksenstyrt rettferdighetsfokus, hvor det i praksis argumenteres for at økt samvær i seg selv vil redusere konfliktnivået mellom foreldrene. Det å benytte økt samvær som redskap for å løse konflikter, kan ikke anses som barnefaglig forsvarlig. Det er først og fremst barnets perspektiv som skal legges til grunn. Regjeringen mener at det er viktig at de profesjonelle aktørene har et prinsipielt utgangspunkt om kvinner og menn som likeverdige omsorgspersoner, men at i den enkelte sak må man godta at de ulike momentene i vurderingen om barnets beste slår ut til fordel ut for en av foreldrene. Likestilling er dermed kun relevant når dette bidrar til å optimalisere barnets beste (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011). En juridisk løsning innebærer ofte å splitte de forskjellige elementer fra hverandre, med noe til den ene siden og noe til den andre. En splitting av barnet for å tilfredsstille de voksnes behov alene er en uakseptabel løsning innenfor en faglig psykologisk referanseramme.

Både FNs barnekonvensjon og øvrige lovfestinger av prinsippet om barnets beste viser til barnet i bestemt form entall. Det er således det enkelte barnets beste som skal være avgjørende. Slik vil det være når det skal tas stilling til konkrete spørsmål knyttet til et bestemt barn. Prinsippet om barnets beste tilsier at der barnets behov for omsorg og beskyttelse i praksis ikke er forenlig med foreldrenes interesser, der må barnets interesser og behov gå foran (NOU 2012:5).

I politisk sammenheng hører man stadig at barneperspektivet i ulike sammenhenger må styrkes. Det foreligger nå et politisk ønske om å forebygge sprikende praksis og at vurderinger av barnets beste skal springe ut fra det enkelte barns uttrykk. Departementet foreslår nå tiltak for å styrke barneperspektivet i barnelovssaker ved å konkretisere villkåret det skal vurderes ut fra. Det foreslås å innføre et nytt vilkår om at "barnets behov" må avgjøre om det skal være tilsyn under samværene. Det at "barnets behov" inntas i lovteksten er ment å forplikte domstolen til å gjøre en mer konkret vurdering av hvorvidt tilsyn i regi av det offentlige er et egnet virkemiddel for å oppnå formålet ved tilsynet. En vurdering av barnets behov for beskyttelse eller støtte kan dekkes gjennom tilstedeværelse av en offentlig oppnevnt person. Departementet mener at et vilkår om "barnets behov" vil gi en større sikkerhet for at det er det spesifikke barnets behov som blir gjenstand for domstolens vurdering, noe som vil forutsette at plikten til og muligheten for å høre barn i større grad følges opp. Departementet ønsker å styrke arbeidet med å sikre at barnets beste som generelt prinsipp blir innarbeidet i alle lovbestemmelser og i rettslige administrative beslutningsprosesser. Videre å utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

7.1.2 Er barnets beste forankret i barnets mening?

Begrepet personlig autonomi uttrykker blant annet prinsippet om enkeltindividets rett til å bestemme over forhold som gjelder dem selv. Barnekonvensjonen gir barn rett til deltakelse. Barn har rett til fritt å gi uttrykk for sin mening i alle forhold som angår dem selv, og at disse meningene tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet. I følge både barnevernloven og barneloven har barnet rett til å uttale seg fra det er syv år, og barnets stemme skal tillegges vekt etter alder og modenhet.

7.1.2.1 Barnevernets barneperspektiv

Denne studien er entydig i forhold til at barnevernet løfter fram barnet i barnevernssaker der barn har skilte foreldre i konflikt. Barnevernet ser at det er helt sentralt å ta utgangspunkt i det enkelte barns behov og opplevelse. Det å få tak i barnets livsverden beskrives som selve nøkkelen i vurderingsgrunnlaget videre. I saker der foreldre er i konflikt er gjerne historiene som formidles og vurderingene rundt barnet svært ulike. Barnevernet lar da barnets historie og dets forståelse av situasjonen være retningsgivende. Barnevernet bruker barnet som en aktiv informant ved at barnevernet har jevnlig samtaler med det. Sammen med informasjon om barnets fungering fra skole, barnehage, eller helsesøster måler barnevernet om situasjonen for barnet er blitt bedre. Slik som en informant fra barnevernet sa det: "Målestokken i slike saker er ungene, sammenhengen mellom uttrykket, atferden og hva de sier". Suksessfaktoren i slike saker beskrives tydelig fra barnevernet. Det er når foreldrene klarer å tilpasse seg barnas behov, ikke omvendt.

Barnevernet viser her et sterkt og tydelig barneperspektiv ved at det er barnet som først og fremst er i fokus. Man bruker barnet som en aktiv deltaker ved å ta med barnets stemme under hele prosessen. Situasjonen til barnet er ikke tilfredsstillende før barnet gir uttrykk for det.

Barneperspektivet favner også barnets perspektiv. Barnet er ikke bare snakket med, men mening er blitt etterspurt og verdsatt. Dette viser at barnet er sett på som en aktiv deltaker og at barnevernet innehar et barneaktørperspektiv som Mattson (2006) kaller det. Det at barnet blir løftet fram som et selvstendig individ trenger ikke være helt ukomplisert. En slik individualisering kan innebære at det skapes avstand til foreldrene som barnet er avhengig av å motta beskyttelse og omsorg fra. Rød (2012) fant imidlertid at det var ulikt om barnevernet snakket med barna i slike saker.

Barnevernloven gir barnevernet adgang til å snakke med barnet uavhengig av foreldrenes samtykke. Barnevernet formidler at de har som hovedregel i alle saker at barn skal høres. Dette er i strid med funnene til Skauge (2010), som fant at barnevernet ikke forholder seg direkte til barnet det gjelder. Man må derfor spørre seg om det barnevernet uttrykker her er mer en ideologi heller enn en beskrivelse av praksis, eller om definisjonen av "å bli hørt" ikke innbefatter deltakelse, men at barnet kun er snakket med. I saker der foreldre er i konflikt oppleves derimot sakene uløselig uten barnets eget perspektiv. Barnevernet blir dermed avhengig av at barnets stemme kommer fram. Dette er i tråd med funnet til Wejden (2005) som sier at barnevernet forholder seg først til barnet når det ikke oppleves at man kan hjelpe barnet via foreldrene. Dette kan også forstås som en beskyttelse av vokseninteresse ut fra at uten barnets stemme blir den voksnes oppgave umulig å løse.

7.1.2.2 En dobbel seleksjonsprosess

I barnelovens § 31 heter det: *"Mekler skal ha fokus på barnets beste og gjøre foreldrene oppmerksomme på barnets rett til å bli hørt"*. Ansvar for å høre barn i spørsmål om fast bosted og samvær ligger til foreldrene, og vurderingen av hvorvidt barnet skal inkluderes er voksenstyrt i det barn er avhengige av både foreldre og meklere i dette spørsmålet. I min undersøkelse formidlet familievernnet at de ikke ber alle foreldrene om tillatelse til å snakke med barnet. Dette er kun i de tilfeller der de mener det er behov for det ut fra at foreldrene ikke klarer å komme fram til en avtale. Familievernnet formidlet at det ikke alltid lyktes å få foreldrenes aksept til å snakke med barnet. Haugen (2007) mener barnet på denne måten utsettes for en dobbel seleksjonsprosess med voksne som "gatekeepers". Også Kopperud (2007) fant at familievernnet i hovedsak forholder seg til foreldrene. Kopperuds funn hadde årsak i ulike konkurrerende diskurser hvor den ene diskursen handler om at barn må skjermes mot voksnes konflikter, og at det er belastende for barn å bli involvert i samtaler om familieomforming etter samlivsbrudd. Den andre diskursen betegner Kopperud som en ny forståelsesform. Den har fokus på barns kompetanser og legitime stemmer. Disse diskursene representerer hoveddilemmaet mellom barns rett til å bli hørt og barns rett til

beskyttelse. Forståelse av at for mye ansvar og involvering kan være skadelig skaper spenning mellom deltakelse og beskyttelse.

Et spørsmål er om man kan regne med at foreldre som befinner seg i en krise evner å se, forstå og anerkjenne barnet. Barna i undersøkelsen til Rød, Ekeland, & Thuen (2008) sier ikke det. De opplever at de i liten grad blir sett og hørt av foreldrene. Lovverket inviterer ikke barn til deltakelse i spørsmål om familieomforming. Det innebærer at barnet er avhengig av både meklerens og foreldrenes barneperspektiv for å få sin rett oppfylt til å bli hørt. Barnet er således ikke å betrakte som en selvstendig aktør i disse spørsmålene, men er priggitt de voksnes vurdering av dets beste. Flem (2001) sier at barn ofte foretrekker å snakke med noen andre enn foreldrene om sine vansker knyttet til samlivsbruddet. Dette til tross for at de opplever at de har et nært forhold til foreldrene. Kock og Walstad (2005) sier at det kan være hensiktsmessig at en nøytral person snakker med barnet om samværsprosmål ut fra barns lojalitet til hver av foreldrene. Barn opplever ofte at voksne ønsker bestemte svar, er uenige med hverandre og kan bli sinte og lei seg over svaret de får. Barn vil derfor kunne ty til synspunkter som de vet er egnet til å skjerme eller tekke de voksne, eller gjengi det den voksne har fortalt dem. Barn vil også handle på bekostning av egne behov for å bidra til likevekt mellom foreldrene (Flem, 2001, Haaland, 2002).

Noen argumenterer for at barneperspektivet blir løftet dersom barnet er til stede i meklingen, men dette er det delte meninger om. En informant fra familievernet fortalte at ved en misforståelse så hadde en hel familie møtt opp til mekling. Foreldrene hadde forklart at de tok for gitt at barna skulle være med ut fra at dette liksom mye angikk dem. Familievernet tok i mot dem på deres premisser, og vurderte i etterkant denne tilnærmingen som god. Alle fikk sagt hva syntes var viktig og hva deres ønsker var, og alle fikk informasjon og anledning til å stille spørsmål. Argumenter for å ta med barn inn i meklingen er at det kan hjelpe barnet til å uttrykke følelser og opplevelser, og samtidig skjerme dem fra foreldrenes forsøk på å få barnet på sin side. Et annet argument er at barns tilstedeværelse holder fokuset på foreldreskap framfor konflikten. Det tredje argumentet er at meklere får en sjanse til å danne seg et inntrykk av hvordan barnet egentlig har det. Man sikrer også at barnet får tilstrekkelig informasjon, samt diskutere sider av ordningen som det ikke er fornøyd med.

Det ble også av familievernet beskrevet som en suksessfaktor å snakke med barnet i meklingsprosessen ut fra at barneperspektivet da blir mye tydeligere i forhandlingene. Familievernet hadde samtale med barnet uten foreldrene til stede. Familievernet bringer da inn barnets perspektiv i møte med foreldrene, og bruker dette for å hjelpe foreldrene til å få fokus på barnet. En slik praksis oppleves også som konfliktdepende i mange tilfeller.

De som ikke ønsker barns tilstedeværelse i meklingen sier at det ikke er meklerens oppgave å finne ut hvordan barna har det. Mekleren skal hjelpe foreldrene til selv å hente fram kunnskap om sine egne barn og de behov og ønsker barna har. De sier videre at det er meklerens oppgave å bringe barnets perspektiv inn når foreldrene mister det av syne. Barna blir med dette psykologisk til stede i rommet. Videre sies det at det er en fordel for både barn og voksne dersom man unngår å bruke barn som redskap i meklingstimene (Berger m.fl., 1994). Kopperud (2007) fant to tilsynelatende konkurrerende diskurser. Den ene konstruerer barn som sårbare mottakere av voksnes handlinger, og innebærer at barn ikke blir invitert til samtaler om samlivsbrudd og familieomforming. Den andre diskursen konstruerer barn som kompetente og legitime deltakere i slike samtaler.

En annen god erfaring som ble tatt fram var at barnevernet med foreldrenes samtykke ble invitert med i meklingen. Dette var når familien også hadde sak hos barnevernet. Barnevernets mandat i meklingen var da å bringe fram barnets behov og bidra til at barnets behov ble ivaretatt når foreldrene laget avtale.

7.1.2.3 Å bli hørt

Både barnevernet og familievernnet viser til gode erfaringer med å sette søkelys på barnet i samtale med foreldrene. Ved å be foreldrene reflektere over hvordan konflikten påvirker barnet vekkes foreldrenes barneperspektiv, og det virker som oftest konfliktdempende.

Det er en terapeutisk verdi for barn å føle seg hørt. Barnets opplevelse av innflytelse på egen situasjon kan begrense følelsen av avmakt og avhengighetsforhold. Flere av informantene i barnevernet ga eksempler på hvordan barnet hadde gitt positive signaler både i form av uttrykk og verbalt. Familievernnet viser til en praksis der de gjør avtaler med foreldrene før familievernnet snakker med barnet. Avtalen handler om at foreldrene må akseptere barnets perspektiv og ønsker. Bakgrunnen for dette er erfaringer der foreldrene ikke tok hensyn til barnets ønsker. Dette opplevde familievernnet som vanskelig og som et svik mot barnet.

Kristin Skjørten har analysert 163 lagmannsrettsdommer fra 2006-2007 om barnefordeling og høring av barn. Hun fant at bare en fjerdedel av barna blir hørt om samvær i saker der fast bosted er hovedspørsmålet. En tredjedel av dommerne gikk i mot barnets ønske. For noen barn har domstolsprosessen bidratt til opplevelser av ikke å ha bli sett eller hørt i spørsmål som har stor betydning for deres livskvalitet og framtidsutsikter (Rød, Ekeland, & Thuen, 2008).

Når barna ikke har blitt hørt i domstolen kan en forklaring være at domstolen har vurdert barnas utsagn som ikke tungtveiende nok ut fra dets alder og modenhet. Barnekonvensjonen gir den voksne ansvar for å tilrettelegge for deltakelse for alle barn ut fra sine forutsetninger. Når de voksne skal

vurdere barnets kompetanse stilles spørsmål om både barns ferdigheter i kommunikasjon forståelse og modenhet, samt hvilke forståelser vi har til hva barn tåler å være involvert i. Dette krever at den voksne har tilstrekkelig kompetanse om barn, barns utvikling og innehar gode kommunikasjonsferdigheter slik at man får fram barnets perspektiv (Skauge, 2010). Mattson (2006) mener at det å betrakte barn som subjekt innebærer blant annet krav på å oppfatte barnet som en aktør. Det å snakke med barnet forplikter dermed til å ta det på alvor. Det å ikke tillegge barnets stemme vekt kan tyde på en paternalistisk holdning og en marginalisering av barnet.

7.1.3 Har skilsmissebarnet rettssikkerhet?

”Barn har en utmerket rettssikkerhet i Norge – inntil de kommer i konflikt med en voksens rettssikkerhet” (Advokat Thea Totland i ”Voksne for barn”).

Totlands utsagn er i tråd med Qvortrup (1994) forståelse om at barn er marginalisert i relasjon til voksne. I mange tilfeller er marginalisering også nødvendig fordi barn har behov for beskyttelse. Kjernen i begrepet «rettssikkerhet» er knyttet til krav om at enkeltindividet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, samtidig som vedkommende skal ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser (www.regjeringen.no). Ut fra at det her til lands finnes flere regler og lovverk som skal ivareta barns rettigheter, vil man i utgangspunktet anta at barnet har god rettssikkerhet. Det er flere av informantene fra barnevernet som mener at dette ikke stemmer i praksis. Strøm (2007) mener at det er mange barn i Norge som ikke får oppfylt sine rettigheter, og at et typisk eksempel er ved barnefordelingssaker. Barnekonvensjonen har bidratt til at barnet har fått en økt rettsstilling i samfunnet. Fokus på barns rettigheter er nødvendig, men ikke helt uproblematisk i forholdet mellom barn og voksne. Dette skaper et dilemma mellom barns og voksnes rettigheter og en avveining av barns rett til å bli beskyttet og barns rett til å bli hørt. Barnevernet i mitt materiale gir klart uttrykk for at de mener foreldrene må tilpasse seg barnas behov, ikke omvendt. Dette utfordrer voksenverdenen.

Dersom barnet skal anerkjennes som en selvstendig aktør ved samlivsbrudd bør barnet inviteres med inn i prosessen på lik linje med foreldrene. Kanskje burde barnet ha en egen talsperson? Kvaran (2008) mener barns liv og situasjon er preget av en politisk fattigdom fordi de ikke har stemmerett, og at de derfor trenger talspersoner. Strøm (2007) stiller spørsmål ved om ikke barna også burde hatt en advokat for at deres interesser skal bli ivaretatt.

7.1.3.1 Et dilemma mellom henleggelse og tvang

Når foreldre i kronisk konflikt ikke klarer å nyttiggjøre seg hjelp for å bedre situasjonen til barnet eller at de ikke ønsker å samarbeide med barnevernet, må barnevernet vurdere om saken skal henlegges eller fremme sak om omsorgsovertakelse. Barnevernet formidler at praksis i slike saker har vært å

henlegge saken med bekymring. Det gjør at barnet forblir i en vanskelig situasjon med en foreldrekonflikt som vedvarer. Rød (2012) fant også i sin undersøkelse at en årsak til henleggelse var at barnevernet ikke så noen muligheter for tiltak.

Ingen av informantene hadde erfaring med å fremme sak om omsorgsovertakelse i slike tilfeller. En av forklaringene var at foreldrene hver for seg framstod som gode nok, og at det vurderes som meningsløst for barnet å "miste" foreldrene. Ut fra at barnevernet også formidler at det er forhold ved foreldrene selv som gjør at konflikten opprettholdes, kan man spørre seg om det i slike tilfeller kan være noe barnevernet har oversett i utredningen, eller at barnevernet likevel ikke vurderer barnets situasjon som alvorlig nok. Det kan synes som at foreldrekonflikt har en lavere status som problemområde enn for eksempel rus eller psykisk sykdom hos foreldrene, selv om nyere forskning viser at en vedvarende foreldrekonflikt er svært skadelig for barn. Man kan også stille spørsmål til hvilken status vedvarende foreldrekonflikt har på politisk nivå ut fra at det ikke etterspørres statistiske tall om temaet.

En annen årsak til at det ikke var fremmet sak var usikkerheten på om en slik sak ville føre til et tvangsvedtak i fylkesnemda. Erfaringsmessig har barnevernet dårlig erfaring med å "blande seg inn" i barnelovssaker. Det å fremme en omsorgssak i fylkesnemda opplever barnevernsansatte som svært ressurskrevende, og det kan være vanskelig å prioritere en sak man er usikker på fremfor andre saker som fremstår som mer alvorlig. Slik Stang vurderer det står foreldrevernet i dag betydelig sterkere enn barnets vern, og hun mener det er faglig grunnlag for at barnevernet kan gripe inn med tiltak mye tidligere enn de gjør, selv om bruk av tvang fremdeles er kontroversiell. I følge Stang kan dette bety at en konsensusorientering står sterkt både i samfunnet og i fagmiljøet. Konsensus betegner et samsvar i meninger og holdninger som rår mellom kompetente fagfolk innen et avgrenset fagområde, og som kan gi rom for en viss, men ikke radikal uenighet. Rød (2012) fant også at et av dilemmaene til barnevernet var knyttet til spørsmål om hvilke argumenter fylkesnemda ville godta. I denne undersøkelsen kommer det fram at det er prøvd å fremme sak i fylkesnemda, men at saken ikke fikk medhold ut fra at det var for en barnelovssak å regne.

En praksis som beskrives her kan tyde på at det biologiske prinsipp står sterkt hos barnevernet. Dette gjenspeiles også i statistikker. Barnevernet tilbyr i hovedsak hjelp i form av frivillige hjelpetiltak. Tvang benyttes kun unntaksvis. Konsensusen ligger i at barnevernet mener det er best for barn å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Når foreldre ikke åpner for bistand fra barnevernet, og barnet forblir i en skadelig situasjon bidrar det til å marginalisere barnet ytterligere. Kvaran (2008) stiller spørsmål ved om barnevernets sterke fokus på foreldre og samarbeid med familien vanskeliggjør ivaretagelse av utsatte barns behov. Kommer familieorienteringen i veien for å se,

prioritere og involvere barnet? Regjeringen oppnevnte i 2011 et utvalg som skulle se på hvor stor vekt det biologiske prinsipp skal ha i barnevernet (NOU 2012:5). Utvalget hadde ikke et mandat til å utrede det biologiske prinsippets anvendelse i barneloven, men se hen til vurderinger som gjøres i saker etter barneloven der det er problematikk knyttet til vold, rus psykiatri mv. Utvalget støtter seg til at barn generelt sett, har best av å vokse opp hos sin familie. Familien skal være normalordningen i samfunnet. Dette kan fravikes når det er til barnets beste. Utvalget anbefaler et nytt prinsipp som terskelen for omsorgsovertakelse skal vurderes ut fra; Prinsippet for utviklingsfremmende tilknytning. Terskel for omsorgsovertakelse skal vurderes ut fra tilknytnings- og relasjonskvaliteten mellom omsorgspersonen og barnet er utviklingsstøttende eller ikke. Videre skal alvorlighetsgraden og stabilitet av omsorgssvikt vurderes. Til slutt skal man se på omsorgspersonens egenskaper er av varig eller forbigående karakter. Det anbefales å endre ordlyden i barnevernloven § 4-21,2 slik at ordet "biologiske" tas ut, og at det understrekes i rundskriv at formålet med samvær er at det må være utviklingsfremmende for barnet (NOU 2012:5).

7.1.3.2 Et juridisk hull?

Flere av informantene snakket om et *juridisk hull*. Begrepet ble forklart med at det eksisterende lovverket ikke er tilstrekkelig for å beskytte barnet. I denne studien har flere av informantene i barnevernet vist til eksempler der det er bekymring knyttet til en av foreldrene, hvor den andre forelderen ikke har nok strategier å benytte seg av for å beskytte barnet. Barnevernet anmoder bostedsforelderen om å ta grep etter barneloven for å beskytte barnet mot vold eller andre former for overgrep ved å endre samværsavtalen, men bostedsforelderen vinner ikke fram i domstolen. Dette innebærer at barnet må leve med en samværsordning som medfører risiko for skade på dets utvikling og helse. Barnevernet opplever i disse tilfellene å ikke ha virkemidler for å håndtere saken til det beste for barnet. Uansett hvilken av løsningene som velges medfører det en tapssituasjon for barnet: tap av en god forelder eller å forbli i en skadelig situasjon.

I 2006 ga Barne- og likestillingsdepartementet ut en veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær. Der fremgår det: *"Bostedsforelderen har et ansvar for å beskytte barnet mot å utsettes for vold eller overgrep i forbindelse med samvær. Dersom bostedsforelderen ikke setter i verk tiltak for å beskytte barnet, kan dette foranledige vurderinger om at vilkårene for å overta omsorgen er oppfylt."*

Dette fenomenet ble også belyst i undersøkelsen til Mossige m.fl. (2003). De hevder at saker med seksuelle overgrep mot barn blir styrt av den voksnes rettigheter. Fedre som er mistenkt for seksuelle overgrep mot barnet på samvær, får opprettholdt samværet ut fra sine juridiske rettigheter til samvær med barnet. Far får gjerne råd fra juridiske eksperter ut fra hva som tjener hans interesser

og rettigheter, heller enn å sikre barnet. For å ivareta eller gi etter for fars rettighetshavende krav, ble bekymringen for barnet skjøvet i bakgrunnen. Barnevernets forsøk på å stoppe samvær gjorde at barnevernet havnet i en kryssild av motstridende interesser med ansvar for å tilrettelegge og hjelpe barnet og dets familie gjennom krisen. Barnevernsarbeiderne viste en tendens til å bli mer regelstyrte og mindre skjønnsbaserte. Barnevernet kunne trekke seg ut av saken fordi de ikke kom noen vei. Mor kunne i noen saker bli gjort til selve problemet fordi hun ikke maktet å beskytte barnet fra far etter barneloven. Det ble beskrevet som en helt vanlig reaksjon at mor ga opp og trakk seg, mens fars samvær med barnet fortsatte som før. Barnet blir skjøvet i bakgrunnen til fordel for den voksnes interesse.

Av veilederen kommer det fram at det å gi anbefalinger til den ene forelderen om å ta grep, kan beskyldes for å ta parti med den ene forelderen, eller for å blande seg i en barnefordelingssak, og at dette kan bidra til at barnevernet vegrer seg mot å mene noe. Det framgår at barnevernet er på trygg juridisk grunn når man på en saklig måte redegjør for barnevernets vurderinger basert på et forsvarlig informasjonsgrunnlag, og at slike saker ikke står i noen særstilling når det gjelder barnevernets rett og plikt til å utføre et vanskelig arbeid i skjæringspunktet mellom offentlig myndighetsutøvelse og privatlivets fred. Hensynet til barnet må gå foran hensynet til en eller flere voksne (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006).

Informantene fra barnevernet formidlet at de opplever å miste kontroll på saken når den blir behandlet i domstolene. Barnevernet blir gjerne bedt om å uttale seg, men har flere erfaringer med at barnevernets vurderinger ikke blir tillagt vesentlig vekt.

Barnevernet beskriver en maktesløshet knyttet til saker der domstolen vurderer saken annerledes enn barnevernet. Disse sakene fremstår som svært vanskelige for barnevernet. Barn som barnevernet mener må beskyttes fra samværsforelder oppnår ingen slik beskyttelse etter behandling i domstolen, og barnevernet opplever å ikke ha noen andre virkemidler. Barnevernets praksis må følge den rettslige praksisen. Barnevernet kan ikke overprøve beslutninger som er tatt i retten. Dette er et eksempel på at domstolens rammebetingelser krymper rommet til barnevernet for å utøve profesjonelt skjønn og fagutøvelse. Også familievernet forteller om en praksis som er en konsekvens av domstolens praksis. Familievernet formidler at de hjelper familier med familievold å lage samværsavtaler ut fra kjennskap til domstolens praksis i slike saker.

Det at samvær opprettholdes kan også ha en sammenheng med at det i barneloven heter at barn og foreldre har en gjensidig rett til samvær med hverandre. Dette kan forstås ut fra prinsipper om likestilling og rett til familieliv. I Danmark og Sverige er kun barnets rett til samvær lovhjemlet.

Foreldrene har ingen tilsvarende rett, men ansvar for at barnet har samvær (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

Undersøkelsen til Rød, Ekeland, & Thuen (2008) viser at barn kan ha aggressive følelser både til en av foreldrene og til dommeren. Flere av barna beskrev hvor sinte de hadde vært etter domsslutningen og hvor urettferdig de opplevde avgjørelsen. Sinnet mot rettens avgjørelse sto i forhold til motviljen mot samvær med den ene forelderens. Barna framhevet motsigelsen i forelderens krav om samvær, når de selv ikke ønsket slikt samvær.

Det kan også være at barnet har fått tilstrekkelig beskyttelse formelt sett ved at domstolen har tilkjent tilsyn ved samvær, eller at samvær blir stoppet, men at den andre forelderens ikke vil akseptere avgjørelsen. Dette kan komme til uttrykk ved at forelderens kan møte opp på arenaer der barnet befinner seg for å treffe barnet på selvstendig vis, eller ved gjentatte søksmål mot forelderens som barnet har fast bosted hos. I denne studien kom det fram erfaringer knyttet til at presset på den adekvate forelderens kan bli så massivt at denne kan gå med på 50/50- løsninger bare for å få fred. Barnevernet opplyste i undersøkelsen at de ikke sjeldent opplever at den konfliktdrivende forelderens har fri rettshjelp. Det har vært en målsetning å utjevne dagens forskjell mellom de som får fri rettshjelp og de som må betale alt selv. I St. meld. nr. 26 (2008-2009) foreslår regjeringen å heve inntektsgrensene slik at flere omfattes av fri rettshjelpordningen. Samtidig foreslås innført graderte egenandeler på saksomkostningene etter inntekten til mottakeren. En egenandelsordning er ment å forebygge at terskelen for å fremme sak for retten blir for lav (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) har lagt ut et høringsnotat om endring i barneloven vedrørende tilsyn ved samvær, der det skilles mellom to former for tilsyn. Den ene er "beskyttet tilsyn" som er aktuelt der samværsforelder sliter eller har slitt med vold, rus og psykiatri, og i enkelte høykonfliktsaker. Den andre formen er "støttet tilsyn" som vil være aktuelt ved opptrappingsamvær. Med beskyttet tilsyn skal samværet konstant overvåkes, ved støttet tilsyn vil man kunne avtale mer fleksible løsninger. Departementet har foreslått en deling av ansvaret for disse tilsynene ved at BUFETAT i regi av familievernkontoret får ansvar for de støttede tilsynene og den kommunale barneverntjeneste vil få ansvar for de beskyttede samværene. BLD ønsker også å senke terskelen for når domstolen avgjør at samvær skal nektes helt. Målet med forslaget er å styrke barneperspektivet ved å gi barn beskyttelse for vold og overgrep (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

Dersom forslagene om lovendringene blir vedtatt, mener departementet det vil det forplikte domstolen til å vurdere sakene ut fra disse kriteriene. Dette vil igjen vil kunne legge føringer for

hvordan familievernnet skal forholde seg til dette temaet. Slik kan barnets rett til beskyttelse få forrang for foreldrenes rett til samvær med barnet. Dette vil etter min mening bidra til å øke barnets rettssikkerhet.

Både barnevernet og familievernnet viser et tydelig engasjement inn mot barnet og barneperspektivet. Undersøkelsen min antyder likevel at skilsmissebarnet i den helhetlige sammenheng er tilbøyelig til å bli objektivisert og marginalisert, hvor dets behov i hovedsak er definert av voksne. Dette kommer til uttrykk i domstolen hvor en relativ stor andel av barnas ønsker ikke ble fulgt. Det viser seg i familievernnet hvor man kun unntaksvis snakker med barnet. Barnets rett til å bli hørt er overlatt til foreldrene og deres evne eller vilje til å la barnet bli hørt, som igjen er avhengig av at meklere vurderer saken dit hen at barnet bør snakkes med. Barnevernet forteller om en praksis der barnet blir behandlet som en selvstendig aktør i prosessen, og at barnevernets vurderinger kommer på kollisjonskurs med domstolens vurderinger. Barnevernet formidler en maktesløshet og at noe må gjøres på systemnivå for at de skal ha mulighet til å håndtere sakene. Slik det fremgår, er vurderingene rundt barnets beste komplekse. De fleste kan mer eller mindre påberope seg å ha et barneperspektiv, men vise svært ulike forståelser som igjen gir seg utslag av praksis. Det krever et godt faglig skjøn å vurdere hva som er barnets beste. Dette krever kompetanse på barn og barns utvikling. Det vil også være en forenkling å si at objektiviseringen av barnet har å gjøre med den enkelte fagarbeiders syn på barn eller etatens holdning. Dette ville ikke gi et riktig bilde. Endringer for å styrke barneperspektivet krever også en innsats på systemnivå.

7.2 Skilsmissebarnet ut av gråsonen?

Det er en uttalt målsetting at tjenestene fra det offentlige tjenesteapparatet skal være samordnet. Målsettingen med å organisere innsatsen er både å lage mer kostnadseffektive tjenester, og å gi den enkelte tjenestemottaker tilbud som framstår som logiske deler av en helhet. I denne studien kommer det fram flere eksempler på god praksis, der situasjonen til barnet ble forbedret gjennom samhandling i hjelpeapparatet. Det fremkom også hvordan samarbeidet konkret var opplevd.

Flere av informantene snakker om skilsmisseproblematikk som et stort gråsonerområde. Det beskrives en virkelighet der barn og familier sendes fra den ene instansen til den andre, og at det kan foregå prosesser etter de ulike lovverkene samtidig. Tjenestetilbudet framstår som fragmentert for informantene. Det kommer fram at det oppleves store utfordringer i samhandlingen mellom barnevern, familievern og domstolene. Av NOU 2012:5 fremgår det også at dagens system vurderes som ressurskrevende, konflikt drivende, uoversiktlig og forsinkende, og ikke til barnets beste.

Informantene i denne undersøkelsen deler i stor grad denne vurderingen. Både familievernnet og barnevernet definerer sitt eget ansvar ut fra sine rammebetingelser og faglig skjønn. Det vil slik kunne være familier i behov for hjelp som ikke verken er definert i den ene eller den andre kategorien. Dette bidrar til at barnet havner i gråsonen. Flere av informantene ga uttrykk for at de mente dette kan unngås ved et bedre samarbeid mellom barnevernet og familievernnet. Av NOU 2012:5 framgår det at familievernnet i større grad kan benyttes som en aktiv samarbeidspart for barnevernet. Kvaran (2008) mener barnevernet sammen med familievernnet må utvikle tiltak for barn som får en vanskelig livssituasjon på grunn av foreldrenes problemer knyttet til samlivsbrudd. Også fra politisk hold ønskes det mer forskning på hvordan barnevernet og familievernnet kan samarbeide (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011).

I denne studien har det kommet fram flere eksempler på god praksis når det gjelder samarbeidet mellom barnevernet og familievernnet, selv om de ulike virkelighetsbeskrivelsene i første rekke har vært preget av hva som oppleves som barrierer. Dette betegner informanter fra barnevernet og familievernnet som god praksis når det gjelder samarbeid:

1. Fast møtevirksomhet der saker bringes inn til drøfting begge veier. Dette bidrar til mer kunnskap om hverandres måter å jobbe på. Man er i dialog om tersker og forebygger at familier havner i gråsonen. Man fordeler roller.
2. Familievernnet blir med inn i en felles arbeidsprosess med barnevernet med utgangspunkt i barnevernets tiltaksplan. Barnevernet har fokus på at barnet blir skjermet fra konflikten. Familievernnet har fokus på å hjelpe foreldrene med konflikten, hver for seg eller sammen. Barnet kan få tilbud om å delta i gruppe med andre barn i liknende situasjon. Familievernnet deltar i barnevernets evalueringsprosesser hvor barnevernet snakker med barnet og innhenter informasjon fra relevante instanser og slik måler om situasjonen blir til det bedre for barnet. Dette gjør at både barnevernet og familievernnet har kontroll på saken.
3. Barnevernet inviteres med i mekling når eksisterende barnevernssak for å holde fokus på at barnets interesser blir ivaretatt når foreldrene lager avtale.

7.2.1 Terskel. Når er det en sak for barnevernet?

Informantene syntes det var vanskelig å oppgi en konkret terskel for når saken var av en slik art at barnevernet burde se på den. Av NOU 2012:5. framgår det også at det ikke er mulig å utvikle absolutte terskelkriterier. Vurderingen er skjønnsbasert.

Rød (2012) fant i sin undersøkelse flere momenter som var avgjørende for beslutning om henleggelse. Dette var blant annet at problemet parkonflikt ikke ble definert til å utløse bekymring for barnet eller at barnefordelingsak er foreldrenes problem. Informantene i min undersøkelse knyttet foreldrekonflikt til omsorgssvikt, men formidlet også at samværsproblematikk ikke uten videre er barnevernets oppgave. Henvendelser angående dette temaet registreres heller ikke noe sted. I fagprogrammene finnes det ikke en egen kategori for dette temaet. Informantene i barnevernet syntes det var vanskelig å gi en klar definisjon på når terskelen er nådd ut fra at barnevernet stadig må prioritere blant alvorlige saker og at hvert barn og familie er ulik.

Det er enighet både i barnevernet og familievernet om at familievernet skal håndtere normale reaksjoner etter et brudd, og at det bør bli en barnevernssak når det er "noe mer". Barnevernet formidler at de viderehenviser en del foreldre som tar kontakt direkte til familievernet, ut fra en forventning om at familievernet skal håndtere sakene til et visst nivå. Familievernet mener det er grunn til bekymring når konflikten har vart lenge. Det kan ha vært gjentatte søksmål og foreldrene har ikke nyttiggjort seg eller tatt imot hjelp. Konflikten vedvarer til tross for terapeutisk bistand, eller ønsker ikke terapeutisk bistand, samtidig som man ser at foreldrene ikke på egen hånd klarer å bidra til at situasjonen for barna blir bedre. Familievernet formidler at de også kan bli bekymret selv om foreldrene er enig om en avtale. Dette er når foreldrene avtaler delt bosted på små barn eller når det kommer fram andre alvorlige forhold.

Barnevernet mener at når det er "noe mer" så blir barnevernsaken tydeligere. Dette kan være tilleggsproblematikk som vold, rus eller alvorlig psykiatri, men også når konflikten har vedvart over tid. Konfliktfamiliene kjennetegnes ved at en eller begge foreldrene er konflikt drivende. Det handler gjerne om egne forutsetninger, de har liten evne til å løse konflikter, se sin egen rolle i konflikten eller legge til rette for og holde fokus på barnet. Det at det må være "noe mer" kan også settes i sammenheng med konfliktens status som problemområde. Dette problemområdet kan forstås som en moderne form for omsorgssvikt som barnevernet ikke er vant til å definere som barnevernsmateriale. Kvaran (2008) sier i sin undersøkelse at barnas problemer er nært knyttet opp mot familiekarrieren. Røds undersøkelse viser at flere aspekter var avgjørende for beslutning om undersøkelse i saker som har med barnefordeling å gjøre. Disse var vold eller trusler om vold mellom foreldrene eller vold mot barn, stor parkonflikt og manglende fokus på barnet og ustabil, uforutsigbar eller mangelfull omsorg, uklar samværsordning eller at eldre søsken hadde ansvar for den daglige omsorgen.

Når det er foreldre som henvender seg beskrives terskelen som høyere for å ta inn saken, enn når det er andre som melder bekymring. Dette forklares ut fra at barnevernet opplever at det i mange

tilfeller eksisterer vikarierende motiv i foreldrenes henvendelser. Rød fant også at en avgjørende faktor for beslutning om undersøkelse var at noen meldere hadde særlig troverdighet som ikke ble overprøvd av barnevernet. Dette gjaldt offentlige meldere hvor familievernkontoret flere steder hadde en slik posisjon. I min undersøkelse kommer også dette fenomenet til uttrykk. En informant la uttrykkelig til at situasjonen er gjerne alvorlig for barnet når familievernet melder. Fra familievernets side fremstår det derimot som uforutsigbart om barnevernet tar inn saken til undersøkelse. Barnevernet opplever å motta få meldinger fra familievernkontoret. Familievernets praksis er å holde på familiene så lenge som mulig før de melder bekymring. Det er problematisk å melde fordi de som regel ikke opplever at det skjer noen endring etter melding. Barnevernet vurderer ikke saken som en barnevernssak eller barnevernet iverksetter ikke tiltak som forbedrer situasjonen til familien. Sjansene for at hjelperelasjonen brister ved melding er stor, og det resulterer i at familien står der uten hjelp. Når familievernet formidler til større barn eller foreldre som har det vanskelig at de vil sende en melding, kan det gi falske forhåpninger om at de skal få hjelp med den vanskelige situasjonen de befinner seg i.

Denne studien viser at det er stor variasjon på samhandling mellom familievernet og de ulike kommunene. Der det forelå et tett samarbeid så det ut som at både familievernets terskel for å melde bekymring og barnevernets terskel for å ta inn sakene var lavere. Rød fant også i sin undersøkelse at det er uforutsigbart om barnevernet går inn i en barnefordelingssak, og at praksis bestemmes av hvilken kommune du bor i og hvilke samarbeidsmønstre som eksisterer (Rød, 2012).

7.2.2 Et utydelig og uforutsigbart hjelpeapparat

Systemet fortøner seg som komplisert å forholde seg til både fra et brukerperspektiv og for den profesjonelle virksomhet. Barnevernet formidler at de daglig får henvendelser med spørsmål knyttet til barnefordeling og bruker mye tid på å forklare foreldre forskjellen på barneloven og barnevernloven, og hvem som kan bistå med hva. Også i eksisterende saker i barnevernet gir barnevernet råd og veiledning om hvordan foreldre skal gå fram for å få endret eksisterende avtaler om barnet. I noen tilfeller kan barnevernet bistå foreldrene med å lage en privat samværsavtale, framfor å sende dem videre til familievernkontoret. Dette ut fra at det oppfattes som kompliserende å kople på enda en instans. Jeg spurte et foreldrepar jeg hadde samtale med om de hadde vært i kontakt med familievernet for å få hjelp med problemene de hadde i samlivet. Fars umiddelbare respons var: "Er det ikke der vi er da?". Dette er ikke et enestående tilfelle. Inntrykket er at mange ikke vet forskjellen på barnevernet og familievernet. Hvordan de tjenestene er navnsatt skaper også rom for forvirring. I noen kommuner er flere tjenester samordnet i en tjeneste. I Trondheim for eksempel er barnevernet en del av Barne- og familietjenesten, men familievernet er ikke en del av denne tjenesten. Familievernet er heller ikke en kommunal tjeneste.

7.2.2.1 Å jobbe med de samme temaene med ulike perspektiv og mandater.

Barnevernet og familievernnet jobber med mange av de samme temaene i tillegg til problematikk knyttet til samlivsbrudd og konflikt. Tjenestene har imidlertid ulike mandater og perspektiver som utgangspunkt. I undersøkelsen viser barnevernet og familievernnet ulike tilnærminger og holdninger knyttet til konfliktfamiliene og håndteringen av saken.

Barnevernet på sin side er opptatt av at barnet skal skjermes for konflikten og en tydelighet til foreldrene, etterstreber familievernnet at familien skal komme fram til egne løsninger ved at familievernnet inntar en nøytral rolle. Både domstolene og barnevernet mener familievernnet bør være mer tydelig, og at saken slik kan bli løst i familievernnet. Barnevernet formidler at også foreldre etterspør tydelighet. Med tydelighet mener barnevernet at familievernnet bør hjelpe foreldre å vurdere hva som er barnets beste.

Jeg forstår meklingen i familievernnet som resultatorientert. Målet er at foreldrene skal komme fram til løsninger. I familier der det er høyt konfliktnivå vil det i fremste rekke ofte være behov for å bearbeide følelser knyttet til bruddet, da dette er en forutsetning for å dialog og samarbeid. Slik sett er konfliktforeldrene tjent med en prosessorientert tilnærming hvor man prøver å forstå årsaken til konflikten, utvikling og samspill mellom foreldrene. En prosessorientert holdning vil gi mer konkrete og realistiske anvisninger med hensyn til hvordan konflikten håndteres og hvordan konflikter kan forebygges i fremtiden. Det å bruke tid og ikke slippe saken for tidlig, var også et av momentene barnevernet mente var viktig i disse sakene.

Et annet aspekt barnevernet mente var avgjørende var at man ikke måtte gå inn i foreldrekonflikten. Da var det lett å miste barnet av syne, og konflikten kunne eskalere. Barnevernet erkjenner og aksepterer at det foreligger en konflikt, men er primært opptatt av å håndtere den på en måte som skjerner barnet mest mulig. Innholdet i konflikten er barnevernet ikke så interessert i. Fokuset er barnet, ikke konflikten. Barnevernet ansvarliggjør foreldrene til å få hjelp i familievernnet til å løse opp konflikten.

Familievernnet tilbyr mer enn mekling. Man kan også få hjelp til å jobbe med konflikten, sammen eller hver for seg. Koch og Walstad (2005) formidler at konflikt kan løses gjennom kommunikasjon som har til hensikt og etablere og utvikle et fungerende samarbeid mellom to tilnærmet likeverdige parter. I saker med høyt konfliktnivå må man ta med i betraktning hvordan maktforholdet mellom foreldrene er. Dersom man skal finne ut hvordan en konflikt kan løses eller håndteres, må man først foreta en konfliktanalyse slik at man får kjennskap til konfliktens struktur og funksjon. I enkelte saker må man erkjenne konflikten og ha fokus på at barnet skjermes. En av informantene fra barnevernet fortalte om en praksis der barnevernet kontakter familievernnet på vegne av foreldrene for å sikre at

de får riktig type hjelp. Ofte handler henvisningene om å etterspørre hjelp for foreldrene til å jobbe med konflikten. Barnevernet opplever at når foreldre tar kontakt på egen hånd, ender de opp med mekling, noe som barnevernet opplever ikke hjelper foreldrene, og barnet, videre.

En prosessorientert tilnærming forutsetter frivillighet. Familievernet opplever at noen foreldre kun vil møte til den obligatoriske meklingen, til tross for at de ikke kommer til enighet om barna. Disse foreldrene ønsker ikke å prøve å komme til enighet med den andre forelderen, men gå rettens vei. Også i barnevernet er frivillighet en forutsetning for å jobbe med familien. Foreldrene må samtykke til hjelpetiltak. Frivilligheten i barnevernet kan dog settes i hermetegn ut fra at tvangsaspektet også er knyttet til tjenestens mandat. Familievernet mener at det er svært viktig at deres tilbud er frivillig ut fra at de vurderer at det er mange som ikke ville etterspurt deres bistand dersom det var en mulighet for at de kunne benytte tvang. Motivasjon til endring settes også i sammenheng med frivillighet. Folk kan ikke tvinges til endring.

De ulike tilnærmingene kan være utfyllende i forhold til hverandre. Det at barnevernet har fokus på barnet og er tydelige til foreldrene om hva barnet trenger, står ikke i veien for at familievernet er nøytral i arbeidet med å hjelpe foreldrene med konflikten så lenge barnets behov for skjerming er ivaretatt. Imidlertid mener jeg det kan stilles spørsmål til om det er riktig å innta en nøytral rolle i meklingen i konfliktfamilier, uten at det er foretatt en konfliktanalyse og uten kjennskap til hvordan barnet opplever sin livsverden. Burde familievernet hatt et utredningsmandat for å hjelpe foreldre med å vurdere hva som er barnets beste, med barnesamtalen som et minimum? En slik praksis ville kunne styrke barneperspektivet i disse sakene, og muligens bidra til at flere saker kan bli løst i familievernet. Alternativt ville familievernet ha et godt grunnlag med informasjon for å sende saken videre.

7.2.3 Samarbeid, samordning eller reorganisering?

Dersom man skal unngå at familier kommer i gråsonen er det nødvendig at barnevernet og familievernet samhandler. Gjertsen (2007) mener at hver profesjon må bli anerkjent og verdsatt for sin kjernekompetanse og ansvaret må fordeles. Barnevernet og familievernet må få et felles verdigrunnlag og det må skapes kultur for samarbeid.

Ikke alle informantene i denne studien hadde gode eksempler på god praksis å vise til. Kun et mindretall hadde erfaring med samarbeid mellom barnevernet og familievernet. Der det ikke forelå et samarbeid, var det imidlertid uttrykt et behov for å etablere et samarbeid. Informanter fra barnevernet har gitt uttrykk for at de ønsker familievernet som en del av sin tiltakskjede. De opplever det som vanskelig å komme i dialog med familievernet både i enkeltsaker og på et generelt grunnlag. Dette ønsker ikke familievernet.

Et samarbeid kan komme på kollisjonskurs dersom man blir for opptatt av sektorinndeling, og de overordnede rammene vil være bestemmende for hvordan samarbeidet har mulighet til å utvikle seg. De store variasjonene på samhandling mellom familievernet og barnevernet bidrar til at hjelpen blir uforutsigbar. En av de ansatte i barnevernet sa det imidlertid slik: "Vi kan faktisk gjøre svært mye innenfor de rammene vi har, vi må bare skjønne det, tørre det og prioritere det." Hun kunne vise til et godt samarbeid både med familievernet og domstolene. Det at praksisen er så ulik kan bety at handlingsrommet og muligheten til å bruke skjønn er relativt stort. De overordnede rammene gir rom for samarbeid. Når man snakker om *samarbeid* mellom etatene er det snakk om en frivillig innsats. Man kan stille spørsmål til om det er tilstrekkelig, og om den varierende praksisen er et resultat av dette, og om det heller er behov for en *samordning* av tjenestene.

7.2.3.1 En rettssak. Et gode eller et onde?

Forskning viser at konfliktnivået mellom foreldre er høyt i saker som kommer for retten i forbindelse med barnefordeling. De nye saksbehandlingsreglene i domstolen baseres på at erkjennelsen av at hovedforhandling og dom er et lite egnet redskap i barnefordelingssaker. Erfaringene viser at mange saker løser seg mens de er i forberedende fase, og domstolen har evaluert ordningen positivt. Metoden fokuserer på å styrke samarbeidet mellom foreldre ved å sette barnet i sentrum og å rette fokus fremover og fokusere på de involvertes positive egenskaper. Dette ser ut til å være et tiltak som integrerer det psykologiske og det juridiske aspektet. Jeg forstår imidlertid tiltaket som resultatorientert. Derfor setter jeg spørsmålstegn ved om metoden bidrar til å presse fram en avgjørelse, mer enn å løse følelsesmessige problemer rundt bruddet, noe som ofte er en forutsetning for foreldresamarbeid.

Barnevernet opplever at foreldre kommer tilbake etter rettsforberedende møter med en avtale om at barnet skal bo like mye hos hver av foreldrene til tross for at foreldrene er i vedvarende konflikt. Inngåtte forlik er ikke nødvendigvis et mål på hvorvidt rettsmekling "virker". Samarbeidet kan ofte bli fiktivt når en av partene har opplevd og vunnet og tapt i forhold til den andre, eller har inngått kompromisser en ikke kan stå for. Samarbeid på slike premisser vil ofte ikke være bærekraftig. Dette kan også være en av årsakene til at en del rettsforlik følges av at saken på nytt bringes inn for retten. Det at løsningen man kommer fram til er en midlertidig løsning som skal prøves ut i en tidsramme kan i likevel noen tilfeller virke forsonende og konfliktdempende for de voksne (Koch & Walstad, Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen, 2005).

Rød, Ekeland og Thuen (2008) har undersøkt barns erfaringer av foreldrenes konflikter. Barna som inngikk i undersøkelsen, hadde alle vært del av en barnefordelingssak som hadde vært ført for domstolen. Det vil si barn som har foreldre med et høyt konfliktnivå. Undersøkelsen indikerer at barn

ikke kan beskytte seg mot foreldrenes konflikter, selv om domstolen har tatt det formelle ansvaret for barnefordelingen. For noen barn har domstolsprosessen bidratt til opplevelser av ikke å ha bli sett eller hørt i spørsmål som har stor betydning for deres livskvalitet og framtidsutsikter. For de fleste barna oppleves domstolens behandling av konflikten, og selve beslutningen, som mindre betydningsfullt. Det er den stadig pågående konflikten mellom foreldrene barna er opptatt av og som de ikke unnslipper. Per Arne Rød (2010) har sett på barns erfaringer etter at rettsapparatet har fattet en beslutning om fast bosted og samvær i barnefordelingssaker, hvor noen av barna fortalte at foreldrenes konflikter vedvarte i årevis etter gjennomført(e) rettsak(er). Flere av dem formidlet at de hadde fått det verre enn før rettsakene, og at de i lang tid hadde emosjonelle reaksjoner.

Sett ut ifra et kunnskapsgrunnlag og det faktum at rettslig dom som regel ikke er til barnets beste når konfliktnivået er høyt, kan man sette spørsmålstegn ved om domstolen i det hele tatt skal behandle barnefordelingssaker. Det viktigste tiltakefor barnet vil være at foreldrene klarer å håndtere uenighet på en konstruktiv måte. Siden man ikke kan oppløse foreldreskap, er det viktig å legge til rette for måter å håndtere konflikter på som tar hensyn til dette og til barns avhengighet av et foreldreskap som fungerer. Rød (2010) stiller spørsmål ved om barnevernet burde undersøke omsorgssituasjonen til disse barna. Barnevernet opplever sjeldent å motta bekymringsmeldinger fra domstolene. Dette skyldes trolig at det foreligger en usikkerhet på om domstolen har anledning til å melde (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011), eller at saken ikke av domstolene er vurdert dit hen.

Denne undersøkelsen bringer også fram problemstillinger i forhold til den rettslige behandlingen av sakene. Man ser at barnevernet og domstolene kan ha sprikende vurderinger, og det stilles spørsmål ved forståelse og kompetanse. Barnevernet viser imidlertid til eksempler på god praksis ved samarbeid med sakkyndig oppnevnt av domstolen, ved at blant annet utredningsoppgavene samordnes.

Av NOU 2012:5 framgår det at dagens regelverk anses å være komplisert både å forstå og praktisere i visse tilfeller. Dette kommer til uttrykk når fylkesnemda fatter vedtak om omsorgsovertakelse fra bostedsforelder når man har et plasseringsalternativ hos samværsforelder. Fylkesnemdas avgjørelse må omgjøres etter dom om fast bosted etter barneloven i domstolene. Det forekommer også at en barnefordelingssak blir stilt i bero i domstolen i påvente av en avgjørelse i barnevernsaken. Systemet krever i noen tilfeller avgjørelser både fra domstolene, fylkesnemda, og barnevernet som godkjenningmyndighet for fosterhjem.

I NOU 2012:5 foreslås det å endre regelverket slik at problemstillinger i grenselandet mellom barneloven og barnevernloven forenkles. Dette ved at fylkesnemda gis kompetanse til å treffe avgjørelser etter barneloven når det er reist sak om omsorgsovertakelse forhold til den andre av

barnets foreldre. Det vurderes at fylkesnemdas faglige eller praktiske kompetanse til å vurdere barnets beste ikke står tilbake for domstolens kompetanse. Den saksforberedelse som gjennomføres i saker for fylkesnemda om omsorgsovertakelse er gjennomgående svært grundig. Som regel vil barnevernet kunne dokumentere faktiske opplysninger og faglige vurderinger over tid.

Ut fra at forskning på fagområdet viser at det er økt behov for spesialisert kunnskap, også juridisk foreslås det også å utrede om man skal ha en egen familierettsordning, slik at man samler alle barne-, ungdoms- og familierelaterte saker til en og samme domstol. Selv om fylkesnemda vurderes som et kompetent beslutningsorgan, vil muligens en samling av alle sakene til en domstol kunne medføre kortere ventetid og mer spesialisert kompetanse (NOU 2012:5).

7.3 Barnevernets samfunnsmandat og legitimitet

I likhet med andre vestlige land er samfunnsutviklingen i Norge de siste tre – fire tiår preget av individualisering. Enkeltindividet bestemmer selv over forhold som tidligere ble bestemt for det, i form av økonomiske begrensninger, eller verdimesig i form av foreldrenes og tradisjonens autoritet og avhengig av sosioøkonomisk klasses tilhørighet. I tråd med dette blir autonomi viktig i samfunnet. Barnevernets omdømme kan på mange måter sies å være preget av negative holdninger i samfunnet. En del av de negative holdningene skapes av barnevernets mandat. Barnevernet blir en paternalistisk etat i et samfunn som etterstreber autonomi. At autonomi er en samfunnsverdi betyr at man har en forestilling av at individene skal være i et symmetrisk forhold til hverandre. Der det er innslag av hierarki eller asymmetri, står relasjonen under bevisbyrde: Den er bare legitim hvis den er til beste for den det gjelder. Nær sagt alle former for paternalisme kommer dermed under press og legitimeringstvang. Kjernen i paternalisme er at A vet bedre enn B hva som er best for B. En paternalistisk relasjon er en asymmetrisk sådan ved at A har og utøver større makt enn B angående forhold i Bs tilværelse. Sentralt er ivaretagelsen av verdighet for en person som har mangelfull evne til selvbestemmelse (NOU 2012:5).

Man kan si at barnevernet opptrer paternalistisk fordi det er nødvendig for å ivareta barnets ukrenkelighet og interesser. Hos familievernnet står verdien om autonomi svært høyt. Informantene i familievernnet legger stor vekt på nøytralitet og vekt på frivillighet i sitt arbeid. Familievernnet vil at foreldrene skal finne ut av hva som er til barnets beste og holder seg nøytral i forhold til løsninger, mens barnevernet utreder barnets omsorgssituasjon og gir foreldrene en vurdering om hva som er barnets beste. Noen foreldre kan være sterkt uenig i barnevernets vurderinger om for eksempel omsorgsovertakelse og oppleve barnevernets innblanding som et overgrep (NOU 2012:5). Barnevernet og familievernnet kan dermed sies å stå i et spenningsforhold til hverandre.

Selv om mesteparten av tiltakene i barnevernet består av frivillige hjelpetiltak, er det først og fremst barnevernets kontrollfunksjon som familievernnet anser som nyttig i barnelovsakene. Den anses som nyttig når familievernnet er bekymret for barna i familien og familievernnet ikke kommer noen vei. Familievernnet beskriver det som god praksis når barnevernet tar inn saken og koordinerer saken videre. Det "tvinger" foreldrene til å møte familievernnet og ta tak i konflikten, mens barnevernet holder fokus på barnets situasjon. Slik skiller man på å være den som bestemmer og den som er den gode hjelper. Familievernnet blir "good cop" og barnevernet "bad cop". Hjelperollen fristilles for ansvaret i saken og man har slik en bedre mulighet til å komme i hjelpeposisjon til foreldrene ved å være nøytral. Ansatte i barneverntjenesten beskriver også dette som en god praksis. Man kan imidlertid stille spørsmål til om denne praksisen er med på å ytterligere stigmatisere barnevernet som en paternalistisk tjeneste. Ved at barnevernet forblir en stigmatisert tjeneste vil også denne stigmatiseringen følge familiene i barnevernet. Det blir negativt ladet å være bruker i barnevernet. Man ser også tydelig et klart sosialt skille mellom tjenestemottakerne i familievernnet og i barnevernet. I familievernnet er hovedtyngden av klientene sivilstatus gift og de har relativt høyt utdanningsnivå sammenliknet med befolkningen for øvrig. De aller fleste som bruker familievernnet er i full jobb (Allertsen, 2009). Brukerne i barnevernet tilhører ulike sosiale lag, men har i overveiende grad lav inntekt og svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Kun 18 % av barna i barnevernet bor sammen med begge foreldre (Fauske, Lichwarck, Marthinsen, Willumsen, Clifford, & Kojan, 2009).

I NOU (2000:12) ble det foreslått at barnevernet skulle bli oppdelt i en hjelpetjeneste og en utøvbertjeneste. Dette ble ikke fulgt opp i Innst.S. 121 (2002-2003). Regjeringen argumenterer for at barnevernet må bli respektert for de oppgaver som blir utført. På den måten kan barnevernet oppnå legitimitet hos brukere og samarbeidspartnere. For å oppnå dette må barnevernet være tydelig og kommunisere åpent om sine verdier og sin rolle. Barnevernet kan oppnå anerkjennelse og legitimitet gjennom å synliggjøre sin kompetanse. Regjeringen mener at et barnevern som har den nødvendige kompetansen i forebyggende arbeid, vil oppnå legitimitet når det gjelder gjennomføring av tvangsinngrep (Gjertsen, 2007).

Denne studien viser at familievernnet stiller spørsmål ved barnevernets kompetanse. Inntrykket til familievernnet er at ansatte i barnevernet er forholdsvis nyutdannede. Ansatte i familievernnet peker på at de ser en stadig utskifting av ansatte i barnevernet. Familievernnet på sin side formidler at når man først er ansatt i familievernnet så blir man der. Aldersnittet og erfaringskompetansen betegnes som høy. Det kommer også fram at barnevernet har erfaring med at domstolene ikke vektlegger barnevernets vurderinger.

Barnevernsarbeiderne beskriver en tøff arbeidshverdag, der det hele tiden må prioriteres mellom viktige arbeidsoppgaver, samtidig som de befinner seg i en kryssild av motstridende interesser fra barn, foreldre og samarbeidspartnere og ansvar for å gi barn rett hjelp til rett tid.

Barnevernsarbeiderne opplever å bli sendt på kurs i stressmestring og at det er fokus på selvledelse.

Når noe går galt i håndteringen av barnevernssaker, årsaksforklares det gjerne til at barnevernsarbeiderne ikke har klart å gjøre de riktige vurderingene og løse oppgavene. De er feltets bakkebyråkrater (Lipsky, 1980). Det stilles lite spørsmål om viktige rammebetingelser og de økonomiske og personalmessige ressursene som står til disposisjon for å følge opp saker.

Barnevernets anseelse kan slik også bli skadelidende som følge av et misforhold mellom oppgaver og forventninger på den ene siden og faktiske ressurser og kompetanse på den andre (NOU 2012:5).

Micael Lipsky mener politikken utformes og virkeliggjøres i møter mellom velferdsstatens yrkesutøvere og brukere av tjenestene. Som offentlig ansatte forvalter bakkebyråkraterne store økonomiske ressurser, og de har stor innflytelse på folks liv gjennom beslutninger som fattes. Lipsky argumenterer for at de beslutninger bakkebyråkraterne tar, de rutiner de etablerer og de mekanismer de anvender for å håndtere usikkerhet og arbeidspress, blir den politikken de setter ut i livet. Han vektlegger at for å forstå hvorfor organisasjoner kan opptre i strid med egne uttalte mål, må vi kjenne til hvordan dette faktisk erfarer av dem som jobber i organisasjonen. Det kan også reises kritikk mot å legge for stor vekt på hvor mye den enkelte bakkebyråkrat kan sees som premissleverandør for hvordan roller og oppgaver utformes i velferdstjenestene. De strukturelle betingelsene kan legge vesentlige føringer på bakkebyråkratenes yrkespraksis. Krav til standardisering og effektivisering i profesjonelt arbeid stiller krav som kan skape dilemmaer i de ansattes møte med brukerne (Ask, 2011).

Saker som omfattes av barneloven innebærer arbeidsmessige utfordringer for barnevernet.

Barnevernet mottar henvendelser daglig som krever sortering. Den ansattes holdning til temaet preges først og fremst av en maktesløshet i forhold til oppgaven både sett ut fra at de opplever dagens system som uoversiktlig og vanskelig å bevege seg i, samt mangel på ressurser. Barnevernet formidler at den høye terskelen har sammenheng med omfanget av henvendelser og ressursfordeling. Barnevernet opplever allerede å være under sterkt press og ser at en lavere terskel ikke er mulig med de ressursene som er til rådighet. Sterke rammebetingelser krymper også rommet for skjønn. Det vises her til at rettspraksis i domstolen blir førende for barnevernets arbeid.

Samfunnsmessige endringer skaper endringer i rammebetingelsene sosialt arbeid utøves innenfor.

Nye politiske føringer krever en tilrettelegging for en slik praksis. Den politiske oppgaven er løst når

tilbudet er gitt, den faglige oppgaven er løst når tilbudet har vist seg nyttig eller hjelpsomt(Larsen 2005).

7.3.1 Hvor mye skal omsorgsbyråkratiet betjene?

Andelen barn som har foreldre som ikke bor sammen er økende. I dag gjelder dette hvert fjerde barn. Det offentlige systemet står under press på grunn av det tiltakende store omfanget henvendelser fra familier som har behov for tjenester fra det offentlige etter et samlivsbrudd. Også intensiteten i foreldrekonfliktene oppleves å ha tiltatt i den senere tid. Flere av informantene beskrev fenomenet som epidemisk. Det er i dag ikke uvanlig at barn blir eksponert for gjentatte samlivsbrudd ved at en eller begge foreldrene bytter partnere flere ganger, noe som innebærer at barnet får flere steforeldre. Flere får også barn uten at de bor sammen. Man kan spørre seg hvor mye omsorgsbyråkratiet skal betjene?

Kvaran (2008) mener barnevernet bør ta et forebyggende ansvar ved å integrere kunnskap om skilsmisseproblematikk i sitt arbeid og å gjøre det legitimt generelt i samfunnet å snakke om og hvordan omsorgen for barna kan bli skadelidende ved samlivsbrudd. Han peker på at barnevernet ikke kan drives av barnevernet alene, men er avhengig av at «hverdagsbarnevernet» i form av barnehage, helsestasjon og skole er aktivt med for å se og hjelpe utsatte barn. Både barnevernet og familievernet satte søkelyset på nødvendighet for primærforebyggende virksomhet. Foreldre, og befolkningen for øvrig, må få informasjon om at foreldrekonflikt er skadelig for barn og hva det innebærer for barnet. Det er behov for å spre kunnskap om at skilsmisseprosessen, til tross for dens trivialitet, er synonymt med livskrise og sorg. Det er behov for å skape nye holdninger slik at folk ikke tar lettvtint på samlivsbrudd og de konsekvensene det kan føre til for barn. Dette ville lette situasjonen for både foreldre og barn i forhold til det å snakke om vanskene, til å søke hjelp og til å bli tatt på alvor. Konsekvensene av et samlivsbrudd blir av flere informanter betraktet som et folkehelseproblem og det vurderes i første rekke som en politisk oppgave å snu den negative utviklingen. Både familievernet og barnevernet har også et ansvar for å aktivt spre informasjon. Hverdagsbarnevernet må også få en bedre kunnskap om utsatte barn og unge, samt barnevernets rolle i forhold til skilsmisse, samvær og konfliktsituasjoner. En kan også spørre seg hva det betyr for barn å ha foreldre i konflikt som rollemodeller, og om det tiltakende omfanget samværsproblematikk er en naturlig konsekvens av en individualistisk oppdragelse.

7.4 En oppsummerende kommentar

I litteraturen som omfatter barnevern finner man ofte at hovedfokuset har vært på hvordan tjenesten kommer til kort. Fokuset her har vært å finne hva barnevernet lykkes med. Den sentrale målsetningen med undersøkelsen var å få mer kunnskap om hvordan barneverntjenesten arbeider med saker hvor foreldre er i vedvarende konflikt etter et samlivsbrudd. Ønsket var å få innblikk i en komplisert arbeidshverdag, belyse dilemmaer og finne gode måter å håndtere denne type problematikk på.

Både barnevernet og familievernnet har gitt eksempler på god praksis. Det som kjennetegner god praksis er at barnet i fokus og at samhandlingen i det offentlige systemet er god. Denne undersøkelsen viser at fagarbeiderne opplever dette feltet som utfordrende å jobbe med. Informantene satte søkelys på flere områder som ble oppfattet som barrierer i det profesjonelle terrenget. Det ene er at de ulike aktørene har ulikt barneperspektiv og forståelse for barnets beste som igjen påvirker praksis. Flere av informantene formidlet også at de opplevde store utfordringer i den profesjonelle samhandlingen. Samhandlingen var varierende både på innhold og på omfang. Det beskrives både en maktesløshet og et mulighetsrom. Noen informanter kunne vise til godt samarbeid. Den varierende praksisen viser at det ligger muligheter innenfor eksisterende rammer, og at det er et relativt stort rom for å bruke skjønn.

Det beskrives at omfanget av disse sakene er økende både hos barnevernet, familievernnet og domstolene. Det bør stilles spørsmål ved om dagens system er rustet til å betjene dette, både med tanke på ressursfordeling og kompetanse. Skilsmisseproblematikk beskrives som et folkehelseproblem, og en kan stille spørsmål til hvor mye omsorgsbyråkratiet skal betjene.

Selv om det beskrives mange utfordringer, er det klart at det er et handlingsrom innenfor eksisterende rammer. Jeg håper at eksemplene på god praksis kan vise vei og fungere som forslag i dette kompliserte fagfeltet.

Informasjon om domstolene er her basert på litteraturstudie og beskrivelser fra informantene i undersøkelsen. Det hadde i tillegg vært spennende å se nærmere på hvilken virkelighetsforståelse og perspektiver dommere, sakkyndige og advokater har, relatert til barneperspektiv og samhandling. Dette ville gitt et interessant bidrag til videre utvikling av skilsmissepraksis. Jeg vil tro at det også her ligger et mulighetsrom.

Litteraturliste

- Aadland, E. (2004). "Og eg ser på deg..." Vitenskapsteori i helse- og sosialfag. Oslo: Universitetsforlaget as.
- Allertsen, L. M. (2009). *Familievernet - brukere og innhold i tjenesten, 2002 og 2007. Rapporter 2009/21*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and Family*, ss. 1269-1287.
- Andenæs, A. (2000). Generalisering. Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I H. H. (red.), *Kjønn og fortolkende metode: Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ariès, P. (1980). *Barndommens historie*. Oslo: Gyldendal.
- Ask, T. A. (2011). Flyktningfaglig praksis i bakkebyråkratiet -endringer og utfordringer. I B. Berg, T. A. Ask, & (red.), *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barne- og familiedepartementet. (2003). *Kompetansetiltak for familievernet*.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2011). *Tiltak for å redusere antall barnelovsaker for domstolene. Rapport fra arbeidsgruppe*.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006). *Veileder om barnevernets rolle under mistanke om overgrep under samvær, Veileder Q-1121B, juli 2006*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2011). Rundskriv om samvær under tilsyn etter barneloven. Q-04/2011.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012). *Høringsnotat; Forslag til endring i barneloven. Samvær under tilsyn av offentlig oppnevnt tilsynsperson m.m.*
- Berger m.fl., T. (1994). *Fra fiendskap til foreldreskap*. Tano Aschehoug.
- Bjørklund, O. (2005). *Fokusgruppe - Noen metodiske betraktninger*. Økonomisk fiskeriforsikring Årgang 15.
- Brandt, B., & Moxnes, K. (2004). *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. Tano Aschehoug.
- Bunkholdt, V. (2000). *Utviklingspsykologi*. Universitetsforlaget AS.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. London: Sage Publications Inc.
- Dalhaug, T.-E. (2001). *Hvordan opplever barn tap av kontakt med fedre etter samlivsbrudd? Rapportutgave av hovedoppgave i sosialt arbeid*. Trondheim.
- Egelund, T. (1999). *Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningens risikovurdering og indgreb*. København K.: Hans Reitzels Forlag.

- Eide, J., & Winger, N. (2007). *Fra barns synsvinkel. Intervju med barn - metodiske og etiske refleksjoner*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag as.
- Ericsson, K., & Larsen, G. (1999). *Barnet mellom hjem og skole: de voksnes prosjekt eller handlede subjekt? I A. Jensen m.fl.(red) Oppvekst i barnets århundre - historier om tvetydighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- familievernkontoret.no*. (u.d.). Hentet fra www.familievernkontoret.no
- Fauske, H., Lichwarck, W., Marthinsen, E., Willumsen, E., Clifford, G., & Kojan, B. H. (2009). *Barnevernet på ny kurs? Det nye Barnevernet et forsknings- og utviklingsprosjekt i barnevernet*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Flem, A. L. (2001). "Det er liksom mamma og pappa som kommer først, da..." Om barns skjulte ansvar for foreldre etter skilsmissen. I M. m.fl., *Skilsmisens mange ansikter. Om barn og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Frønes, I. (2007). *Moderne barndom*. Oslo: Cappelens Forlag as.
- Gadamer, H.-G. (2004). *Sandhed og metode*. Viborg: Nørhaven Book.
- Gilje, N., & Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gjertsen, P.-Å. (Red.). (2007). *Forebyggende barnevern. Samarbeid for barnets beste*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Grinde, T. (2000). Rettslig overprøving av fylkesnemdsvedtak. I S. Falck, & T. (. Haavik, *Barnevern og fylkesnemd*. . Oslo.
- Haaland, K. R. (2002). *Barnet i skilsmissen. Et barneperspektiv på familieomforming*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hareide, B. J. (2011). Hvorfor barn? En liten vandring i familievernets barneperspektiv. *Familievernets skriftserie nr 1/2011* .
- Haugen, G. M. (2007). *Doctoral theses at NTNU 2007:58. Divorce and Post-divorce Family Practice: The Perspective of Children and Young People*. Trondheim: NTNU.
- Havik m.fl., T. (2004). *Barnevernet. Forutsetning og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hummelvoll, J. K. (2003). *Kunnskapsdannelse i praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hærem, E., & Aadnesen, B. N. (2004). *Barnevernets undersøkelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1999). *Den teoretiske barndom*. Sosialpedagogisk bibliotek.
- Johannesen, A., Tufte, P. A., & Kristoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt.
- Johannessen, E. (2007). *Mye er forskjellig - men bare utenpå? Om barneoppdragelse og utdanning i en mangfoldig verden*. Oslo: Sæbu Forlag.

- Jonassen, W., & Bratt, C. (1998). *Familievernet. En undersøkelse av åtte familievernkontorer*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning, 1998.
- Juul, R. (2004). *Barnevernsarbeideres barneperspektiv og praksiser i møte med barn og unge i vanskelige livssituasjoner*. Norges barnevern 1/2004.
- Killen, K. (2000). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Kommuneforlaget AS.
- Killen, K. (2004). *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Kommuneforlaget AS.
- Koch, K. (2008). *Evaluering av saksbehandlingsreglene for domstolene i barneloven -saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Koch, K., & Walstad, E. (2005). *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kopperud, E. (2007). *Barn på familiekontor...? Om familieterapeutens håndtering av barneperspektivet når foreldre ber om hjelp etter samlivsbrudd. Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole.
- Kvale, S. (2006). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvaran, I. (2008). *Dr.polit.avhandling. Skilsmisse sett med barns øyne-barns sårbarhet og håndtering*. Trondheim: NTNU.
- Levin, I. (2001). Barns perspektiv på skilsmisse -Ett eller flere fenomen? I K. Moxnes, I. Kvaran, H. Kaul, & I. Levin, *Skilsmisens mange ansikter.Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget AS.
- Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning - en innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marthinsen, E. (2003). *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern*. Trondheim: Barnevernets utviklingssenter i Midt Norge. Allforsk.
- Marthinsen, E. (2003). *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern. Dr.polit. avhandling. Rapport nr 9 i skriftserien til Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge*. Trondheim: Allforsk.
- Martinsen, K. (1996). *Fenomenologi og omsorg: tre dialoger*. Oslo: Tano Aschenhoug.
- Mattsson, T. (2006). *Barnet som subjekt och aktör. En rättslig studie om barn i familjehem*. Uppsala: lustus förlag.
- Mossige, S., Tjersland, O. A., Gulbrandsen, W., & Reisselt, S. (2003). Mistanke om seksuelle overgrep mot barn. Om utviklingen i fire familier under og etter samtalehjelp. *Tidsskrift for Norsk psykologforening. Del 1*.

- Moxnes, K. (2001). Skilsmisens virkning på barna. I K. Moxnes, I. Kvaran, H. Kaul, & I. Levin, *Skilsmisens mange ansikter. Om barn og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand S.: Høyskoleforlaget AS.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.
- NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Nygren, P. (2007). *Profesjonelt barnevern som barneomsorg*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Næss, P. O., & Undersrud, G. (1987). *Barnefordeling ved separasjon og skilsmisse*. Tano AS.
- Oslo tingrett. (2012, 26 juli). *Når mor og far er i konflikt. Domstolens behandling av saker etter barneloven*. Hentet 26 juli, 2012 fra domstol.no
- Qvortrup, J. (1994). *Childhood matters: an introduction /Qvortrup, J., Bardy, M., sgrutta, G. and winterberger, H. (eds.) Childhood matters. Social theory. Practice and politics*. Aldershot: Avebury.
- Raundalen, M., & Schultz, J.-H. (2006). *Krisepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Rød, P. A. (2012). <http://www.psykopp.no>. Hentet august 5, 2112 fra Barnevernet som tilskuer.
- Rød, P. A. (2010, 2). Konfliktfylt barnefordeling - arena for barnevernet? *Fokus på familien*.
- Rød, P. A., Ekeland, T. J., & Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Vol 45, nummer 5*, ss. 555-562.
- Sagberg, S., & Steisholt, K. (2003). *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandberg, K. (1990). *Barnets beste. Om barnefordeling, rettspraksis og rettferdighet*. Oslo: Ad. Notam forlag.
- Sandborg, K. (2002). *Barns stemmer - om kropp, følelser og filosofi*. Akribe Forlag.
- Sandbæk, M. (2002). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester. Avhandling for dr.polit.grad NTNU*.
- SINTEF. (2011). *Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov*. Trondheim: SINTEF Teknologi og samfunn.
- Skauge, B. (2010). *Barns deltakelse i egne barnevernsaker. Masteroppgave i sosialt arbeid*. Trondheim: NTNU.
- Skjørten, K. (2010). Barnets meninger om samvær. I A. T. (red.), *Barn som samfunnsborgere - til barnets beste*. Universitetsforlaget.
- Skjørten, K., & Paul, R. E. (2001). *Konfliktfamilier, barn og samlivsbrudd.prosjektsamarbeid mellom Kompetansesenter for voldsofferarbeid og Likestillingscenteret*. Oslo: Høgskolen i Oslo.

- Solberg, S. (2010). *Å samtale med barn ved mekling - kunst håndtverk med mange dimensjoner. Masteroppgave i barn og unges psykiske helse*. Trondheim: NTNU.
- Sommer, D. (2004). *Barndomspsykologi. Utvikling i en forandret verden*. København: Hans Reitzels forlag.
- ssb.no. (u.d.). Hentet fra www.ssb.no
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse i barnevernsaker*. Barnevernets utviklingscenter Nord-Norge.
- Strøm, L. (2007). Juridiske bestemmelser. I P.-Å. G. (red.), *Forebyggende barnevern. Samarbeid for barnets beste*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Størksen, I. (2006). Psykososiale konsekvenser blandt barn og ungdom ved samlivsbrudd. I *Barn i Norge 2006. Barn i risiko*. Voksne for barn.
- Thagaard, T. (2010). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thuen, F. (2002, 07 22). Barn som hater far eller mor. *Bergens Tidende* .
- Thuen, F. (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thuen, H. (2008). *Om barnet. Oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Totland, T. (u.d.). *Voksne for barn*.
- Wejden, T. (2005). *Den gode hjelper. En kvalitativ studie av barnevernets håndtering av saker med fysisk vold. Hovedoppgave i sosiologi*. Universitetet i Oslo.
- With, M. L. (2004). *Victors verden deler seg. Om barn og skilsmisse*. N.W. Damm og Søn.